

Universitetet
i Stavanger

*«Identifisering og vurdering av risiko for drap
- i en politikkontekst»*

Masteroppgave i risikostyring og sikkerhetsledelse
Vår 2021

UNIVERSITETET I STAVANGER

**MASTERGRADSSTUDIUM I
RISIKOSTYRING OG SIKKERHETSLEDELSE**

MASTEROPPGAVE

SEMESTER:

VÅR 2021

FORFATTERE:

Kenneth Gustafson Borø

VEILEDER:

Sissel Haugdal Jore

TITTEL PÅ MASTEROPPGAVE:

«Identifisering og vurdering av risiko for drap – i en politikontekst»

- En studie av tverretattlig samvirke mellom politi, kommune og regionale helseforetak.

EMNEORD/STIKKORD:

Samfunnssikkerhet, security, trusselvurdering, voldsrisikovurdering, politi.

SIDETALL: 102 (inkludert litteraturliste og vedlegg)

KRISTIANSAND, 28. JUNI 2021

DATO/ÅR

Forord

Med denne masteroppgaven avslutter jeg et 3 år langt deltids studieløp ved Universitetet i Stavanger. Gjennom moduler ved studieløpet i «Risikostyring og sikkerhetsledelse», samt «Flerkulturell forståelse» fra NTNU i Ålesund og «Terrorismestudie» ved Nord Universitet i Bodø har jeg tilegnet med mye verdifull kunnskap.

Det er flere som har bidratt til at denne masteroppgaven har blitt en realitet. Jeg vil derfor takke Politidirektoratet som tok stilling til forskningsprosjektet, og gav tillatelse og rammer for gjennomføringer. Jeg vil også takke Agder politidistrikt, og spesielt min nærmeste leder som hele tiden har vært positiv til gjennomføringen av studieløpet, og lagt til rette for gjennomføringen. Videre vil jeg takke informantene som bidro til masteroppgavens empiri. Jeg vil også takke SIFER som har bidratt med faglige råd underveis i studieløpet, og som stilte med informanter til semester oppgave.

Jeg ønsker også å takke min veileder Sissel Haugdal Jore for inspirerende undervisning, og god faglig veiledning underveis i utviklingen av masteroppgaven.

Tilslutt vil jeg takke min familie. Min kone og mine to barn. Takk for tålmodigheten, støtten og for at dere hadde tro på prosjektet, og derfor gav meg tid til å gjennomføre masteroppgaven. Ofte på bekostning av tid som kunne vært brukt sammen med dere. Tusen takk.

Kristiansand 28.06.2021

Kenneth Gustafson Borø

Sammendrag

Evalueringer og forskningsrapporter har vist at det kan være utfordringer knyttet til vurderinger av risiko for drap. Samtidig er det tydelig at politiet via Politiloven er gitt et spesielt ansvar for å produsere trygghet, beskytte person og yte borgerne hjelp og tjenester i faresituasjoner. Med denne oppgaven har jeg forsøkt å finne ut hvem som gjør vurderingene i politiet, og fokusert spesielt på etterretning på bakgrunn av etterretnings ansvar for å gi kunnskap om personer som kan utøve kriminalitet. Videre har jeg forsøkt å belyse premisser som ligger til grunn for at vurderingene kan gjøres. Her fokuserte jeg på funnene fra evalueringen av politiets og PSTs håndtering av terror-hendelsen i Bærum, 10. august 2019, hvor de mente det var behov for tydeligere retningslinjer og instruksjer, samt at planverk og retningslinjer knyttet til tipshåndtering ikke var ansett tilstrekkelig. Jeg fokuserte også på at bekymringene avdekkingsaktører i samfunnet generelt og internt i politiet må nå dem som skal vurdere, og hvordan det interne samspillet i denne sammenheng fungerte. Dernest søkte jeg å finne ut hvilke fremgangsmåter som ble benyttet av politiets etterretning til å identifisere og vurdere risiko for drap, og i hvilken grad disse fremgangsmåtene var kunnskapsbaserte.

På bakgrunn av intervjuer med informanter fra etterretning i politiet fikk jeg et grunnlag for å gjennomføre overfor nevnte undersøkelser, som også gav svar på hvordan vurdering av risiko for drap ble gjort i dag, og premissene for vurderingene. Jeg undersøkte også relevant teori knyttet til vurdering av risiko for drap, og fant at ved å sammenligne funn fra intervjuene med teorien, et grunnlag for læringspunkter. Studien viste at politiets etterretning ikke benyttet evidensbaserte verktøy for å vurdere voldsrisiko, eller gjennomføre trusselvurderinger. Den viste også at dette ikke var et fag på politihøgskolen. Informantene, som alle jobbet med etterretning i politiet etterlyste grundigere verktøy, og fenomenkunnskap for å vurdere trusler og voldsrisiko. Samtidig ble det vist at andre politiavdelinger enn etterretning benyttet voldsrisikovurderingsverktøy, men da kun i familievolds- og æresrelatert voldskontekster. Dermed ble andre voldskontekster vurdert etter en skjønnsbasert tilnærming, og i noen tilfeller etter etterretningsmetodikk. Det ble heller ikke funnet at det ble brukt verktøy for å identifisere voldsrisiko, eller å selektere hvilke saker som skulle undergå en vurdering. Politiets etterretning benyttet dog etterretningsmetodikk, og i noen grad forholdt de seg til Norsk Standard NS 5832:2014 i forbindelse med trusselvurdering. Dette fanget dog ikke relevante risikofaktorer som man mulig ville fanget gjennom opplæring og evidensbaserte verktøy. Dagens praksis virket også å være tidkrevende, noe som gjorde at enkelte beslutningskontekster ikke var forenlige med praksisen.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Sammendrag	3
1.0 Innledning	7
1.1 <i>Evaluering av PST og Politiets tipshåndtering og vurderinger</i>	7
1.2 <i>Drap</i>	8
1.2.1 <i>Kategorier av drap</i>	8
1.3 <i>Trygghet og ansvar for å bidra til trygghet og sikkerhet</i>	10
1.3.1 <i>Etterretningens rolle</i>	11
1.3.2 <i>Varsling av politiet</i>	13
1.3.3 <i>Kritikk mot politiets evne til å levere trygghet</i>	14
1.3.4 <i>Behov for tverrfaglig samarbeid</i>	15
1.4 <i>Fra reaktivt til risikobasert politiarbeid</i>	15
1.3 <i>Problemstilling og forskningsspørsmål</i>	16
1.4 <i>Avgrensning</i>	17
2.0 Teori	18
2.1 <i>Valg av teori</i>	18
2.2 <i>Risiko</i>	18
2.2.1 <i>Risiko identifisering og vurdering</i>	19
2.2.2 <i>Risikostyring</i>	20
2.3 <i>Informasjon, kunnskap og usikkerhet</i>	21
2.4 <i>Vold</i>	22
2.4.1 <i>Om vold</i>	22
2.4.2 <i>Teorier knyttet til vold</i>	23
2.4.3 <i>Beslutningsteori perspektivet – beskyttelsesfaktorer og trusselforsterkere</i>	24
2.5 <i>Trusler</i>	26
2.5.1 <i>Å fremme en trussel eller å utgjøre en trussel</i>	26
2.5.2 <i>«Hunters» og «Howlers»</i>	27
2.6 <i>Voldsrisiko – identifisering og vurdering</i>	29
2.6.1 <i>Identifisering av voldsrisiko</i>	29
2.6.2 <i>Seleksjon av saker for vurdering (og håndtering)</i>	30
2.6.3 <i>Valg av risikovurderingsverktøy</i>	31
2.6.4 <i>Trusselvurdering / voldsrisikovurdering</i>	33
2.7 <i>Oppsummering av teori</i>	36
3.0 Design / Metode	38
3.1 <i>Forskningsdesign</i>	38
3.2 <i>Valg av metode</i>	38
3.3 <i>Forskningsstrategi</i>	39
3.3 <i>Datakilder og valg av informanter</i>	40
3.3.1 <i>Datainnhenting</i>	42
3.4 <i>Datareduksjon og analyse</i>	43
3.5 <i>Validitet og reliabilitet</i>	44

3.6 Etisk refleksjon.....	46
4.0 Empiri.....	48
4.1 Er det klart definerte roller innen politiet, knyttet til ansvar for identifisering, vurdering og beslutningstaking i forhold til risiko for drap?.....	48
4.1.1 Ansvar for identifisering av trusler og trusselaktører.....	48
4.1.2 Ansvar for vurdering.....	49
4.1.3 Ansvar for beslutning og håndtering.....	50
4.1.4 Hvordan fungerer samspillet mellom dem som identifiserer, vurderer og håndterer risiko for drap i politiet?.....	51
4.2 Retningslinjer, kompetanse og opplæring, knyttet til identifisering og vurdering av risiko for drap.....	53
4.2.1 Retningslinjer:.....	54
4.2.2 Kompetanse og opplæring.....	56
4.2.3 Tverrfaglige vurderinger.....	57
4.3 Fremgangsmåte for identifisering og vurdering av risiko for drap.....	58
4.3.1 Fremgangsmåte for identifisering.....	58
4.3.3 Risikokommunikasjon.....	60
4.3.4 Fremgangsmåte for vurdering.....	62
4.3.6 Vurdering av intensjon.....	63
4.3.7 Tid til å gjøre vurderinger.....	65
4.5 Forbedringspunkter for identifisering, vurdering av risiko for drap.....	66
4.5.1 Mangler ved dagens rutiner, fremgangsmåter, opplæring eller rollefordeling.....	66
4.5.2 Forslag til forbedring av rutiner, fremgangsmåter, opplæring eller rollefordeling.....	67
4.5.3 Mulige konsekvenser av å ikke utføre endringer.....	70
4.6 Oppsummering av empiri.....	70
5.0 Drøfting.....	71
5.1 Er det klart definerte roller innen politiet, knyttet til ansvar for identifisering, vurdering og beslutningstaking i forhold til risiko for drap?.....	71
5.1.1 Ansvar for identifisering.....	73
5.1.2. Ansvar for vurdering.....	73
5.1.3 Ansvar for beslutningstaking.....	73
5.1.4 Samspill mellom dem som identifiserer, vurderer og håndterer risiko for drap i politiet.....	74
5.2 Hvilke retningslinjer / rutiner, opplæring og kompetansekrav gjelder for politiets etterretning knyttet til identifisering av trusselaktører og vurdering av risiko for drap?.....	75
5.2.1 Retningslinjer / rutiner.....	75
5.2.2 Opplæring og kompetansekrav.....	76
5.3 Hvilken fremgangsmåte benytter politiets etterretning for å identifisere trusselaktører med risiko for å begå drap?.....	77
5.3.1 Fremgangsmåte for identifisering.....	78
5.3.2 Benyttes en faglig basert fremgangsmåte.....	79
5.3.3 Risikokommunikasjon.....	80
5.3.4 Forhold som hemmer identifisering av risiko for drap.....	82
5.4 Hvilken fremgangsmåte benytter politiets etterretning for å gjennomføre trussel- eller risikovurdering knyttet til risiko for drap?.....	83
5.4.1 Fremgangsmåte for vurdering.....	83
5.4.2 Hoved grupper av indikatorer for risiko- eller trusselvurdering.....	84
5.4.3 Vurdering av intensjon.....	85
5.4.4 Tidsbruk knyttet til risiko- eller trusselvurdering.....	86
5.5 Er det mangler ved dagens rutiner, fremgangsmåter, opplæring eller rollefordeling knyttet til identifisering og vurdering av risiko for drap, og hva kan eventuelt gjøres for å utbedre disse manglene? ...	87
5.5.1 Forslag til utbedring av påpekte mangler.....	87

5.5.5 Konsekvenser av å ikke gjøre utbedringer.....	88
6.0 Konklusjon.....	89
6.1 Forslag til videre forskning.....	91
7.0 Litteraturliste.....	92
8.0 Vedlegg.....	98
Vedlegg 1: Spørsmålsguide	98
Vedlegg 2: Forespørsel om å delta i forskningsprosjekt	101

1.0 Innledning

1.1 Evaluering av PST og Politiets tipshåndtering og vurderinger

22. juli 2011 utførte Anders Behring Breivik terrorhandlinger mot regjeringskvartalet i Oslo, samt på Arbeiderpartiets ungdomsleir på Utøya. Konsekvensen målt i antall døde personer som følge av angrepene var 77 døde personer (NOU, 2012:14). I etterkant av disse handlingene ble det nedsatt en kommisjon, som evaluerte hendelsene, og samfunnets respons, samt eventuelle muligheter for å avverge angrepene. I den anledning ble spesielt Politiets Sikkerhetstjeneste (PST) sine vurderinger vurdert. 10. august 2019 begikk Philip Manshaus drap på sin søster i deres hjem, før han forflyttet seg til Al Noor Moskeen i Bærum med formål å begå en terrorisme handling i form av å skyte personer som befant seg i moskeen. Av forskjellige årsaker ble ingen personer drept inne i moskeen den aktuelle dagen. I etterkant av hendelsene ble det nedsatt et evalueringsutvalg, som blant annet tok stilling til PST og Politiets vurderinger knyttet til et tips vedrørende Manshaus sine høyreekstreme holdninger på nett ca. 1 år før de nevnte hendelsene. Når det gjaldt tipshåndtering hos Oslo politidistrikt, så evalueringsutvalget hen til eksisterende planverk, rutiner og retningslinjer av særlig relevans. Etter en oppstilling av relevante dokumenter konkluderte evalueringsutvalget med at «Selv om disse dokumentene i kombinasjon gir noen føringer for hvordan tips skal håndteres i politiet, er det utvalgets oppfatning at det er behov for tydeligere retningslinjer og instruksjoner for politiet på dette området, og at eksisterende planverk og retningslinjer derfor ikke kan anses som tilstrekkelig.» (Dalgaard-Nielsen et al., 2020s. 234). I tillegg tok evalueringsutvalget utgangspunkt i læringspunkter fra 22. juli-kommisjonens rapport som hadde særlig relevans for tipshåndteringen når de skulle etablere vurderingskriterier knyttet til deloppgave 2: Tipshåndtering (ibid, s. 235). I forhold til tipshåndteringen benyttet utvalget følgende vurderingskriterier:

1. Er tipshåndteringen preget av manglende rutiner og dataverktøy for en sentral førstehånds bearbeidelse og vurdering av tips?
2. Er tipshåndteringen preget av en for tilbakeskuende og passiv rutine i forhold til å vurdere tips om mulige nye forhold?
3. Er tipshåndteringen preget av en rådende forsiktighetskultur når det gjelder terskelen for å følge opp bekymringsmeldinger?
4. Er tipshåndteringen preget av overdreven vektlegging av intensjon i forhold til kapasitet?

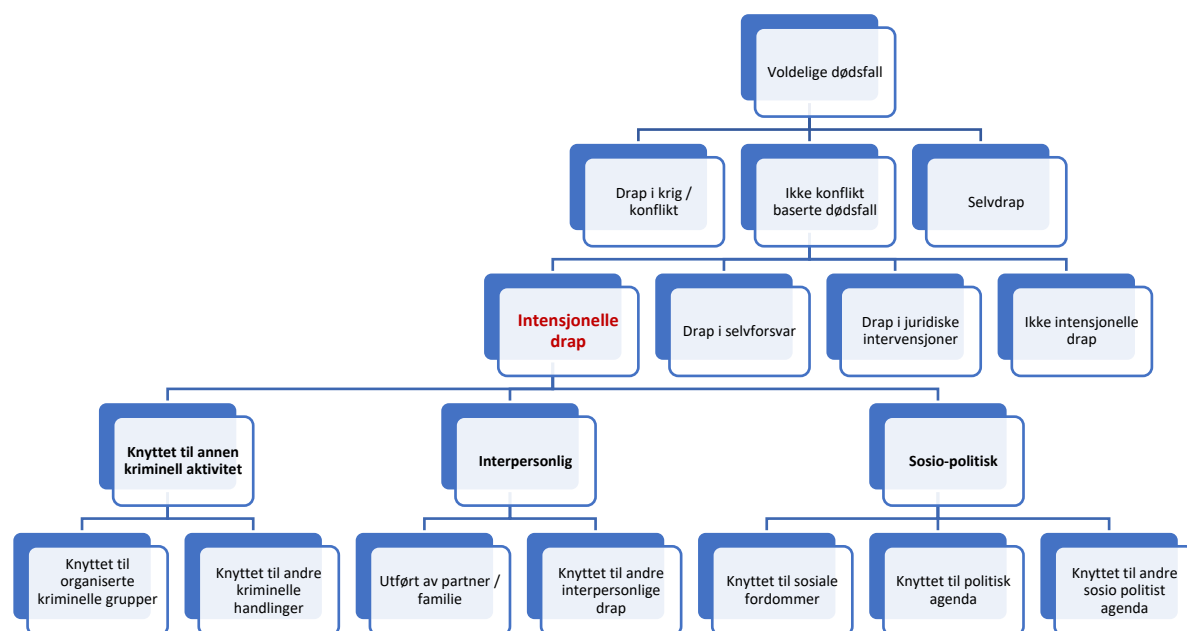
Tipshåndtering handler i stor grad om identifisering og vurdering av risiko, ved at man gjennom slik informasjon kan fange opp informasjon som personer i samfunnet har observert, og som kan antyde at en eller flere personer kan ha til hensikt å begå en voldelig handling.

1.2 Drap

I tidsrommet 2011 – 2020 ble det totalt utført 78 terrorisme relaterte drap i Norge, utført av 2 personer (NOU 2012:14, Dalgaard-Nielsen et al., 2020). I samme tidsperiode ble det totalt drept 298 personer i Norge som ikke var kategorisert som terrorisme relatert, utført av 313 personer (Kripos, 2021). Sett i forhold til andre land, ligger Norge relativt lavt på antall drepte per 100 000 innbygger (Grøndal, 2019). 71 % av drapene i Norge i perioden 2011 – 2020 skjedde i private hjem, og ofrene hadde en nær relasjon til gjerningspersonen i 42 % av sakene (Kripos, 2021).

1.2.1 Kategorier av drap

Ettersom problemstillingen i gjeldende masteroppgave handler om hvordan etterretning i politiet identifiserer og vurderer risiko for alvorlig vold / drap, er det relevant å sette søkelys på ulike kategoriseringer som kan gjøres på fenomenet *drap*. UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) gav i 2013 ut en rapport “Global Study of Homicide 2013”, hvor de satte søkelyset på intensjonelle drap på et menneske utført av et annet menneske. I denne forbindelse klassifiserte de voldelige dødsfall på følgende måte:

Figur 1. Klassifisering av voldelige dødsfall (Basert på UNODC s. 9 og s. 39.)

Når det gjelder forekomst av de forskjellige typene drap, er den forskjellig fra land til land, også for intensjonelle drap. I denne oppgaven vil kun intensjonelle drap belyses. Intensjonelle drap deles i henhold til UNODC i tre hovedkategorier; Interpersonlige, sosiopolitiske, og drap knyttet til annen kriminell aktivitet.

1.2.1.1 Interpersonlig drap

I henhold til UNODC, s. 49 handler denne type drap i stor grad om selve sameksistensen mellom mennesker. Disse drapene er ikke instrumentelle for å oppnå et sekundært mål, men et middel for å løse en konflikt eller å straffe et offer gjennom vold, når relasjoner kommer under press. Innen kategorien interpersonlige drap utført av partner eller familie, så finnes det en relasjon. Det kan det også gjøre for andre interpersonlige drap, men det er ikke gitt. For sistnevnte gruppe, kan drapene tilskrives sameksistensen med andre, og medfølgende friksjoner og forskjeller som finnes i noen relasjoner (eksempler: nabofeider, hevn drap, uprovoserte handlinger). Det kan i noen tilfeller være vanskelig å skille mellom «andre interpersonlige drap» og «sosio-politiske drap». I tilfeller hvor drap ikke er instrumentelt for å oppnå et annet mål, og drevet av personlige årsaker, regnes det som «andre interpersonlige drap» (UNODC, 2013). Massedrap har eksempelvis forekommet på skoler eller arbeidsplasser, og kan ha flere likheter med sosio-politiske drap, eksempelvis antall drepte i terrorisme hendelser.

1.2.1.2 Sosiopolitiske drap

Drap i denne kategorien stammer gjerne fra det offentlige rom, og er typisk utført som et instrument for å fremme sosiale eller politiske agendaer. Terrorisme og hatrelaterte drap inkluderes i denne gruppen (UNODC, 2013).

1.2.1.3 Drap knyttet til organiserte kriminelle grupper / annen kriminell aktivitet

I denne kategorien finnes det et skille mellom organiserte grupper og gjenger, knyttet til grad av organisering og hvordan man bruker vold, samt målet for volden. Gjenger kan bruke vold på kortsiktige taktiske mål og kriminalitet, mens organiserte grupper kan bruke vold mer strategisk for å oppnå sine mål og å hevde makt. De bruker altså volden instrumentelt for å beskytte sine interesser. Når det kommer til vold knyttet til annen kriminell aktivitet nevnes drap som utføres mens man utfører andre typer kriminalitet slik som ran (hvor drap er ikke primærmålet) (UNODC, 2013 s. 42).

1.3 Trygghet og ansvar for å bidra til trygghet og sikkerhet

Trygghet kan gjerne ses på som en verdi samfunnet ønsker, og som forskjellige samfunnsaktører og i noen grad borgerne selv har et ansvar for å bidra til. Dette har lovgiver også anerkjent gjennom lovverket, hvorpå de har gitt regler som forplikter enhver borger, i tillegg til enkelte profesjonelle aktører, forpliktelser i forhold til å levere trygghet. Regelverk som forplikter enhver borger til å bidra å avverge alvorlige handlinger er nedskrevet i straffeloven. § 196 om avvergeplikt i straffeloven, gjelder for enhver borger, inkludert profesjonelle aktører (Lov om straff, 2005). I regelen om avvergeplikt er det listet opp en rekke handlinger, inkludert terrorhandling, tvangsekteskap, grov frihetsberøvelse, grov menneskehandel, grov kroppsskade, drap, grov mishandling i nære relasjoner, voldtekt, ran, fremkalling av fare for allmennheten med mer. I regelen fremgår det at man kan straffes dersom man unnlater å søke å avverge et lovbrudd eller følgene av det, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig, og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at lovbruddet er eller vil bli begått. Man kan altså se at lovgiver har pålagt de som rammes av bestemmelsen å ta stilling til om en av de nevnte handlingene vil skje, men andre ord vurdere risikoen for at en handling vil skje, for deretter å søke å avverge at handlingen skjer.

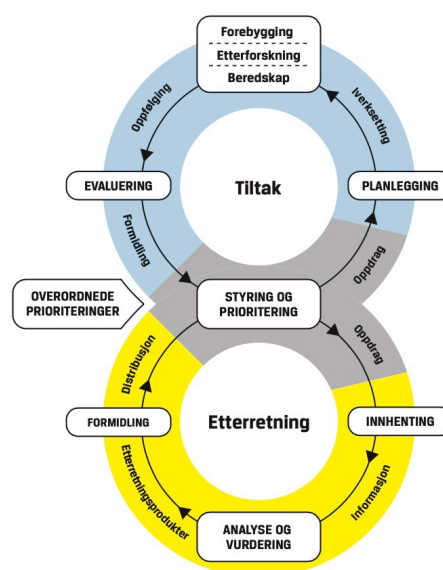
Politiet har et utvidet ansvar for bidra til trygghet og sikkerhet. Dette fremkommer i gjennom politiloven § 1, som ofte refereres til som «Politiets samfunnsoppdrag» (Lov om politiet, 1995). Paragrafen beskriver politiets ansvar og mål. Politiloven § 2 beskriver politiets oppgaver. I tillegg til politiloven, gir politiinstruksen retningslinjer for hvordan politiet skal utføre sine oppgaver. Det fremgår blant annet at politiet i et hvert tilfelle gjør best nytte for seg hvis det på forhånd lykkes i å forebygge eller avverge lovbrudd eller ordensforstyrrelser (Politiinstruksen §2-1). Politianalysen sier at en av politiets hovedoppgaver er å skape trygghet (NOU 2013:9, s. 173). Politiets ansvar for trygghet, ble i Stortingsmelding nr. 42 konkretisert til et ansvar for; objektiv (reell) trygghet og subjektiv (opplevd) trygghet (Stortingsmelding nr. 42 – Politiets rolle og oppgaver, s 57). «Opplevelsen av subjektiv trygghet er som regel basert på egne erfaringer sammenholdt med informasjon fra ulike kilder» (NOU 2013:9, s. 173). I politianalysen kom utvalget frem til at politiet kjerneoppgaver er:

- Opprettholde alminnelig orden
- Forebygge og forhindre straffbare handlinger
- Beskytte borgerne og deres lovlydige virksomhet

Som det skrives i NOU 2010:3, så er drap av de alvorligste former for fysisk krenkelse som kan ramme et menneske, og at i tillegg til at et liv går tapt, får drap store konsekvenser for en rekke andre mennesker – pårørende til offeret og gjerningsperson, venner og omgangskrets, nabolag, hele bygdesamfunn, og gjerningspersonen selv. Som det påpekes i utredningen, vil også drap gjennom mediedekning av drapstragedier og påfølgende straffesaksbehandling føre til at en stor mengde personer blir mer eller mindre berørt av det som har skjedd. Dette kan igjen føre til at mange føler på en utrygghet og redusert livskvalitet, ikke minst personer i tragediens nærområde eller med en livssituasjon som ligner offerets (NOU 2010:3).

1.3.1 Etterretningens rolle

Etterretning defineres i politiet på følgende måte: *Etterretning er en styrt prosess, bestående av systematisk innsamling, analyse og vurdering av informasjon om personer, grupper og fenomener for å danne grunnlag for beslutninger* (Politidirektoratet, 2014). Etterretning har flere betydninger, og benyttes om arbeidsprosessen, om produktet som kommer ut av prosessen og om organisasjonen som utøver etterretning. Etterretningsproduktene skal gi økt forståelse og redusere usikkerhet, både for forebyggende, håndhevende og/eller hjelpende virksomhet. Etterretningsproduktene skal gi beslutningsgrunnlag for avgjørelser om fremtiden og bør inneholde vurderinger om forventet utvikling av samfunnet eller spesielle aktører (Politidirektoratet, 2014). Det fremgår fra etterretningsdoktrinen at etterretningsproduktene skal være fremtidsrettede, varsle om utfordringer og angi ulike handlingsalternativer, og på den måten bidra til økt trygghet både for publikum og egne ansatte. Sammenhengen mellom etterretningsprosessen, prioritering, styring og tiltak visualiseres i figuren under:

Figur 2. Sammenheng mellom etterretning og tiltak (POD, 2014) (ofte omtalt som «8-tallet»)

I henhold til politiets etterretningsdoktriner, skal det enkelte politidistrikt produsere etterretning for sitt geografiske ansvarsområde om personer, grupper og fenomener som skaper eller kan skape kriminalitet, samt uønskede eller ekstraordinære hendelser. Det er etterretningslederen som er prosesslederen for etterretningsarbeidet (POD, 2014).

I 2020 kom rapporten «I forkant av kriminaliteten – Forebygging som politiets hovedstrategi (2021-2025) ut. I forordet sier politidirektøren at politiet skal bidra til redusert kriminalitet og økt trygghet for innbyggerne. Hun sier også at politiet skal arbeide for å være i forkant av kriminaliteten og uønskede hendelser, samt at «vi skal være på jobb for et trygt samfunn!» (I forkant av kriminaliteten, POD 2020). Strategidokumentet peker også på at forebygging er i kjernen av politiets samfunnsoppdrag, og at den forebyggende innsatsen kan skje både før, under og i etterkant av en kriminell handling eller uønsket hendelse. Denne helhetlige tilnærmingen til forebygging er i strategidokumentet fremstilt i en form for «bow tie» modell.

Figur 3. Helhetlig tilnærming til forebygging (POD, 2020)

«Politiet har behov for kunnskap om forhold som skaper eller kan skape kriminalitet eller uønskede hendelser, for å kunne gjøre de riktige prioriteringene og sette inn effektive tiltak. Etterretning utgjør en sentral del av dette kunnskapsgrunnlaget.» (POD, 2020). Etterretning er altså gitt et mandat for å bidra til kunnskapsgrunnlaget som skal ligge til grunn for prioriteringer og effektive tiltak. Strategidokumentet sier også at: «kunnskap hentet fra forskning er et viktig bidrag for å sikre et mer helhetlig kunnskapsgrunnlag. Det kan gi innsikt om årsaker og bakenforliggende faktorer som forklarer hvorfor kriminalitet og uønskede hendelser oppstår, samt faktorer som kan bidra til å beskytte mot dette.» og

strategidokumentet løfter ambisjoner for å styrke forebygging blant annet på bakgrunn av følgende punkt: «Det kunnskapsbaserte politiarbeidet skal videreutvikles- prioritering av innsatsområder og valg av tiltak skal gjøres på grunnlag av etterretningsprodukter, øvrige analyser samt annen erfarings- og forskningsbasert kunnskap». I tilknytning til styring og ledelse fremkommer det at: «Ledere prioriterer, beslutter og leder arbeidsprosesser på grunnlag av etterretningsprodukter, øvrige analyser samt annen erfarings- og forskningsbasert kunnskap.». I dette ligger at produktene etterretning leverer, bidrar til prioritering, og kan føre til at en arbeidsprosess blir iverksatt. I tilknytning til intern kommunikasjon sier strategidokumentet at «For at informasjonsgrunnlaget for etterretning skal bli så godt som mulig, må alle fagområder svare ut informasjonsbehov fra etterretning og varsle om trender som gir grunn til bekymring» (POD, 2020). Det vektlegges også at Politiets etterretningsdoktriner ligger til grunn for etterretnings arbeidet i alle politidistrikter og særorgan.

For å løse arbeidsoppgavene som fremgår av Politiloven, sier etterretningsdoktrinen at politiet, og politiledere spesielt, trenger beslutningsstøtte i form av god kunnskap om problemer og farer som truer de verdiene som skal vernes. Videre fremgår at etterretning fokuserer på den delen av beslutningsgrunnlaget som omhandler personer, grupper og fenomener som skaper eller kan skape kriminalitet samt uønskede eller ekstraordinære hendelser (POD, 2014).

1.3.2 Varsling av politiet

PST kom i 2020 ut med en temarapport «Hvordan avverges terrorangrep». I rapporten viser de til at de gjennomgikk 91 avvergede angrep fordelt på 13 land i vesten i perioden 2012 – 2019, hvor årsaken til avvergelsen var avklart. Ut fra disse premissene ble det sagt at det var mulig å fastslå hvilken innledende indikator¹ som gjorde at angrepsplanene kom i politiets eller sikkerhetstjenestens søkelys. I rapporten kom det frem følgende statistiske tall knyttet til hvem som avdekket de avvergede angrepene: Publikum 13 %, offentlige eller private instanser 11 %, etterretning / sikkerhetstjenester 43 %, og politiet 28 % (PST 2020).

Til tross for at PST sin rapport dreide seg om avdekkingsaktører knyttet til avvergede terrorangrep, er den relevant for å belyse mangfoldet i hvem som varsler om bekymringer.

¹ PST viste til fotnote i rapporten hvor det stod: «Med indikator menes her observerbare kjennetegn som gir et varsel om mulig intensjon eller kapasitet til å gjennomføre terrorangrep». (PST, 2020).

PST påpeker i rapporten at politiet fanger opp tilnærmet ett av tre planlagte terrorangrep, og at det belyser viktigheten av at politi har solid kunnskap om terrorisme og vet hva man skal se etter. Det samme kan sies om andre kategorier drap. Som tidligere nevnt, handler mye av forskjellen mellom terrorhandlinger og andre typer drap om motivasjonen for handlingen, og i flere tilfeller er denne først kjent etter handlingen har skjedd. Dette kan innebære at andre typer av planlagte drap også kan fanges opp av de samme avdekkingsaktørene i samfunnet som for terrorangrep. Som temarapporten påpeker, så vil politiets sentrale rolle understreke viktigheten av at publikum over hele Norge har en lav terskel for å kontakte sitt lokale politi for rådgøring eller varsling, dersom de er bekymret for mulig terrorplanlegging.

1.3.3 Kritikk mot politiets evne til å levere trygghet

Det har blitt stilt spørsmål ved politiets evne til å levere trygghet. I evalueringen av nærpoltireformen ble det vist til politiets innbygger undersøkelse for 2018. De skrev at de som hadde blitt utsatt for kriminalitet, særlig de som hadde vært utsatt for utpressing, mobbing, hatkriminalitet eller ran, hadde gjennomgående lavere tillit enn de som ikke hadde vært utsatt for kriminalitet (Evaluering av nærpoltireformen – Statusrapport 2018).

Et studie knyttet til partnerdrap viste at tre av fire gjerningspersoner og offer hadde vært i kontakt med politi, helsevesen og hjelpeapparat (Bø Vatnar, 2015). Videre viste rapporten at privatpersoner som hadde formidlet volds- og drapsrisiko til helsevesen, politi eller hjelpeapparat, opplevde at alvoret i situasjonen ikke ble forstått. Rapporten konkluderte med at etterlatte ikke ble tatt tilstrekkelig på alvor når de formidlet den risikoen de observerte til politi, helsevesen og hjelpeapparat. Rapporten viste at identifisert risiko i liten grad ble videreformidlet til andre instanser. Selv om det fra politisk ledelse og politi, helsevesen og hjelpeapparat jobbes ut fra at det skal være lav terskel for å be om bistand mot vold i nære relasjoner, indikerte studien at terskelen var svært høy før nærstående til ofrene tok denne typen kontakt. Dersom man i tillegg vurderer risikoen for lavt ved første kontaktpunkt, noe man risikerer dersom alvoret i situasjonen ikke blir forstått, vil potensialet for forebygging reduseres.

I media har det fra tid til annen dukket opp artikler eller dokumentarer som har belyst problemstillingen om drap kunne vært avverget. Eksempelvis lagde NRK en dokumentar i programmet Brennpunkt i 2013, kalt «Et varslet drap». I dokumentaren tok de opp tilfeller hvor familie eller venner hadde vært bekymret og derfor bedt om hjelp, men opplevd å ikke bli hørt.

1.3.4 Behov for tverrfaglig samarbeid

Det er gjort flere forskningsbasert drapsundersøkelser i Norge. I 2010 kom NOU 2010:3 «Drap i Norge i perioden 2004-2009» ut. Utredningen hadde særlig fokus på sammenhenger mellom psykisk lidelse / rus og drap, og hadde også fokus på voldsrisikovurdering og voldsrisiko håndtering blant pasienter med alvorlig psykisk lidelse. I tillegg var det fokus på samarbeidet mellom politi og helsetjenesten om personer med psykisk lidelse. Behovet for samarbeid har trolig ikke avtatt med tiden. Et eksempel som kan ha påvirket behovet for samarbeid følger av endringen i lov om psykisk helsevern i 2017, som førte til at pasienter med samtykkekompetanse kunne ta et selvstendig valg om å ikke la seg behandle. Selv om lovendringen ivaretar pasientrettigheter, kan det også innebære at for noen, vil det i periodevis kunne føre til en symptom forverring mens de ikke ivaretas av helsevesenet, men er ute i samfunnet. I de tilfellene hvor symptomene kan medføre en atferd forbundet med økt voldsrisiko, vil i mange tilfeller derfor politiet være de som får første møte med disse personene. Lovgiver var oppmerksom på denne sårbarheten, og uttrykte i «endringer i lov om psykisk helsevern med kommentarer § 3-3, nr. 3 bokstav b - Farekriteriet» viktigheten av tilstrekkelige farevurderinger ettersom innføring av manglende samtykkekompetanse som grunnlag for tvunget vern gjorde at man ikke lengre kunne holde samtykkekompetente pasienter tilbake i tvunget vern med grunnlag i behandlingsvilkåret. I lys av disse premisene, blir samspillet mellom etatene viktig i forhold til kunnskaps- og informasjonsdeling.

1.4 Fra reaktivt til risikobasert politiarbeid

I motsetning til fagpersoner innen psykiatrien som har vært involvert i beslutninger knyttet til risikoen pasienter kan utgjøre overfor 3 parter / hvor klare de er for å bli skrevet ut / behov for sikker behandling og sannsynlighet for residivisme, eller rettssystemet som på lik linje har tatt risiko relaterte beslutninger knyttet til: løslatelse / evne til å følge opp sanksjoner i samfunnet, har politiets rolle knyttet til voldelig kriminalitet tradisjonelt sett vært historisk og reaktiv fremfor forebyggende. Sakene har blitt etterforsket etter at forholdet har skjedd, og målet var å sørge for at gjerningspersonene ble dømt (Borum, Fein, Vossekul & Berglund, 1999).

Ratcliffe (2016, s. 13), viser til at den reaktive tilnærmingen til politiarbeid, hvor politiet responderer på informasjon om kriminalitet og etterforsker hver hendelse, kalt «*the standard model of policing*», fremdeles er populær. Samtidig hevder han at modellen lenge har vært sårbar for kritikk, som igjen har påvirket det operasjonelle miljøet for mange politiavdelinger.

Skifte fra reaktivt politiarbeid til risikobasert politiarbeid, med et behov for mer proaktiv tilnærming har blitt mer åpenbar med økningen av innenlands radikaliserings og hendelser med høyt antall ofre, som involverer «ensom ulv» angrep som stort sett går «under radaren». Til tross for utfordringene med tidlig identifisering og intervensjon, har de offentlige og politiske forventningene til politiet økt betraktelig. Ratcliffe viser til Harfield og Kleiven (2008), som sier at diskursen har skiftet fra «policing by consent» til «harm reduction» og risikohåndtering. Behovet for å håndtere risiko personer og steder, kan være en av de mest signifikante endringene i politiarbeid i senere år, og det skjer i det offentlige domene (Ratcliffe, 2016, s. 14).

Calhoun & Weston (2016) pekte også på at det i alt for mange år har vært et fokus på eksplisitte trusler som en terskel for å åpne saker. De mener at dette fokuset på truende kommunikasjon hadde den uheldige effekten å sette søkelys på skremmende «howlers»², mens man lot «hunters» i skyggen. Etterhvert forstod trusselhåndterere at «hunters» utgjorde en trussel, mens «howlers» bare kom med trusler. Dette er et eksempel på hvordan ny kunnskap kan bidra til å gjøre andre vurderinger knyttet til når det foreligger risiko. Også norsk politi har tatt innover seg behovet for tidlig identifisering. I politiets etterretningsdoktrine går det frem at det er viktig at etterretningsenheten jevnlig monitorerer og periodisk vurderer om det er andre personer, grupper eller fenomener som bør prioriteres. I tillegg går det frem at etterretningsenhetene må ha fokus på «unknown unknowns», for å sikre at ukjente personer, grupper eller fenomener som kan utgjøre en trussel, blir fanget opp i størst mulig grad (POD, 2014). Man kan si at Norsk lov og politiets egne føringer tillegger politiet et ansvar knyttet til å vurdere trusler fra grupper eller enkeltpersoner.

1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

Problemstillingen har vært under utvikling underveis i arbeidet med masteroppgaven. Etter å ha jobbet med å spisse problemstillingen, har jeg landet på følgende formulering av problemstilling:

Hvordan og i hvilken grad benytter politiets etterretning faglig forankrede fremgangsmåter for identifisering og vurdering av risiko for drap?

² Begrepene «howler» og «hunter» beskrives i teorikapittelet.

For å utdype problemstillingen, har jeg landet på følgende forskningsspørsmål:

- 1. Er det klart definerte roller innen politiet, knyttet til ansvar for identifisering, vurdering og beslutningstaking i forhold til risiko for drap?*
- 2. Hvilke retningslinjer og kompetansekrav gjelder for politiets etterretning knyttet til identifisering av trusselaktører og vurdering av risiko for drap?*
- 3. Hvilken fremgangsmåte benytter politiets etterretning for å identifisere trusselaktører og for å gjennomføre trussel- eller risikovurdering knyttet til risiko for å begå drap?*
- 4. Er det mangler ved dagens rutiner, fremgangsmåter eller rollefordeling knyttet til identifisering og vurdering av risiko for drap, og hva kan eventuelt gjøres for å utbedre disse manglene?*

Oppgaven vil på denne måten ha fokus på «før en uønsket hendelse skjer», og derav identifisering og vurdering av trusselaktører, som grunnlag for å fatte beslutninger om, og gjennomføre forebyggende tiltak. Å forebygge drap tilligger politiets samfunnsoppdrag³, og dermed er det relevant å undersøke hvordan risiko for drap identifiseres, og hvordan identifisert risiko vurderes. Formålet med oppgaven er å gi en beskrivelse av hvordan situasjonen er idag, og knytte denne beskrivelsen opp mot relevant teori. For å komme frem til en beskrivelse av hvordan situasjonen knyttet til hvilke fremgangsmåter politiets etterretning benytter for å identifisere og vurdere risiko for drap er i dag, vil jeg gjennomføre intervjuer med etterretningsledere og etterretningsanalytikere fra flere av Norges Politidistrikt.

1.4 Avgrensning

Oppgaven har et hovedfokus på etterretnings rolle i forhold til å skaffe kunnskap om risikoen for drap, slik at beslutningstakere på bakgrunn av denne kunnskapen kan legge til rette for å forebygge eller avverge drap. Av denne grunn vil ikke risikohåndtering være i fokus i oppgaven, utover å belyse faktorer knyttet til kunnskapsformidlingen og samspillet mellom etterretning og beslutningstakere. Hvilke tiltak som benyttes i hvilke tilfeller vil ikke belyses. Oppgaven har et fokus på om vurderingene etterretning gjør seg er forskningsbaserte eller skjønnsbaserte, og i den forbindelse vil det vises til relevant litteratur, samt forskningsbaserte verktøy for å vurdere risiko. I gjeldende oppgave vil det bare i begrenset grad belyses voldsteorier som ligger til grunn for verktøy som kan benyttes.

³ LOV 1995-08-04 nr. 53: Lov om politiet (politiloven) § 1.

2.0 Teori

2.1 Valg av teori

Jeg har valgt å innlede teorikapittelet med å beskrive kunnskapssyn på risiko, samt å få frem forskjellen på risiko i en «safety» og «security» kontekst. Jeg har også valgt å si noe om hvordan usikkerhet og kunnskap kan graderes, og en beskrivelse av at etterretning er ment å skulle kunne føre til beslutninger om handling. Videre har jeg plassert tematikken for oppgaven knyttet til identifisering og vurdering av risiko inn i Schiefloes (2011) helhetlige modell for samfunnssikkerhet. Deretter har jeg valgt å presentere teori knyttet til trusler og vold, samt indikatorer utledet av denne kunnskapen, som kan benyttes i forbindelse med identifisering og vurdering av risiko for alvorlig vold. Hensikten med å presentere denne teorien, er å vise hvilke teoretiske grunnlag politiets etterretning kan lene seg på, samt for å bevisstgjøre hva det er risiko for. Jeg har beskrevet hvordan forskjellige beslutningskontekster er viktig å være klar over ved valg av verktøy for å vurdere risikoen, samt fremgangsmåter for å velge hvilke saker som skal undergå en grundigere vurdering med tanke på videre håndtering. Til sist har jeg beskrevet trusselvurdering og voldsrisikovurdering, og vist til forskjeller og likheter i disse tilnærmingene. Ved utviklingen av problemstillingen og valg av relevant teori, fant jeg at jeg måtte hente teori og kunnskap fra flere fag. Her kan nevnes fra security, etterretnings litteratur og helsefag. Det ble tydelig underveis i oppgaven hvordan grensene mellom disiplinene var uklare og flytende, slik Grønmo (2016, s. 18) belyser.

2.2 Risiko

Risiko viser til noe som kan eller kunne ha skjedd, hvordan hendelsene påvirker samfunnet vi lever i, og hvordan bestemte handlinger kan endre forløpet av en hendelse. Man snakker med andre ord gjerne om forholdet mellom mulige og valgte handlinger (Engen et al., 2016 s. 79). Risiko kan inntreffe som følge av naturlige årsaker (jordskjelv, flom), eller som følge av planlagte eller ikke-planlagte menneskelige handlinger (innbrudd eller brann i huset) (ibid). Det kan referere til noe negativt og som derfor skal unngås, eller det kan vise til noe positivt (Aven, 2015). I vanlig språkbruk forstås gjerne risiko som muligheten for at noe negativt kan skje, og når man snakker om en hendelse som ikke kan medføre gevinst, men bare tap eller ingen vinning, er begrepet «ren risiko» innført (Busmundrud et al., 2015).

Et antonym til risiko er sikkerhet. Det norske ordet sikkerhet kan innebære sikkerhet som tilstand eller sikkerhet som følelse (Engen et al., 2016). I det engelske språket har de to ord

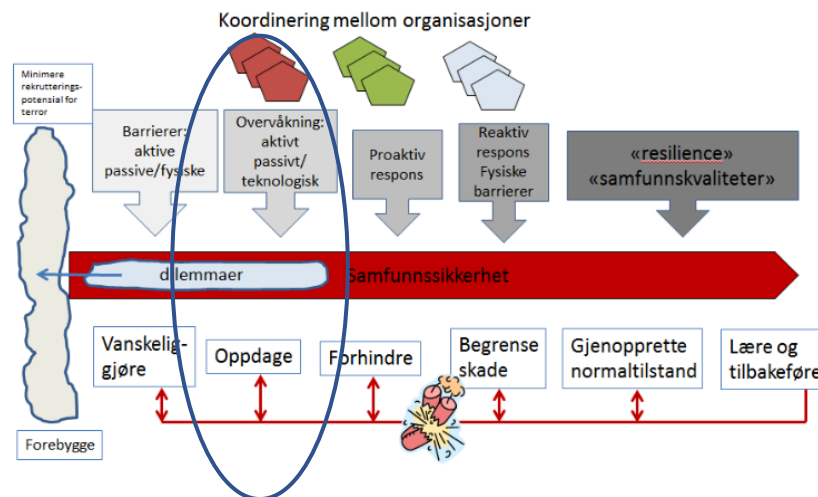
som beskriver sikkerhet; «safety» og «security». Safety henviser gjerne til risikoen og usikkerheten knyttet til ikke-planlagte handlinger, mens security viser til risikoen og usikkerheten knyttet til tilsiktede uønskede handlinger (ibid). Både safety og security forholder seg til risikokonseptet for å vurdere og håndtere trusler. I tillegg er det likheter i risikoanalyse metodikken, slik som at de ofte er basert på like faser som involverer å analysere trusler, sårbarheter, mulige konsekvenser, sannsynligheten for forekomst, samt rangering av risiko (Jore, 2017). Innen security konteksten består risikoen av strategiske mennesker, en dynamiske trussel, intensjonen er villet og ondsinnet, det kan være problematisk å finne historiske data, og de historiske trendene er ikke alltid gode prediktorer for fremtiden, risikovurderingene benytter kvalitative sannsynligheter (ibid). Det er denne type risiko gjeldende masteroppgave omhandler.

Det finnes flere definisjoner på risiko, samt tilnærminger til risiko. Engen et al., (2016, s. 80) viser til Aven og Renn (2010) som peker på risiko som *usikkerheten om og alvorligheten av hendelser og konsekvenser av en aktivitet med hensyn til det mennesker verdsetter*. I Norge er det utviklet en standard knyttet til risiko NS 583X serien, som gjerne benyttes i security kontekst. Den definerer risiko som et *uttrykk for forholdet mellom trusselen mot en gitt verdi, og denne verdiens sårbarhet overfor den spesifikke trusselen* (Standard Norge, 2014). I brukerveiledningen til voldsrisikovurderings verktøyet HCR-20^{V3} vises til Bernstein (1996) sin definisjon på risiko: *En risiko er en trussel eller fare som ikke helt er forstått, hvis forekomst derfor bare kan forutses med usikkerhet*. Det vises videre til hvordan begrepet er mangefasettert og viser til hvordan faren arter seg, sannsynligheten for at den vil inntreffe, farens hyppighet eller varighet, hvor alvorlige konsekvenser faren kan få, og hvor nært forestående den er eller hvor lenge den varer. I tillegg pekes på at risikobegrepet er dynamisk og kontekstuellet ettersom farer oppstår og eksisterer under gitte betingelser (Douglas, Hart, Webster & Belfrage, 2013, s. 4).

2.2.1 Risiko identifisering og vurdering

Politiet har roller og oppgaver både før, under og etter en eventuell uønsket hendelse. I etterkant av terrorangrepene 22. juli, utviklet Per Morten Schiefloe en modell for samfunnssikkerhet som kan anvendes både i forhold til intenderte og ikke intenderte trusler og hendelser. Fasen gjeldende masteroppgave konsentreres om er illustrert i modellen med en blå sirkel. Fasen omhandler den delen av jobben som gjelder å oppdage eventuelle aktører som kan ha intensjon om å begå alvorlig vold / drap på en eller flere andre personer, samt

jobben med å legge til rette for tiltak som kan forhindre slike hendelser gjennom en risiko / trusselvurdering. Schiefloe (2011) kaller oppdagelses elementet for sensitivitet, og forklarer det med å kunne være i stand til å fange opp, kombinere og tolke informasjon eller signaler som indikerer at noe er under utvikling.

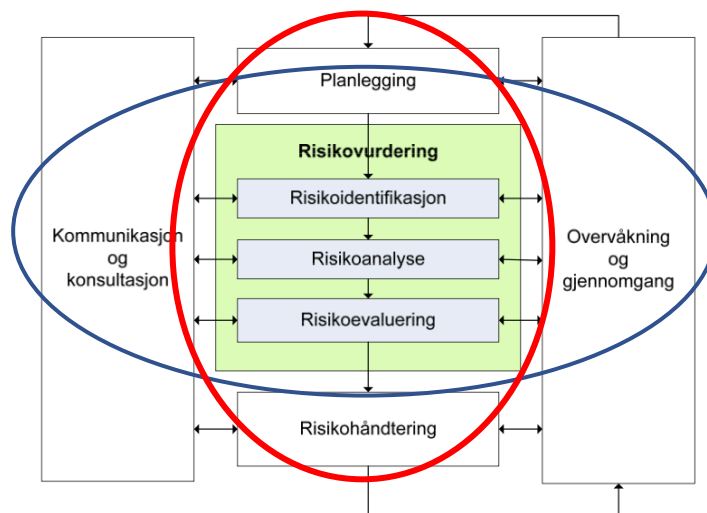
Figur 10: Modell for samfunnssikkerhet

Figur 4. Modell for samfunnssikkerhet. Schiefloe, (2011)

En risikoanalyse har som formål å kartlegge og beskrive risiko for å få frem et risikobilde (Aven, Røed & Wiencke, 2017). Rent grafisk, kan dette fremstilles ved bruk av en såkalt «Bow-tie» modell, slik som vist i innledningen. I bow-tie modellen tar man utgangspunkt i en uønsket hendelse (en fare eller trussel) som man plasserer i midten av modellen. På venstre side av modellen illustrerer man årsaks-bildet som leder opp til hendelsen, mens høyre side illustrerer konsekvensene av hendelsen (Aven et al., 2017).

2.2.2 Risikostyring

Fasen med å forhindre eventuelle uønskede hendelser, kan også kalles risikohåndtering eller risiko styring. Aven (2015) definerte risikostyring slik: «Med risikostyring forstås alle tiltak og aktiviteter som gjøres for å styre risiko». Risikostyring handler om å balansere konflikten mellom å utforske muligheter på den ene siden, og å unngå tap, ulykker og katastrofer på den andre siden. Sett i en draps kontekst, kan man se på personvernet og friheten til enkeltindivider som «mulighet», og den alvorlige voldshendelsen som «katastrofen» man ønsker å forebygge eller avverge. Under følger en modell som viser risikostyringsprosessen basert på ISO 31000.

Figur 6. Risikostyringsprosessen (Basert på ISO 31000).

Den blå ringen viser i hvilke faser gjeldende masteravhandling har fokus på. Aven et al. (2017), kalte arbeidet som skjedde innenfor den røde sirkelen for «Risikoanalyseprosessen», og sa den bestod av hovedelementene planlegging, risikovurdering og risikohåndtering.

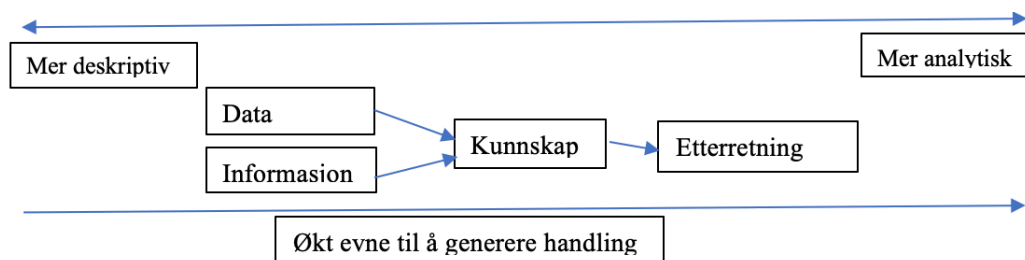
Planleggingsfasen består av to element; 1. Problemdefinisjon, informasjonsinnhenting og organisering, og 2. Valg av analysemetode (Aven et al., 2017 s. 23). Problemdefinisjonen er viktig for å avklare hvorfor risikoanalysen skal gjennomføres, og hva som skal analyseres slik at det gir hjelp til å fatte beslutninger. Spørsmålet om ressursbruk er også viktig i planleggingsfasen, med tanke på hvilke ressurser som kreves i forhold til personell, erfaring, tida, data, dokumentasjon med mer (Aven et al., 2017 s. 50). Det er risikoens uvisse, komplekse karakter i seg selv som gjør det så viktig å utvikle klare, strukturerte metoder som legger til rette for at den kan forstås og evalueres (Douglas et al., 2013, s. 4). Se pkt. 2.6 for risikovurdering.

2.3 Informasjon, kunnskap og usikkerhet

Når det gjelder analyse av risikoen, vil nytteverdien av risikoanalysene være avhengig av hvorvidt risikoanalysen er basert på gode og realistiske forutsetninger og på god informasjon og kunnskap (Engen et al., 2016, s. 81). Askeland, Flage & Aven (2017) benytter vurdering av kunnskapsstyrken for å definere en grad av usikkerhet. Eksempelvis sier de at graden av usikkerhet er lav dersom (alle følgende kriterier er oppfylt): fenomenet er godt forstått og modeller som benyttes er kjent for å gi prediksjoner med nødvendig nøyaktighet, det er store mengder pålitelig data tilgjengelig, gitte antakelser blir vurdert som svært fornuftige og at det

er bred enighet blant eksperter. I motsatt fall sier de at usikkerheten er stor dersom minst et av kriteriene ikke er oppfylt (Askeland et al., 2017).

I en etterretningskontekst benyttes gjerne et system hvor man vurderer kilden til informasjon, og en vurdering av selve informasjonen. Norsk politi benytter det de kaller 6 x 6 system i det henseendet (POD, 2014 s. 35). Dette er en måte å sikre en evaluering av kilden og informasjonen kilden kommer med. I tillegg skilles det gjerne mellom kvaliteten fra data og informasjon til kunnskap og etterretning. Ratcliffe (2016) kalte dette for DIKI continuum, Ratcliffe (2016, s. 71). Data er observasjoner ubeheftet med ytterligere mening, informasjon er data tilført mening og kontekst, når informasjon tilføres ytterligere informasjon skapes kunnskap, som igjen kan brukes til å skape hypoteser. Kunnskapsprodukter kan generere forståelse, mens etterretnings produkter er ment å generere handling. Analytikerne må da gå videre fra det deskriptive og kjenne mottakeren av produktet sin kontekst, slik at mottakeren kan bruke kunnskapen til beslutning om handling- eller ikke. Økonomiske begrensninger, kan skape et behov for etterretning for å informere triagerings prosesser slik at mindre alvorlige trusler kan legges til side slik at mer alvorlige trusler kan prioriteres (Ratcliffe, 2016 s. 71). Ratcliffe satte opp følgende modell for å forklare DIKI continuum:

Figur 7. DIKI Continuum. Basert på Ratcliffe (2016, s. 72)

2.4 Vold

2.4.1 Om vold

HCR-20^{V3} manualen definerer vold som: *Faktisk, forsøk på eller trusler om skade på en annen person* (Douglas et al., 2013 s, 2). Definisjonen ser på mennesker som aktive og rasjonelle vesener, men erkjenner også at mennesker handler i samsvar med sin overbevisning og sine ønsker, men at en overbevisning kan være feilaktig, ønsker kan endre seg, og at begge påvirkes i stor grad av andre personers og situasjoners innvirkning. I tillegg kan mennesker ha begrenset bevissthet om sine motiver, sin atferd og konsekvensene av den (Douglas et al.,

2013). Fein & Vossekuil (1999) definerer vold som *en hendelse hvor en person, som er trigget av en hendelse eller forandring, opererer i en situasjon som legger til rette for, tillater, eller som ikke forhindrer vold, tar handling mot et valgt mål*. Felles for de nevnte definisjonene er at det er to roller involvert (den som utøver vold, og den som volden utøves mot) og at volden er resultat av et valg, som en bevisst handling.

Meloy & Hoffmann (2014) viser til studier som støtter teorien om at det finnes to særegne biologiske aggresjonsmåter hos dyr og mennesker. De benytter begrepet *affektiv vold*, som også kalles reaktiv, impulsiv eller emosjonell vold. De hevder at denne voldstypen innledes med en autonom opphisselse, forårsaket av en reaksjon på en opplevd trussel og etterfølges av intense følelse av sinne og / eller frykt. I henhold til Siegel & Victoroff (2009), kan denne voldstypen ramme flere mål som er innen synsvidde, i motsetning til predatorisk vold, som er rettet mot et spesifikt mål. Predatorisk vold, også kalt *instrumentell* eller *planlagt* vold, er karakterisert av fravær av autonomisk opphisselse og følelser, fravær av en umiddelbar trussel, og bærer preg av planlegging og forberedelser på forhånd (Meloy et al., 2014, s. 5).

2.4.2 Teorier knyttet til vold

Det finnes teorier knyttet til årsaker til vold, konsekvenser av vold og tilnærminger til intervensjon og forebygging av vold. Jeg vil gi en beskrivelse av beslutningsteori perspektivet ettersom mye av premisset for oppgaven handler om å indentifisere personer som har en intensjon, altså tatt en beslutning om / eller står i fare for å ta beslutning om, å begå vold.

I boka «Violence – An Interdisciplinary Approach to Causes, Consequences, and Cures» pekes det på at flere teoretiske perspektiv kan si noe om vold (Lee, 2019). For å se dette i sammenheng foreslår Lee en *bio-psyko-sosio-miljø modell*. Dette perspektivet innebærer at menneskelige forhold krever et bredt synsfelt som involverer alle disse nivåene. Den *biologiske* betegner prosesser som skjer i den fysiske hjernen, den *psykologiske* omfatter hjernens funksjon og menneskelig atferd, den *sosiale* involverer relasjoner, sosial interaksjon og samfunn. *Miljø* tilsier omgivelsene hvor alle de andre prosessene skjer, uavhengig av om de er natur eller menneskeskapt. Denne komplekse modellen tjener som en tentativ påminner om at det er mange faktorer som bidrar til vold, og at man kan trekke fra flere forskjellige disipliner for å finne løsninger på flere nivå (Lee, 2019 s. 9). Som man ser, er det flere forhold som kan være med å forklare hvorfor noen velger å begå vold, og hvorfor noen i enkelte tilfeller kan være mer utsatt for / tilbøyelig for å begå vold.

Cornell & Datta (2016) viste til at det var tre hoved «pathways» mot vold som burde vurderes i en trusselvurdering, og som reflekterer forskjeller i motivasjon og psykologisk fungering. Den første og vanligste veien til vold, involverer instrumentell vold for personlig vinning og utføres gjerne av personer med antisosial bakgrunn og med voldshistorikk. Disse har gjerne erfaring med aggressiv atferd, mangler hemmere mot å skade andre, og har en tendens til å bruke vold i flere situasjoner og med lite provokasjon. Dermed kan de utøve både reaktiv og instrumentell vold. Den andre gruppen handler om dem som utfører reaktiv eller fiendtlig vold, og er motivert av hevn eller gjengjeldelse. De er gjerne i en konflikt de ikke tolererer, ser seg som offer eller utsatt for urettferdig behandling, som rettferdiggjør handling mot andre. Den tredje er en psykotisk «pathway», hvor personer med alvorlig psykisk lidelse, i en psykotisk tilstand guides av vrangforestillinger og / eller hørsels hallusinasjoner som rettferdiggjør deres handlinger, Cornell & Datta (2016). Denne tilnærmingen er i tråd med UNODC (2013) klassifisering av intensjonelle drap.

2.4.3 Beslutningsteori perspektivet – beskyttelsesfaktorer og trusselforsterkere

I henhold til beslutnings teori rammeverket, så er formålet med risiko vurdering å forstå hvordan og hvorfor noen bestemte seg for å utøve vold, og å forstå hvilke faktorer som påvirket deres beslutningstaking (Guy, Douglas & Hart, 2015 s. 61). Med få unntak tenker alle folk før de begår vold, hvorpå de velger personen de vil utføre vold mot, når de vil begå volden og hvilken type vold de vil begå. På den måten blir vold i beslutningsteori, sett på som viljestyrt atferd som har som formål å tjene et eller flere mål (Guy et al., 2015). Samtidig er det flere forhold som kan påvirke beslutningsprosessen knyttet til valget om å begå vold eller ikke. **Noen faktorer reduserer risikoen for vold.** Slike beskyttelsesfaktorer kan forhindre en person fra å tenke seriøst på, eller å fullføre en målrettet voldshandling. Slike faktorer kan også kalles *stabilisatorer*, *buffere* eller *dempere* (Amman et al., 2017 s. 37). Eksempler kan være: 1. Personer, ting eller omstendigheter med tilstrekkelig verdi for personen det knyttes bekymring til, som reduserer sannsynligheten for at vedkommende vil planlegge eller utføre planlagt vold. 2. Aspekter ved personen selv, som øker personens evne til å mestre livets prøvelser. 3. Eksterne faktorer som reduserer risikoen for planlagt vold, eksempelvis knyttet til målet eller det fysiske miljøet (Amman et al., 2017 , s.38).

Andre faktorer kan øke risikoen for at noen velger å begå vold. I henhold til Douglas et al., (2013 s. 53) kan en risikofaktor spille minst tre funksjonelle roller i en persons beslutning om å handle voldelig: den kan motivere, redusere hemninger eller destabilisere en beslutning.

Motivatorer øker de opplevde gevinstene eller fordelene ved vold. «Hemmingsreducerere» reduserer de opplevde kostnadene eller negative konsekvensene av vold. Destabilisatorene forstyrrer folks evne til å monitorere eller kontrollere sin egen beslutningstaking (Hart & Logan, 2011 s. 95). Også personens opplevelse av situasjonen kan påvirke beslutningen om å begå vold. De Becker (1997) teoretiserte at beslutningen om å begå et angrep er avhengig av hvordan personen opplever om det er rettferdiggjort, om det finnes alternativer til vold, om personen aksepterer konsekvensene av volden, og evnen til å utføre vold. Han benyttet akronymet «JACA» som står for: J – justified, A – alternatives, C – consequences, A – ability.

Amman et al., (2017 s. 29), benyttet begrepet «trussel forsterkere» for å beskrive faktorer som kan bidra til å øke risiko for at en person begår vold. I tillegg til risiko faktorer, inkluderte de «bekymringsfull atferd, stressorer og triggerere» som potensielle trussel forsterkere.

Kategori	Underkategori	Eksempel (ikke utfyllende)
Risikofaktorer (kan være statiske eller dynamiske, i motsetning til atferd en person demonstrerer. Dynamiske risikofaktorer kan ha potensiale for håndteringsmål for å redusere risikoen (Meloy et al., 2012))	Statiske faktorer: - Historiske eller disposisjonelle som ikke endres over tid, eller endres svært sakte.	<ul style="list-style-type: none"> • Voldshistorie • Eksponering for vold i barndommen • Tidligere problemer med grensesetting
	Dynamiske faktorer: - Situasjonelle eller kliniske faktorer. Disse kan endres, ofte raskt.	<ul style="list-style-type: none"> • Bruk av rusmidler • Tilgang på våpen • Ustabilitet • Negativ familiedynamikk
Bekymringsfull atferd (i motsetning til risikofaktorer er bekymringsfull atferd dynamisk, og representerer endring i atferd som kan indikere økende / akselererende risiko, som påkrevrer trussel håndteringsstrategi og operasjonell respons)	Generell bekymringsfull atferd	<ul style="list-style-type: none"> • Pathway atferd • Lekke intensjon til tredje person • Direkte kommuniserte trusler
	Indikatorer på mulig nærliggende handling	<ul style="list-style-type: none"> • Siste utvei atferd • Planlegging knyttet til å avslutte livet • Eskalering av aktiviteter relatert til et mulig mål
Triggerere (ofte forbundet med impulsiv / reaktiv vold, en følelsmessig og defensiv respons på en trussel)	Spesielt oppmerksomhet bør rettes mot tap innen familie, relasjon, jobb og selvbilde.	<ul style="list-style-type: none"> • Flere hendelser kan bygge seg opp over tid, og heve stress nivå • Relasjonelle, materielle tap • Også fokus på fremtidige hendelser
Stressorer (noe i en persons liv som fører til spenning eller angst)	Kan være kroniske, akutte, milde, alvorlige, åpenbare eller skjulte	<ul style="list-style-type: none"> • Forestående anmeldelse på jobb • Ulykkelig hjemme miljø • Kronisk smerte • Finansielt stress

Figur 8. Visualisering av trussel forsterkere. Basert på (Amman et al., 2017)

2.5 Trusler

2.5.1 Å fremme en trussel eller å utgjøre en trussel

Det finnes flere definisjoner på begrepet trussel. Den bredeste og mest grunnleggende definisjonen på trussel er: *en ytring hvis innhold antyder en intensjon om å gjøre skade.*

Trusler kan være uttalt, skrevet, gestikulert eller symbolske, ytret direkte til et mål, eller lekket til en tredjepart. Trusler kan også være underforståtte eller fordekte. Spørsmålet er om trusselen innebærer at personen som fremsetter trusselen er en kilde til risiko. Dermed kan man skille mellom det å **fremme en trussel**, og å **utgjøre en trussel** (Warren et al., 2014).

I henhold til Jenkins (2016) viser forskning at den konvensjonelle tenkingen knyttet til trusler som en sterk indikator for fremtidig vold er tvilsom, i alle fall knyttet til noen typer vold. Weston & Calhoun (2003) utviklet en hypotese kalt «*intimitets effekten*», som foreslo at jo mer intim relasjonen var mellom trusselutøver og den trusselutsatte, desto mer sannsynlig var det at den uttrykte trusselen kunne anses som en indikator for intendert vold. Jenkins (2016) utforsket validiteten til «*intimitets effekten*», og fant at det var betydelig støtte for hypotesen spesielt ved ytterpunktene, familievold og trusler mot offentlige personer. Funnene fra forskningsgjennomgangen antydte at trusler måtte vurderes i forhold til den sosiale settingen det var ytret, og regelen var, jo mer intim relasjon, desto mer alvorlig var trusselen. På skoler og arbeidsplasser var det sannsynlig at andre visste eller mistenkte at et voldelig angrep var sannsynlig eller nærliggende grunnet «*leakage*», (Calhoun & Weston, 2016 s. 173)

Offentlig person	Arbeidsplass	Skole	Familievold
Vold rettet eller forsøkt mot: - offentlig person.	- kollegaer, ledere av nåværende eller tidligere ansatt.	- elever, lærere, foreldre, personer som er i relasjon med studenter.	- nåværende eller tidligere partner.
Relasjon: - ikke personlig.	- mix, ikke personlig og personlig.	- mix, ikke personlig og personlig.	- personlig.
Trusler om vold: Ikke forbundet med voldelig utfall.	Forbundet med voldelig utfall.	Forbundet med voldelig utfall.	Forbundet med voldelig utfall.

Figur 9. Debra M. Jenkins (2016) i Calhoun & Weston (2016, s. 244).

Når det kommer til å vurdere trusler, er det derfor viktig å huske at:

- Noen personer som kommer med trusler, utgjør før eller senere en trussel

- Noen personer som utgjør en trussel, kommer aldri med trusler
- Mange personer som kommer med trusler utgjør ikke en trussel (Fein, Vossekuil & Holden, 1995)
- De som er dedikerte i forhold til å begå et angrep på andre, forringer muligheten til dette ved å gi en advarsel via en trussel. Personer som er «dyktige på vold» og som allerede har bestemt seg for å handle, vil ikke med vilje varsle sine ofre (Warren et al., 2014).

2.5.2 «Hunters» og «Howlers»

For å skille mellom dem som truer, og dem som utgjør en trussel brukte Calhoun & Weston begrepene «howlers» og «hunters». Førstnevnte refererer til personer som har til intensjon å fremkalle frykt og få oppmerksomhet på seg selv, mens sistnevnte, en mindre gruppe, er de som har intensjon om å faktisk begå vold, gjerne for å gjøre opp for en opplevd urett. De mener at «howlers» ønsker oppmerksomhet og derfor begår mer åpenlys atferd og kommunikasjon, mens «hunters» lener mer mot diskresjon, og ikke ønsker at deres planer skal avbrytes.

«**Hunters**» iverksetter «angrepsrelatert» atferd for å fremme deres plan om å utføre vold. Calhoun & Weston (2016) kalte atferden knyttet til instrumentell angrepsrelatert atferd for «path to intended violence», og beskrev en prosess bestående av flere steg (se figur 10). I denne prosessen kommer personene opp med en grunn for å begå vold (grievance / nag), får en ide (voldstanker som kan føre til en beslutning om at vold er rettferdiggjort, nødvendig og eneste valg, Annan et al, (2018, s 25)), gjør undersøkelser rundt målet og planlegger angrepet, gjør forberedelser før man tilslutt bryter eventuelle forsvar hos offeret, og begår et angrep (Calhoun & Weston, 2016 s. 27). Man kan i følge Calhoun og Weston (2016) bruke kunnskap om atferd knyttet til de forskjellige stegene for å identifisere individ med voldelig intensjon, vurdere risiko nivå, og bidra til å få personen til å ta steget bort fra vold. Det skal også nevnes at Calhoun & Weston (2016) beskrev en tilsvarende modell for impulsiv / reaktiv vold. I det tilfellet er modellen lik, med unntak av at «undersøkelser og planlegging», samt «forberedelser» er tatt ut av modellen. De beskrev at ved denne voldstypen var det en tendens til at volden «spant ut av kontroll», og personen gikk derfor raskt fra nag, via voldstanke til å trenge gjennom forsvar og angripe.

Figur 10. (Hentet fra Annan et al, 2018) Calhoun & Weston, 2003)

Annan et al. (2018) påpeker at det kan gå uker eller år å gå fra nag til angrep, man kan stoppe på veien, gå tilbake til tidligere steg, eller man kan gå hele veien relativt raskt, og stegene er ikke nødvendigvis observerbare for dem som vurderer trusselen. Det kan tenkes at intensjonen derfor kan variere, og påvirkes av flere forhold. Dette er relevant i forhold til Vandeppeer (2011) sin kritikk av bruk av David J. Singer's modell «trusler = intensjon x kapasitet» som utgangspunkt for å vurdere ikke-statlige aktører. Vandeppeer (2011) pekte på at Singer's modell var utviklet for å vurdere klart definerte stater, og hevdet den var for simplistisk til å fange kompleksiteten til ikke-statlige trusler, og derfor krevde ytterligere parametere for å muliggjøre en mer komplett forståelse og vurdering av trussel. Vandeppeer (2011) foreslo *sårbarhet* og *mulighet* som slike parametere, og sa at *mulighet* kunne defineres som: «en fordelaktig tid eller begivenhet for trusselaktøren i forhold til en trusselutsatt».

I motsetning til såkalte «hunters», hevder Calhoun & Weston (2016) at «**howlers**» kan defineres ut fra deres relasjon til offeret, og deretter hva de søker å oppnå gjennom upassende kommunikasjon. De skiller først mellom personlige «howlers», som kjenner sine mål, og ikke personlige «howlers» som ikke kjenner sine mål. Man kan analysere hva både personlige, og ikke-personlige «howlers» ønsker å oppnå, og kategoriserer de dem i en av to store grupper, med tilhørende undergrupper. De store gruppene er «skremmende howlers» som har som mål å skremme sine mål (ikke forårsake fysisk skade), og «binder howlers», som ønsker et eller annet form for personlig forhold med deres mål. Ifølge Calhoun & Weston (2016) bruker «skremmende howlers» eksplisitte trusler eller skremmende språkbruk. «Binder howlers» enten tror, eller ønsker at de skal få et personlig forhold til deres mål, uavhengig om de kjenner eller ikke kjenner offeret. Det å kjenne til hvilken gruppe og type en «howler» hører til kan hjelpe en trussel-vurderer til å se etter varsel signal som kan tyde på at personen kan være i ferd med å bli en «hunter». Dette er spesielt mulig blant personlige «howlers», men kan skje med alle (Calhoun & Weston, 2016, s 144).

2.6 Voldsrisiko – identifisering og vurdering

2.6.1 Identifisering av voldsrisiko

Forut for at det skal gjøres en voldsrisikovurdering eller en trusselvurdering, må det identifiseres et behov for å gjøre en vurdering som ivaretar et formål. Dette kan gjøres blant annet ved å stille spørsmål om det er grunnlag for bekymring knyttet til voldsrisiko. Når det gjelder risikoidentifikasjon kan man hevde at det er vanskelig å forebygge og beskytte seg eller andre mot farer eller trusler en ikke har klart å identifisere. Nettopp av denne grunn er denne delen av analysen noe av det viktigste som gjøres i henhold til Aven et al. (2017), og de mener det er viktig at det gjøres på en strukturert og systematisk måte, samt involverer personer med den nødvendige kompetanse. Fein & Vossekuil (1999) definerer identifisering som prosessen hvor personer som kan utgjøre en risiko overfor noen, fanger oppmerksomheten til de som har ansvar for å beskytte dem. De hevder at noen «selv-identifiserer» seg gjennom *kommunikasjon*, å tilnærme seg eller utvise en uvanlig eller uakseptabel interesse overfor en person. Personer kan også komme i politiets søkelys gjennom at andre varsler, eksempelvis andre politidistrikt, familiemedlemmer, naboer, arbeidskolleger, psykisk helse fagpersoner, eller etater. I slike tilfeller har disse gjerne reagert på det de opplever som *bekymringsfull atferd*, og har ment at dette bør gjøres kjent for myndigheter (Fein & Vossekuil, 1999).

Borum og Reddy (2001) pekte på at ettersom det i «Tarasoff⁴» type situasjoner var viktig å avgjøre om det var rimelig grunnlag for bekymring om en klient var på en «pathway toward a violent act», måtte klinikerne gå bort fra statiske, forskningsbaserte korrelater til vold, og i stedet se hen til ideer, atferd og situasjonelle påvirkninger som kunne indikere intensjon, planlegging eller forberedelse til en voldelig handling. Man kan ifølge Calhoun & Weston (2016) bruke kunnskapen om atferd forbundet med de forskjellige stegene i «pathway to violence» til å identifisere individ som har faktisk voldelig intensjon ettersom atferden er observerbar. Personer som er i posisjon til å fange opp mistenkelig aktivitet bør derfor læres opp i hva de skal se etter og hvem de skal rapportere til (Calhoun & Weston, 2016).

Det finnes også fallgruver i identifiseringsfasen som kan gjøre at de som skal vurdere om det foreligger risiko for vold ikke får tilgang til tilstrekkelig informasjon til å gjennomføre vurderingen. Eksempelvis kan det være at de som observerer det som kan være

⁴ Situasjoner hvor klinikere kan få en forpliktelse til å varsle eller beskytte.

bekymringsfull atferd, eller mottar informasjon om dette, ikke fanger opp at det er bekymringsfull atferd. Dette kan skyldes at de: *normaliserer atferden, rasjonaliserer atferden, forklarer det bort, ignorere atferden* eller har det som kalles *ikon frykt* (O'Toole & Bowman, 2011, s. 94).

2.6.2 Seleksjon av saker for vurdering (og håndtering)

I forlengelsen av at noen har fanget oppmerksomheten til dem som har et ansvar for å beskytte, gjennom bekymringsfulle uttalelser eller atferd, er det viktig å huske at det verken er juridisk rettfærdiggjort eller praktisk gjennomførbart å gjennomføre en omfattende voldsrisiko vurdering på alle personer som blir henvist. Prosessen med å velge ut hvem det skal foretas en vurdering på, og hvilke saker som skal vurderes først kalles gjerne; selektering, sortering, prioritering, screening eller triage (Guy et al., 2015, s. 55). Prosessen kan også kalles voldsrisiko identifisering (Watt, Storey & Hart, 2018, s. 3.) Uavhengig av navn, vil gode seleksjons beslutninger bidra til å ivareta offentlig sikkerhet og samtidig spare begrensede ressurser, beskytte rettighetene / friheten til dem som blir vurdert, samt redusere evaluerers eksponering som ansvarlig. Som kontrast kan dårlige seleksjons beslutninger utsette folk for fare, sløse tid og penger, føre til unødvendig forvaring av de som evalueres eller invasjon av deres personvern, og resultere i klager eller til og med søksmål mot de som foretar evalueringen eller er ansvarlige for dem (Guy et al., 2015). I forbindelse med seleksjon, er det to hensyn som må adresseres. For det første om det er rimelig grunn, i henhold til relevant lov, til å anta at en person kan utgjøre en voldsrisiko, og dernest alvorligheten på risikoen personen kan utgjøre. I tillegg kan det i de tilfellene hvor en vurdering er juridisk rettfærdiggjort være at man ikke har ressurser til å gjennomføre alle, mulighet til å starte med en gang, eller å gjennomføre dem raskt nok til å veilede umiddelbare risikohåndterings beslutninger. Dette innebærer at evaluereren må sortere sakene for å avgjøre hvilke saker som skal vurderes, hvilke som skal gis høy prioritet, eller som påkrever iverksettelse av håndterings strategier til og med mens vurderingen fortas (Guy et al., 2015). Når informasjon om en ny trussel er mottatt bør politiet gjennomføre en triage for å vurdere hastegrad og nærliggenhet på den potensielle trusselen, slik at man kan vurdere behov for umiddelbare intervensjoner, eller om det er tid til å eventuelt hente mer informasjon og gjennomføre en initiell vurdering (Simons & Meloy, 2017 s. 632).

I henhold til Guy et al. (2015) kan seleksjonstilnærminger deles i tre kategorier:

«Tracking» / *overvåking, screening og triage*. I motsetning til «tracking» eller «screening» er rettferdiggjøringen av triage logisk heller enn prediktiv eller statistisk, og dermed ikke sårbar for kritikk for å bruke en underordnet risiko vurdering for å avgjøre hvem som skal få en grundig vurdering. Av denne grunn er det bare triage som presenteres ytterligere. Triage involverer å sortere saker i et lite antall kategorier basert på alvorlighets markører. Alvorlighets markørene er valgt basert på deres relevans for en bestemt beslutningstakings kontekst, og kan kombineres rasjonelt eksempelvis i et flyt skjema. Guy et al., (2015) viste til at Watt & Hart (2013) utviklet et triage verktøy som politiet kunne bruke i forbindelse med partnervold for å avgjøre hvilke saker som skulle henvises til omfattende risikovurdering. I dette verktøyet vurderer politiet **primære varselsignal** (faktisk eller forsøk på vold, voldelige trusler eller intensjon, eller voldstanker) for å avgjøre saks alvorligheten. Dernest vurderer de **sekundære varselsignal** (personlig krise, interpersonlig krise, psykisk helseproblem eller andre forhold). De vurderer så om de primære eller sekundære varselsignalene er nylige, alvorlige eller eskalerende, og på bakgrunn av dette sorteres sakene som positive (fører til grundig vurdering, gis en prioritet og implementering av midlertidig håndterings strategi), mulige (fører til utfall som å klargjøre informasjon, søke en «second opinion», monitorering eller omfattende vurdering dersom ressurser er tilstede), eller negative, som ikke fører til grundigere vurdering (Guy et al., 2015).

2.6.3 Valg av risikovurderingsverktøy

I henhold til Heilbrun, Yasuhara, Shah og Locklair (i Douglas og Otto, 2021) er det 6 viktige hensyn som gjelder valg av risikovurderingsverktøy.

1. For det første må man se på **konteksten** hvor vurderingen skal brukes, da det påvirker type beslutning som skal tas, hvem som er ansvarlig for beslutningen og mulige konsekvenser av forskjellige vurderinger. Eksempler på kontekster er; *juridiske kontekster* som sivil innleggelse eller løslatelse fra fengsel / sikkerhetsavdeling på sykehus, *kliniske kontekster* som involverer omstendigheter hvor intervensjoner gis for å redusere risikoen for vold i en bredere behandlings kontekst, *skole / arbeidsplass kontekst* hvor man typisk gjør en vurdering som respons på bekymringer som følge av handlinger til spesifikke individ, eller kontekster med *trusler mot spesifikke personer*.
2. Den neste man må vurdere er **formålet**. Enkelte juridiske beslutninger blir best informert av en form for prediksjon, eksempelvis knyttet til om en person vil gjenta en type atferd eller på annen måte oppføre seg voldelig. Et annet formål kan være risiko håndtering.

3. Det tredje man må se på er **populasjonen** som skal vurderes. Det kan være viktige skiller og forskjeller i base-rater for vold, risiko- og beskyttelsesfaktorer, og risiko relevante intervensjoner for forskjellige populasjoner. I tillegg kan det være spesialiserte verktøy som er utledet og validert for å benyttes overfor en enkelt populasjon.
4. Det fjerde punktet å vurdere er forskjellige **parametere** som skal inngå i vurderingen. Eksempelvis hva som skal predikeres, hvilken risiko kategori, i hvilken setting, hvilken tidsperiode, hvilke risiko- og beskyttelses faktorer som er involvert i vurderingen og hvilke utfall man er bekymret for. Risiko kommunikasjonen er også et viktig praktisk hensyn, ettersom hele risiko vurderings prosessen kan misforståes, eller ignoreres dersom risiko kommunikasjonen er ineffektiv.
5. Det femte punktet er å velge **tilnærming til risiko vurdering**. Heilbrun et al. (2021) viser til følgende tilnærminger.

Aktuarisk vurdering: En kvantifisert, mekanistisk, reproduserbar kombinasjon av prediktive faktorer som er validert gjennom empirisk forskning på kjente utfall og som gir en total score. I henhold til Douglas et al., (2013) blir vurderingen av voldsrisiko vanligvis en anslått sannsynlighet for fremtidig vold i løpet av en tidsperiode.

Strukturert faglig vurdering (SPJ): Involverer presentasjon av spesifiserte risiko (og beskyttelses) faktorer som vanligvis er utledet fra en bred gjennomgang av litteraturen. Evalueringene fullfører SPJ verktøyet ved å score alle de spesifiserte faktorene etter å ha undersøkt informasjon knyttet til personen som skal vurderes. Det tas stilling til tilstedeværelse og individuell relevans for de identifiserte risiko (beskyttelses) faktorene, og gis en formulering på hvorfor vold er utøvd og fremtidige scenarier, forventet type og omfang av håndterings / behandlings / tilsyns behov, og tilslutt en samlet vurdering av risikoen. I denne tilnærmingen er det mer aktuelt å ta inn risikofaktorer som er dynamiske, i motsetning til statiske som står for majoriteten av risikofaktorene i aktuariske instrument.

Anamnesisk vurdering: I henhold til Heilbrun et al. (2021) er denne tilnærmingen mer en prosess enn et spesialisert verktøy. De viser til (Melton et al., 2018) og sier at anamnesisk vurdering benytter atferds analytiske strategier for å samle detaljert informasjon om et individs voldshistorie. Formålet med denne prosessen er å identifisere risiko og beskyttelses faktorer som har gjentatt seg på tvers av voldelige handlinger. Dette kan bidra til bedre å score et risikovurderings verktøy, eller å identifisere risiko relevante intervensjonsmål – dynamiske risiko faktorer som er tilstede under forskjellige voldelige handlinger, kan hvis forbedret gjennom intervensjon, redusere en persons risiko for fremtidig vold.

Ustrukturert faglig vurdering. I henhold til Guy et al. (2015) er ustrukturert faglig vurdering basert på faglig erfaring og mening, hvor de fullt ut kan bruke eget skjønn med tanke på hvilke risiko faktorer de vurderer og hvordan de sammenfatter informasjonen. På grunn av mangel på struktur i tilnærmingen, er en nøkkelbegrensning at de som evaluerer kan overse empirisk støttede risiko faktorer, eller på den andre siden stole på risiko faktorer som ikke er forbundet med vold. I tillegg kan mangel på struktur føre til inkonsistens mellom de som vurderer innen og mellom saker, noe som fører til vurderinger med begrenset reliabilitet og validitet. Heilbrun et al. (2021) hevder at ustrukturert faglig vurdering alene ikke lengre er nyttig eller nødvendig tilnærming til å vurdere voldsrisiko. Dette blant annet med hensyn til utviklingen av risikovurderings tilnærminger, som er mer korrekte og vitenskapelig støttede, har bidratt til bedring av struktur både i valg av risikofaktorer og hvordan de blir rangert og kombinert.

6. Det sjette punktet er **anvendelighet**. Altså anvendeligheten til et spesifikt verktøy. Spørsmålet er i hvilken grad type evaluering som skal gjøres og attributtene i det spesialiserte verktøyet er i samsvar (kongruente). Slik kongruens bør vurderes i forhold til kontekst, formål, populasjon og parametere.

Basert på Heilbrun et al. (2021).

2.6.4 Trusselvurdering / voldsrisikovurdering

Det finnes dusinvis av risikofaktorer knyttet til vold, og mange statlige etater, trussel fagpersoner og akademikere har utviklet sine egne trussel prosedyrer og prosesser (Van Brunt, 2015). Det er også skrevet bøker som beskriver verktøy og de forskjellige tilnærmingene som nevnt over, samt noe av spennet i verktøy som er spesifikke for enkelte kategorier vold⁵. Det er også skrevet bøker som i tillegg gir en internasjonal oversikt over voldsrisikovurdering i forskjellige land⁶. Når det kommer til trusselvurdering, er det også skrevet bøker som beskriver trusler og bekymringsfull atferd, samt trusselvurdering knyttet til flere typer vold og settinger i samfunnet⁷. Med tanke på masteroppgavens begrensede omfang, må jeg avgrense beskrivelsen av trusselvurdering og voldsrisikovurdering til å omfatte noen forskjeller og likheter mellom tilnærmingene.

⁵ Eksempelvis «*Handbook of Violence Risk Assessment*» (Douglas & Otto, 2021)

⁶ Eksempelvis «*International Perspectives on Violence Risk Assessment*» (Singh, Bjørkly & Fazel, 2016).

⁷ Eksempelvis «*International Handbook of Threat Assessment*» (Meloy & Hoffman, 2014)

I enkelte situasjoner, kan man stå overfor potensiell planlagt vold. Oppgaven i et slikt tilfelle er å avgjøre type og grad av risiko en gitt person kan utgjøre overfor et identifisert eller identifiserbart individ. Tilnærmingen for å vurdere risiko for målrettet vold kan kreve en annen tilnærming enn modeller utviklet for å vurdere generell residivisme for vold (Borum et al., 1999). Meloy et al., (2014) mener det er noen forskjeller og likheter på det som ofte benevnes som voldsrisikovurdering på den ene siden og det som benevnes som trusselvurdering på den andre siden. **Trusselvurdering** er i henhold til Meloy et al., (2014) idiografisk saksdrevet tilnærming. Tilnærmingen er individ basert for å avgjøre risiko ved å fokusere på nåværende atferd og omstendigheter i dette individets liv. De hevder trusselvurdering er begrenset til instrumentell vold: en underforstått «pathway» og observerbar bekymringsfull atferd som kan vurderes på forhånd, mens voldsrisikovurdering omfatter et bredere spenn av voldelige handlinger (både affektiv og instrumentell) ved å se på både statiske og dynamiske risikofaktorer (Meloy et al., 2014 s. 9). **Voldsrisikovurdering** har en eldre herkomst enn trussel vurdering, og er en metode hvor sannsynlighet for generell voldelig atferd er estimert for et individ basert på dette individets tilhørighet i en risiko gruppe. Man kan gjerne kalle det tilbøyelighet. Innen voldsrisikovurdering blir vurderinger informert av strukturerte vurderinger av tilstedeværelse eller fravær av faktorer som gjennom forskning statistisk har vist seg å være forbundet med vold. Det er ofte en historie med vold innen risikovurdering, og vurderingen foregår i en statisk setting, mens innen trusselvurdering trenger det ikke foreligge noen voldshistorie. Der kan det ha bygd seg opp etterretning rundt en person som har ført han på radaren til en trussel vurderer. Evalueringen er ofte akutt dynamisk, skjer i «real time» etterhvert som trusselen utvikler seg mot et identifisert eller til nå ikke identifisert mål (Meloy et al., 2012).

Voldsrisikovurderinger benyttes gjerne knyttet til beslutninger knyttet til løslatelse fra institusjon / fengsel, mens trusselvurdering har som fokus om noen vil utføre en bestemt truende handling mot et offer i nær fremtid. Risikovurderinger har en tendens til å stole på instrumenter som er utviklet for å predikere vold (mindre fokus på situasjonelle faktorer og personens nåværende mentale tilstand, planer og intensjon, men mer fokus på statiske faktorer), mens trusselvurdering har mer fokus på intervensjon for å forebygge vold (derav mer fokus på situasjonelle og dynamiske risikofaktorer og individets nåværende mentale tilstand og atferd) (Cornell & Datta, 2016).

En likhet mellom trusselvurdering og voldsrisiko vurdering, er at begge ser på vold som et resultat av en beslutningsprosess som er påvirket av både individuelle og situasjonelle faktorer som kan endres over tid. Forskjellene mellom trusselvurdering og voldsrisikovurdering blir dermed mer et spørsmål om grad heller enn type, da det innebærer at teori og forskning som er relevant for den ene, også kan informere den andre (Meloy et al., 2014 s. 6).

Likheter og forskjeller mellom trussel vurdering / håndtering og voldsrisiko vurdering / håndtering.			
	Trussel vurdering (TA)	Voldsrisiko vurdering (VRA)	Enighet mellom TA og VRA.
Evaluerer	Politi, sikkerhets personell	Helse, fengsel, sosial tjeneste fagpersoner	Fagpersoner med diverse ekspertise (utdanning, trening, erfaring).
Kontekst	Veilede operasjonelle handlinger	Veilede juridiske beslutninger	Tjene er rekke mål innen forskjellige juridiske rammeverk.
Prosess	«Hot», hurtig, som en prosess (dvs. uten definert start og slutt dato)	Langsom, som en hendelse (dvs. med en definert start og slutt dato)	Reflekterer det faktum at vurderinger knyttet til voldsrisiko er begrenset av (a) nøyaktigheten og fullstendigheten av informasjonsbasen, og (b) den dynamiske naturen til risiko.
Mål	Beskytte offer (e)	Håndtering av voldsutøvere	Implementering av et bredt spekter av strategier.
Struktur	Fleksibel, skjønsmessig, idiografisk, individfokus, induktiv (abduktiv)	Fast, ikke skjønsmessig, nomotetisk, gruppefokus, deduktiv	Strukturert og systematisk i den grad det er mulig og praktisk
Tids horisont	Kortsiktig, større fokus på situasjonelle / motivbaserte / dynamiske faktorer	Langsiktig, derfor større fokus på personlighet / disposisjonelle og historiske faktorer	Evidensbasert (dvs. informert av relevant teori og forskning) og økologisk (dvs. reflekterer relevant sosial, psykologisk og biologisk kontekst)

Figur 11. Likheter og forskjeller mellom trussel / voldsrisikovurdering / håndtering. Meloy et al., (2014).

Borum et al.(1999), s. 329 presenterte tre fundamentale prinsipper som ligger bak trusselvurderings tilnærmingen:

1. Måltrettet vold er resultatet av en forståelig og ofte synlig prosess av tenking og atferd.
2. Vold stammer fra en interaksjon mellom en potensiell angriper, tidligere stressfulle hendelser, en nåværende situasjon og målet.
3. Nøkkelen til undersøkelse av og løsning på trusselvurderings saker er identifisering av personens «angreps-relaterte» atferd.

2.7 Oppsummering av teori

I innledningskapittelet viste jeg til hvordan det fantes forskjellige typer intensjonelle drap. I teorikapittelet har jeg belyst at det kan finnes teorier av flere typer, som også kan oppsummeres i en *bio-psyko-sosio-miljø modell* for å belyse bakenforliggende årsaker til vold. Jeg har også belyst beslutning teori perspektivet spesielt, og blant annet knyttet dette opp mot Calhoun & Westons «Pathway to violence» modell. Dette ble gjort for å vise kompleksiteten i ikke-statlige aktørers intensjon, og hvordan denne er dynamisk og kan påvirkes i retning av å ville bruke vold eller avstå fra vold, avhengig av flere faktorer som ble nevnt. I tillegg ble det pekt på at intensjonen kan ta kort eller lang tid å utvikle. Dermed kan det være usikkerhet knyttet til flere aspekt knyttet til risikoen, som også kan påvirke dilemmaer som rettigheter til den enkelte, eksempelvis personvern versus kravet til samfunnsvern. Det ble også presentert teori knyttet til forskjellen mellom å komme med en trussel versus å utgjøre en trussel, samt når en trussel er en valid prediktor for at noen utgjør en trussel. Dette ble tatt med, fordi det belyser hva det er risiko for, og for å belyse hvilken kunnskap politiets etterretning kan dra fordel av i sine vurderinger knyttet til risiko for drap.

Med tanke på risikovurderingsprosess ble det vist til en modell basert på ISO 31000, hvor planleggings fasen blant annet omhandlet valg av analysemetode. I denne forbindelse hentet jeg inn teori knyttet til seleksjon av saker for vurdering, som skulle ivareta politiets ansvar for å beskytte samfunnet, men også den enkeltes rettigheter. Triage ble presentert som en logisk fremgangsmåte for politiet. Deretter gikk jeg videre til å presentere kriterier for valg av risikovurderingsverktøy, som baserte seg på kontekst, formål, populasjon, parametere, tilnærming til risikovurdering og verktøyets anvendelighet. Videre presenterte jeg trusselvurderings- og voldsriskovurderings- tilnærmingene, som to forskjellige tilnærminger til vurderingene med tilhørende forskjeller og likheter. Denne teorien ble tatt med, fordi det viser hvordan man kan strukturere beslutningsprosessene knyttet til når det skal foretas hvilke vurderinger, og således bidra til en effektiv risikostyringsprosess blant annet gjennom god planlegging. Det ble også presentert teori knyttet til hvordan politiet kan utvikle kunnskap - for forståelse, og etterretning - for å generere handling. Dette er blant annet viktig opp mot å ivareta hensynet til det enkelte mennesket sine juridiske rettigheter og vern, også retten til trygghet, og belyser sammenhengen mellom etterretningsprosessen, prioritering, styring og tiltak.

Oppsummert har teorien hatt som formål å beskrive hvilken kunnskap politiets etterretning kan dra nytte av knyttet til sitt ansvar i henhold til etterretningsdoktrinen (POD, 2014) , slik at de gjøre evidensbaserte vurderinger som dernest kan legge til rette for at politiet i stort kan utføre sitt samfunnsoppdrag.

3.0 Design / Metode

3.1 Forskningsdesign

I henhold til Blaikie & Priest (2019) skal et forskningsdesign innlemme alle beslutninger som må tas før forskningen starter, samt begrunne disse beslutningene. Beslutningene inkluderer hovedspørsmålene *hva* skal studeres, *hvorfor* skal det studeres og *hvordan* skal det studeres. Blaikie & Priest (2019) omtaler videre forskningsdesign som prosessen som knytter forskningsspørsmålet, de empiriske dataene og konklusjonen av forskningen sammen. De henviser til Yin (2003a:20) som sier at forskningsdesign er en logisk plan for å komme fra *her* til *der*, hvor *her* kan defineres som de initielle spørsmålene man ønsker besvart, og *der* som svarene på disse spørsmålene.

Hva som skal studeres vil fremkomme gjennom den valgte problemstillingen og tilhørende forskningsspørsmål, mens valg av forskningsstrategi, forskningsparadigme, utdyping av relevant teori, datakilder, metode for å hente data fra datakildene, metode for datareduksjon og analyse, samt en diskusjon knyttet til eventuelle utfordringer og begrensningen knyttet til designens evne til å svare på forskningsspørsmålene vil være med å svare ut *hvordan* det skal studeres. Hovedmålet er å oppnå en grad av kontroll på forskningsprosessen gjennom beslutningene man tar. Jeg vil ta utgangspunkt i de tre hovedspørsmålene ved utarbeidelsen av dette kapittelet.

3.2 Valg av metode

Den opprinnelige betydningen av ordet metode er «veien til målet» (Kvale og Brinkmann, 2019 s. 140). Med denne betydningen for øyet var det viktig for meg å se hen til problemstillingen for å besvare hvordan jeg skulle gå frem. Dette er også med på å besvare *hva* som skal studeres. Temaet i problemstillingen er alvorlig vold og drap, samt hvordan politiets etterretning identifiserer og vurderer risiko for disse hendelsene, mens formålet med undersøkelsen er å forstå hvor politiets etterretning står i forhold til dette arbeidet rent faglig og å avdekke om det er andre forhold som eventuelt fremmer eller hemmer arbeidet med identifisering og vurdering av alvorlig vold. Hensikten med å få denne forståelsen, nemlig *hvorfor* det skal studeres, er å danne et bilde av nåsituasjonen knyttet til problemstillingen, og derav et grunnlag for kunnskap om hvor veien bør gå videre for at politiets etterretning så effektivt som mulig skal kunne identifisere og vurdere risiko for alvorlig vold og drap innenfor de juridiske og ressursmessige rammene de har.

Et hoved skille når det kommer til vitenskap og forskning er mellom naturvitenskap og samfunnsvitenskap. Naturvitenskapen forholder seg hovedsakelig til fenomener uten språk og evne til å forstå seg selv og sine omgivelser, mens samfunnsforskningens studiefelt er mennesker, og mennesker har meninger og oppfatninger om både seg selv og andre (Johannessen, Tuft & Christoffersen, 2016, s. 27). Ved valg av metode ledet problemstillingen meg naturlig til den samfunnsvitenskapelige tradisjonen. Et skille som dukker opp i den samfunnsvitenskapelige metodelæren, er det mellom kvantitative og kvalitative metoder (Johannessen et al. 2016, s. 27). Ettersom jeg ikke fant forskning på hvordan politiets etterretning i Norge går frem for å identifisere og vurdere risiko for alvorlig vold og drap, vurderte jeg at kvalitativ metode var mest hensiktsmessig. Det ville gi mulighet til å undersøke temaet i oppgaven mer inngående, noe som kan være hensiktsmessig ved undersøkelse av tema vi ikke kjenner særlig godt.

3.3 Forskningsstrategi

I henhold til Blaikie & Priest (2019) handler forskningsstrategi om prosedyrer for å svare på forskningsspørsmål. De hevder at kunnskap bare kan utledes innen samfunnsvitenskap ved å bruke en eller en kombinasjon av fire strategier: Induktiv, Deduktiv, Retroduktiv eller Abduktiv. I denne oppgaven har jeg valgt å bruke en abduktiv strategi. En abduktiv strategi tar utgangspunkt i informantenes opplevelse av virkeligheten og deres tause kunnskap, samt søker å finne ut motivene og årsakene som ligger bak informantenes aktiviteter. Den abduktive strategien kan benyttes til å svare på både *hva* og *hvorfor* spørsmål. Målet er å finne ut *hvorfor* folk gjør det de gjør, ved å se hen til deres kunnskap, intensjon og regler, som ligger til grunn for deres handlinger. I henhold til Blaikie & Priest (2019) har en abduktiv strategi flere lag. Den første fasen er å finne ut hvordan informantene ser på og forstår deres oppgaver knyttet til problemstillingen. Her er målet å rapportere disse konseptene, meningene, motivene og tolkningene i en språkdrakt som ligger så nært som mulig til informantenes egen. Den andre fasen er at forskeren genererer tekniske konsept fra lek konsept, slik at de sosiale aktørene kan gjenkjenne seg fra forskerens ståsted. I den tredje fasen skal forståelsen hentet fra den andre fasen oversettes til en form som tillater bruk av enten deduktiv eller retroduktiv strategi. Dette kan innebære å supplere forståelsen fra informantenes ståsted med ytterligere med innspill fra forskerens ståsted. Sett sammen, vil en slik kombinasjon av strategier kunne gi rike svar på forskningsspørsmålene.

Ut fra problemstillingen og forskningsspørsmålene i gjeldende oppgave, er formålet å identifisere hvilken fremgangsmåte politiets etterretning benytter for å identifisere og vurdere risiko for alvorlig drap, og om fremgangsmåten (e) er faglig basert.

Forskningsspørsmålene er utarbeidet på en slik måte at de er egnet til å få informantene til å beskrive hva de gjør, men også sett opp mot konteksten de jobber i. Sistnevnte handler om hvorfor de gjør det de gjør. Jeg benyttet en abduktiv strategi for å belyse hvorfor informantene gjør det de gjør sett fra deres ståsted, men også for å kunne bruke denne kunnskapen opp mot teori knyttet til risiko, trusler og vold, samt risikovurdering knyttet til trusler og vold.

3.3 Datakilder og valg av informanter

I henhold til Blaikie & Priest (2019) er det tre hovedtyper av data som kan benyttes i forskning: primær, sekundær og tertiær. De beskriver at primær data er data som innhentes av forskeren, sekundær data er data som er innhentet av andre, og som brukes som rå data, og tertiærdata er data som er resultat av sekundærdata og som har blitt analysert av andre. I gjeldende oppgave vil jeg benytte meg av primærdata basert på data jeg selv innhenter gjennom intervju med informanter.

Når det kommer til valg av datakilder sier Johannessen et al., (2016, s 75) følgende «I første rekke skal bør problemstillingen avklare hvilke aktører som eller enheter undersøkelse skal omfatte, og hvilke egenskaper eller trekk ved disse enhetene som skal studeres». I oppgavens problemstilling kommer det tydelig frem at det er politiets etterretning som er aktørene som undersøkelsen dreier seg om. Johannessen et al., (2016 s. 114) sier at en strategisk utvelgelse vil si at forskeren først bestemmer seg for hvilken målgruppe som må delta for at han skal få samlet nødvendig data, mens det neste steget er å velge ut personer fra målgruppen som skal delta i undersøkelsen. Målgruppen for gjeldende oppgave var etterretnings personell generelt og etterretningsledere / etterretningsanalytikere spesielt. Utvelgelsen av denne målgruppen skjedde på bakgrunn av etterretningsdoktrinen (POD, 2014) beskrivelse av etterretnings rolle knyttet til å gi beslutningsgrunnlag for tiltak (inkludert forebyggende eller hjelpetiltak), knyttet til personer, grupper og fenomener som skaper eller kan skape kriminalitet, samt uønskede hendelser. Dette knytter etterretning til temaet for oppgaven, som er risiko for drap. I tillegg kommer det frem i etterretningsdoktrinen at etterretningsprosessen består av fire delfaser; 1. Styring og prioritering, 2. Innhenting, 3. Analyse og vurdering, og 4. Formidling.

Delfase 1 viser til at prosessen skal være ledelses styrt, og delfase 3. omfatter analyse og vurdering. På denne bakgrunn ble etterretnings-ledere og etterretnings-analytikere valgt som målgruppe gjennom en strategisk utvelgelse. De som har rolle som etterretnings-ledere, fordi at de styrer og leder prosessen, og analytikerne fordi at de gjennomfører analyser.

Etter at målgruppen var definert, valgte jeg å gjennomføre datainnhentingene fra informantene i form av å intervju dem om problemstillingen. Blaikie & Priest (2019) omtaler denne settingen som en av fire hovedkilder data kan innhentes eller utledes fra. Som følge av at det medfører taushetsplikt knyttet til deler av politiets virksomhet, var det en usikkerhet knyttet til om jeg som forsker ville få tilgang til dataene målgruppen kunne tilby opp mot problemstillingen og forskningsspørsmålene. Av den grunn kontaktet jeg Politidirektoratet, som gav tillatelse til å gjennomføre intervjuene opp mot problemstillingen og forskningsspørsmålene, med beskjed om at informantene ikke var løst fra taushetsplikten, samt at de ikke kunne uttale seg om politiinterne opplysninger. Informantene ble gitt svaret fra Politidirektoratet i mails form i forbindelse med intervjuet.

Det neste spørsmålet jeg måtte ta stilling til, var hvor mange informanter jeg skulle intervju. Ifølge Kvale og Brinkman, (2019 s. 148.) er svaret på hvor mange man trenger å intervju enkelt. De sier: «Intervju så mange personer som det trengs for å finne ut det du trenger å vite». Etersom problemstillingen rettet seg mot hvordan politiets etterretning identifiserer og vurderer risiko for drap, anså jeg at det var nødvendig å intervju etterretnings personell i målgruppen fra hele landet. Det ville medføre et større grunnlag for å kunne utlede svar på hva etterretning i Norge gjør, og eventuelt belyse forskjeller eller likheter på tvers av politidistriktene. Samtidig måtte jeg forholde meg til oppgavens begrensning i forhold til omfang, og egen kapasitet i form av tid til rådighet. Med disse premissene i tankene valgte jeg å kontakte etterretningsledere på nivå 2 i alle politidistrikt, med unntak av i det politidistriktet jeg selv jobber, for å skaffe informanter. Av 11 politidistrikt var det 10 politidistrikt som stilte med enten etterretnings-leder eller etterretnings-analytiker, som informant. Blant informantene var to av informantene etterretnings-analytikere, mens resten var etterretnings-ledere. Blant sistnevnte var det både etterretnings-ledere fra fellesenheter og fra geografiske driftsenheter. Totalt ble det 10 informanter, som dermed representerte 10 av landets 12 politidistrikt. Med tanke på at etterretnings avdelingene i politiet består av et relativt lite antall ansatte sammenlignet med andre avdelinger i politiet, har jeg valgt å utelate hvilket distrikt informantene kom fra, og hvilken rolle innen etterretning de hadde. Dette ble gjort for å

anonymisere informantene i stor nok grad. Med tanke på at det var informanter fra 10 av 12 politidistrikt, var min vurdering at det ville være et høyt nok antall til å svare på problemstillingen.

3.3.1 Datainnhenting

Som nevnt tidligere har jeg valgt kvalitativ metode i form av intervju som grunnlag for å innhente data. Jeg valgte videre å benytte semi-strukturert intervju som intervju form. Semi-strukturert intervju har en overordnet intervjuguide som utgangspunkt, mens spørsmål, temaer og rekkefølge kan variere (Johannessen et al., 2016). I forkant av intervjuene lagde jeg en intervjuguide, som var delt opp etter forskningsspørsmålene, men tilført ytterligere utdypende spørsmål knyttet til hovedtemaet i forskningsspørsmålene. Gjennomføringen av intervjuene som semi-strukturerte intervju gav meg også muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål underveis i intervjuene. De aller fleste spørsmålene i intervjuguiden var åpne. Tre av respondentene bad om, og fikk se intervjuguiden i forkant av intervjuet.

Forskningsprosjektet ble meldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD), som godkjente lagring av persondata. Etter at jeg hadde fått svar fra de enkelte politidistrikt på hvem som var aktuelle som informanter, ringte jeg til informantene og gjennomførte en samtale om masteroppgaven og oppgavens formål. Samtlige av de foreslåtte informantene samtykket i å delta som informanter, og det ble avtalt tidspunkt for intervjuene. Det neste jeg gjorde, var å sende en mail til informantene hvor det ble vedlagt et informasjonsskriv om masteroppgaven, med informasjon om at deltakelsen er frivillig, at det skulle benyttes lydopptaker og praktiske hensyn knyttet til det, samt mulighet til å signere samtykkeerklæring. 8 av informantene returnerte scannede signerte samtykkeerklæringer pr. mail, mens to av informantene sendte samtykke skriftlig i form av mail. I mailen hvor informasjonsskrivet var vedlagt ble det også informert om aktuelle begrensninger for informantene som ble pålagt fra Politidirektoratet. Begrensningene knyttet seg til å overholde taushetsplikten, samt å ikke uttale seg om politiinterne opplysninger.

Gjennomføring av selve intervjuene foregikk på den digitale plattformen «teams». Dette skjedde delvis grunnet Covid-19 pandemien med tilhørende restriksjoner, men også på grunn av de store geografiske avstandene mellom hver informant. Teams plattformen gjorde det mulig med direkte videosamtale i sanntid mellom meg som intervjuer og informantene. Etter en introduksjons og innledende fase, gav jeg beskjed til informantene når jeg startet

lydopptaket og startet på spørsmålene fra intervjuguiden. Jeg hadde fokus på å komme innom alle 5 hovedbolkene fra intervjuguiden hos alle informantene, og forsøkte i tillegg å nå over de fleste spørsmålene. I noen tilfeller kom informantene selv innpå spørsmål som lå i intervjuguiden før de ble stilt, og i enkelte tilfeller gjorde svar på et spørsmål i intervjuguiden det unødvendig å følge opp med enkelte av de andre spørsmålene i intervjuguiden. På denne måten fungerte intervjuguiden som et overordnet utgangspunkt for intervjuene som beskrevet av Johannessen et al., (2016).

Ved å bruke lydopptak på egen lydopptaker opplevde jeg en større grad av frihet ettersom jeg visste at dokumentasjonen av svarene fra informantene ble ivaretatt. Repstad (2019) nevnte flere fordeler med bruk av lydbånd. Blant annet nevnte han at intervjueren da kan konsentrere seg om hva respondenten sier, og slippe å bruke tid på å skrive, man kan legge merke til ikke-verbal atferd ettersom disse lettere fanges opp når man ikke trenger å skrive notater. I tillegg er det en fordel i analysefasen å ha ordrett gjengivelse av intervjuet. De to korteste intervjuene varte i 55 minutter hver, mens de resterende intervjuene varte fra 1 time og 12 minutter til 1 time og 38 minutter. Etter intervjuene var gjennomført ble disse transkribert.

3.4 Datareduksjon og analyse

I henhold til Johannessen et al., (2019) må forskeren redusere mengden data før analysearbeidet starter. Data informasjonsmengden må reduseres så den blir håndterlig å jobbe med, og det må lages et rammeverk for å formidle innholdet på en forståelig måte. Etter at alle intervjuene var gjennomført og transkribert satt jeg igjen med store mengder data fordelt på 10 intervjuer. Ettersom intervjuene stort sett ble gjennomført etter tema oppdelingen og spørsmålsrekkefølgen i intervjuguiden, lå det dog en viss grad av systematisering i dette datamaterialet.

Johannessen et al., (2019) sier at å analysere betyr å dele noe opp i biter eller elementer for å avdekke et budskap eller en mening eller mønster i datamaterialet. Etter at data er analysert kan forskeren trekke en konklusjon som skal svare på problemstillingen. Videre sier de at å tolke betyr å sette noe inn i en større ramme eller sammenheng. Det er vanlig å ta utgangspunkt i teori på det område man forsker på, og se på funnene opp mot relevant teori. Forskeren forsøker å forstå og forklare funnene fra analysen (Johannessen et al., 2019 s. 160).

Jeg valgte å ta utgangspunkt i tema inndelingen og hovedspørsmålene fra intervjuguiden da jeg skulle dele opp dataene i biter, for å systematisere og ordne datamaterialet. Dette kan også kalles en kategorisk inndeling av data. Johannessen et al., (2019) viser til (Mason, 2002), og sier at dette er en av tre mulige måter å organisere å dele det kvalitative materialet på i tillegg til; kontekstuell dataorganisering og bruk av diagrammer og tabeller. Gjennom å følge nevnte kategoriske inndeling av data visste jeg hvor jeg skulle samle informasjon som hørte inn i nevnte kategori.

Etter at jeg hadde kategoriseringen klar gikk jeg gjennom hvert enkelt intervju, og plasserte informasjon fra intervjuet i de kategoriene informasjonen hørte hjemme. Jeg merket svarene fra hver informant med et informantnummer basert på rekkefølgen de ble intervjuet. Dermed hadde jeg mulighet til å se likheter eller forskjeller, samt si noe om antall informanter som hadde hvilke meninger. Etter å ha samlet svar fra alle informantene i kategorier hadde jeg mulighet til å redusere dataene ytterligere gjennom å finne mønstre i svarene, samt finne særskilte budskap. Resultatet av denne siste prosessen er dataene som er presentert i empirikapittelet, og som dannet grunnlaget for drøftingen opp mot relevant teori.

3.5 Validitet og reliabilitet

Johannessen et al., (2019) sier at data ikke er selve virkeligheten, men representasjoner av den. Spørsmålet er da hvor godt eller relevant dataene representerer fenomenet. Validiteten oversettes ifølge Repstad (2019) ofte med gyldighet. Dette blir igjen ofte forklart med om vi faktisk har målt det vi ønsker å måle, og kan eksemplifiseres med spørsmålet «Kaster våre empiriske undersøkelser faktisk lys over den problemstillingen vi har ønsket å belyse?» (Repstad, 2019 s.134). I henhold til Kvale & Brinkmann (2019) kan validering skje i syv stadier; tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, analysing, validering og rapportering. I forbindelse med utarbeidelsen av intervjuguiden ble det utformet en inndeling basert på en tematisering og videre spørsmål knyttet til hvert av disse temaene.

Temainndelingen basert på forsknings spørsmålene er også benyttet i flere deler av oppgaven for å skape en rød tråd gjennom oppgaven. Videre viser de til Guba og Lincoln (1985; 1989) som mener at kvalitative undersøkelser må vurderes på en annen måte enn kvantitative undersøkelser. De opererer derfor med begrepene; pålitelighet, troverdighet, overførbarhet og overenstemmelse, som mål på kvaliteten i kvalitative undersøkelsesopplegg.

Påliteligheten, eller reliabiliteten som det også kalles, dreier seg om undersøkelsens data: hvilke data som brukes, hvordan de samles inn og hvordan de bearbeides (Johannessen et al., 2019 s. 229). Innen kvalitativ forskning kan det være utfordrende med ulike krav til reliabilitet, på samme måte som innen kvantitative undersøkelser. Dette kan skyldes at datainnsamlingen ikke er like strukturert som ved kvantitative undersøkelser, og i tillegg blir forskeren i seg selv en viktigere brikke i forskningen gjennom bruk av sin kompetanse og erfaring for å tolke dataene. Dermed blir det umulig for en annen forsker å duplisere en annen kvalitativ forskers forskning (Johannessen et al., 2019). For å styrke påliteligheten har jeg forsøkt å ha en åpen og detaljert fremstilling av forskningsprosessen. Med forskningsprosessen sikter jeg da til hvordan jeg samlet inn data, hvordan jeg valgte ut data opp mot intervjuguiden og hvordan dataene ble bearbeidet. Samtidig var det hele tiden en mulighet for at min bakgrunn og egne erfaringer fra politiet kunne påvirke objektiviteten min. Dette var jeg oppmerksom på, og hadde et fokus på å ha på meg «student-brillene» under intervjuene. Ved enkelte anledninger måtte jeg eksempelvis be informantene forklare hva de la i begrep eller svar, til tross for at jeg som polititjenestemann hadde sterk grunn til å tillegge begrepene eller svarene en mening. Dette ble forstått av informantene de gangene jeg gjorde dette.

I forhold til troverdighet, eller intern validitet, viser Johannessen et al., (2019) til spørsmålet «måler vi det vi tror vi måler?». I denne sammenhengen mener jeg at planleggingen og temainndelingen bidro til å måle det som var hensikten å måle. Nemlig hvordan politiets etterretning går frem for å identifisere og vurdere risiko for drap. Samtidig var det en ting som kan ha svekket oppgavens troverdighet. Det handler om informantenes forståelse av begrep som ble benyttet i intervjuguiden. Det var ikke egne spørsmål i spørsmålsguiden knyttet til hva informantene la i forskjellige begrep. Dermed kan det være at de la forskjellig innhold og mening til begreper som risiko eller trussel. Dette kan ha hatt sammenheng med at forhåndskunnskapen hos informantene knyttet til temaene var forskjellig.

Overførbarheten, eller den eksterne validiteten handler om resultatene fra et forskningsprosjekt kan overføres til liknende fenomener (Johannessen et al., 2019). Når det kommer til overførbarheten av gjeldende oppgave, kan det være vanskelig å avgjøre. Det kan også være at forskning som gjennomføres på et senere tidspunkt vil kunne dra nytte av funn gjort i denne oppgaven.

Bekreftbarheten, eller objektiviteten handler om at funnene i studien som gjennomføres er et resultat av forskningen, og ikke et resultat av forskerens subjektive holdninger (Johannessen et al., 2019). Dette skal sikres gjennom bekræftbarhet, og begrepet viser til i hvilken grad resultatene fra den kvalitative undersøkelsen kan bekreftes av andre forskere gjennom tilsvarende undersøkelse. Temaet for undersøkelsen handler om risiko for drap. Når det skjer drap i samfunnet rammer det gjerne flere personer i tillegg til offeret. Det kan være personer i offerets omgangskrets eller familie, men også samfunnet generelt kan påvirkes, inkludert personer i hjelpeapparatet. Som polititjenestemann og som person generelt, vil mine verdier og holdninger kunne påvirke fortolkningen og tilnærmingen i prosjektet. Blant annet har det påvirket motivasjonen til å gjennomføre prosjektet. Samtidig har jeg forsøkt å være åpen om hva som er studert, ved å legge ved spørsmålsguide og beskrevet hvordan intervjuene er gjennomført, og hvordan dataene er redusert og tilslutt drøftet opp mot teorien som er tatt med i oppgaven. Dette vil gjøre det mulig for andre å kunne teste bekræftbarheten i prosjektet. En svakhet er dog at jeg har gjennomført en sterk grad av anonymisering av informantene. Likevel tenker jeg at informantene som alle tilhørte etterretningsavdelinger fra forskjellige deler av landet, tilsammen utgjorde et representativt utvalg fra etterretningsavdelinger i Norge, og at en annen forsker ville kunne oppnå mer eller mindre like resultat selv om det skulle være med andre informanter. En annen ting som kan svekke bekræftbarheten handler om data som kom fra informantene. Flere informanter pekte på at det var kommet en ny nasjonal instruks for arbeidet med trusselutsatte, og at denne kunne medføre endringer i hvordan arbeidet ble utført. Dermed er det en mulighet at funnene i gjeldende undersøkelse, som er basert på premisser knyttet til situasjonen for etterretningsansatte idag, vil være annerledes enn premissene for undersøkelser gjort på et senere tidspunkt.

3.6 Etisk refleksjon

Diskusjoner knyttet til forskningsetikk fokuserer hovedsakelig på forskeren som utfører studiet, og hvordan de behandler informantene, men kan også gå utover det, og handle om forskningen i seg selv, eksempelvis om den skal gjøres i det hele tatt. (Blaikie & Priest, 2019 s. 55). Kvale & Brinkmann (2019) viste til 4 områder som tradisjonelt diskuteres i etiske retningslinjer for forskere: informert samtykke, fortrolighet, konsekvenser og forskerens rolle.

I forbindelse med gjeldende oppgave fikk informantene utdelt informasjonsskriv hvor det fremkom hva som var undersøkelses formål, at deltakelsen var frivillig og at de når som helst

kunne avbryte intervjuet uten nærmere begrunnelse. Det kom også frem at opplysningene som kom frem ville behandles konfidensielt og anonymiseres, og hvordan informasjonen skulle oppbevares. Det kom også frem i mailen hvor informasjonsskrivet ble vedlagt til informantene at Politidirektoratet hadde samtykket til undersøkelsen, og hvilke forbehold de hadde satt.

Når det gjelder fortrolighet / konfidensialitet / anonymisering handler det om å unngå at informantene kan identifiseres gjennom deres svar, og en forsikring om at det forskeren lærer om informanten ikke skal offentliggjøre. I tillegg handler det om å vite hvem som har kontroll på dataene de har gitt, under hvilke forhold og hvor lenge (Blaikie & Priest, 2019). I gjeldende oppgave har jeg gått langt for å anonymisere informantene. Dette ble blant annet gjort ved å ikke oppgi hvilke politidistrikt som hadde informanter, samt at jeg ikke har gitt opplysninger om informantene utenom hvilke roller som har deltatt, og hvilket antall som har deltatt. Samtidig har jeg tatt med enkelte sitat fra intervjuene. I de tilfellene sitat har inneholdt opplysninger om politidistrikt, er dette utelatt, for å bidra til anonymiseringen.

Kvale & Brinkmann (2019) anbefaler at man bør forholde seg til konsekvensene av en kvalitativ undersøkelse både med hensyn til den mulige skade den kan påføre deltakerne, og de fordeler de kan forventes å få ved å delta i undersøkelsen.

Når det kommer til forskerens rolle, så er forskerens rolle som person, forskerens integritet avgjørende både for kvaliteten på den vitenskapelige kunnskapen og de etiske beslutningene som treffe si kvalitativ forskning (Kvale & Brinkmann, 2019). I forbindelse med gjeldende oppgave har jeg blant annet søkt å være så objektiv som mulig, og forsøkt å være «student som forsker» mer enn «kollega». Jeg er selv ansatt i politiet, og kjenner organisasjonen godt gjennom å ha jobbet ved flere avdelinger gjennom flere år. Som tidligere nevnt var jeg bevisst på at det kunne påvirke min objektivitet, i tillegg til at det kan ha virket inn på motivasjonen og fortolkninger. Underveis i prosjektet har jeg forsøkt å være bevisst på objektivitet, og har benyttet teori som grunnlag for drøfting og konklusjon. Dette med formål å få en mest mulig nøytral undersøkelse. Samtidig har kunnskap fra politietaten vært en styrke knyttet til å vurdere de juridiske retningslinjene prosjektet ble gitt fra Politidirektoratet. I forkant av innsending av masteroppgaven ble denne godkjent hos POD.

4.0 Empiri

I dette kapittelet vil jeg presentere funn jeg gjorde gjennom intervju med informantene til masteroppgaven. I forbindelse med intervjuene tok jeg utgangspunkt i forskningsspørsmålene, og stilte deretter påfølgende spørsmål med tanke på å besvare forskningsspørsmålet. Formålet var å kunne bygge opp et svar på problemstillingen:

Hvordan og i hvilken grad benytter politiets etterretning faglig forankrede fremgangsmåter for identifisering og vurdering av risiko for drap?

I presentasjonen av funnene fra intervjuene vil jeg også ta utgangspunkt i forskningsspørsmålene med tilhørende underspørsmål. Sitat fra informantene vil presenteres i kursiv, og skrives ordrett slik informanten formulerte seg. Det som ikke skrives i kursiv er mine egne betraktninger.

4.1 Er det klart definerte roller innen politiet, knyttet til ansvar for identifisering, vurdering og beslutningstaking i forhold til risiko for drap?

Spørsmålene i denne kategorien var ment å belyse om det foreligger klart definerte roller i politiet knyttet til identifisering, vurdering og beslutningstaking i forhold til risiko for alvorlig vold eller drap. Det var også en hensikt i å belyse etterretnings rolle i dette bildet. Bakgrunnen for spørsmålene var blant annet med hensyn til å belyse risikostyringsprosessen.

4.1.1 Ansvar for identifisering av trusler og trusselaktører

Halvparten av informantene mente at etterretning hadde et særskilt ansvar for å identifisere trusler og trusselaktører som utgjør en risiko for å begå drap. Dette ble blant annet gjort ved at etterretning monitorerte grunnetterretningen. Når de oppdaget en bekymring, formidlet de bekymringen til dem som eide «problemet», eventuelt sammen med en berikelse av informasjonen slik at beslutningsgrunnlaget blir bedre. Samtidig var det også en informant som mente at etterretning ikke har noe mer ansvar enn andre for identifisering av trusler og trusselaktører med risiko for å begå alvorlig vold. Dermed var informantene noe delt når det kom til hvem som hadde ansvaret for identifisering.

Jeg tenker jo at etterretning må jo selvfølgelig ha et særskilt ansvar men samtidig vil jo det være et ansvar som bør ligge på den enkelte og. Hvis ikke risikerer vi jo at den informasjonen ikke kommer videre.

Det vil si at det ligger jo i vår arbeidsoppgave, og hvis vi mener det er så stor bekymring, så ligger det på en måte i vårt mandat tenker jeg, å varsle, å gjøre en vurdering og gjøre beslutningstakeren klar over det.

Informantene pekte på forebyggende og etterforskning, samt tjenesteenhetene og den enkelte polititjenesteperson som andre som hadde ansvar for identifisering. Samtidig kan det peke på at man er avhengig av alle rollene, ettersom etterretning identifiserer gjennom Indicia, men er samtidig avhengig av at andre legger inn informasjon i det systemet for at det skal være noe å identifisere.

Du kan jo tenke at operasjonssentralen er de første som får kunnskap om en trusselaktør. Du kan tenke at en etterforsker er den første faktisk avdekker en risiko for vold. Men, hvor går det derifra, fra første linje som fanger opp det, til en vurdering. Det er jo ikke noe ledd der som fanger det opp.

Ja, jeg tenker jo at vi er en viktigste kanskje premissleverandøren fordi at Indicia vil jo ofte bli innslagspunktet.

Det kom også frem at det kunne være litt forskjeller i hvem som hadde ansvaret for å identifisere trusselaktører basert på hvilke roller man hadde og hvilke av politiets datasystem man jobbet i.

Dette her er jo, vi monitorerer etterretningen i Indicia. Etterretningsverktøyet for politiet. Men vi monitorerer jo ikke straffesakene. Det er jo de SARA⁸ og PATRIARK⁹ koordinatorene. De har screening av BL, for å identifisere disse truslene da. Det gjør ikke vi. Så det er, det er et skille der mellom straffesaker og etterretningsinformasjon.

4.1.2 Ansvar for vurdering

Flere informanter sa at i de tilfellene det ble gjort, så var det etterretning eller trusselkoordinator som utførte trusselvurdering eller voldsrisikovurdering. I de alvorligste sakene var det etterretning som skrev trusselvurderinger, foruten i et distrikt, hvor de kun

⁸ Verktøy for å vurdere risiko for partnervold.

⁹ Verktøy for å vurdere risiko for æresrelatert vold.

formidlet bekymringen til dem som skrev trusselvurderinger. SARA og PATRIARK vurderinger ble utført av andre enn etterretning.

Det er jo, i de tilfellene det blir gjort, er det jo stort sett etterretning som gjør det, eller trusselkoordinator.

Innen etterretningsenhetene var det litt uklart ansvarsforhold mellom felleseenhetene og GDE¹⁰.

I noen tilfeller så er det naturlig at det er GDE, selv som lager trusselvurdering (tv), og i noen tilfeller så er det naturlig at det er FEE¹¹ som har et distriktsansvar som gjør tv.

4.1.3 Ansvar for beslutning og håndtering

Det kom frem at risikostyring var en nytt område i politiet, og at det krevde mer aktiv ledelse av tiltak. Denne formen for aktiv ledelse kunne også påvirke autonomien til politiansatte.

Og det er et nytt, ikke et nytt fag, men et nytt område i politiet. Det krever mye mer aktiv ledelse av tiltak da. Jeg tror det på en måte ligger i den umodne etterretningskulturen vår. At det er litt av forklaringen på det. Avsnittsledere og mellomledere har liksom hatt ansvar for å føre timer og fravær og kjøpe blyanter og kontorstoler. Men nå så blir jobben deres i større grad rettet inn mot å bekjempe kriminalitet og håndtere risiko. Og det tar lang tid å lære seg, man må jo lære seg ting på nytt igjen... Så tror jeg det, en del av det som presentert i KUBA¹² ukentlig kan kanskje true litt av handlingsrommet til politipatruljene og, og at de føler seg mer styrt enn tidligere. Det er jo ikke like populært blant alle.

Og det at ledere i politiet, at vi er i en prosess for i det hele tatt lederne skal skjønne sin rolle som beslutningstaker. .. gå mer inn i den tankegangen om at de er en beslutningstaker som skal prioritere på bakgrunn av risiko.

Et annet moment som kom frem var at det ikke var like tydelige regler for hvem som trakk i sakene slik som det var på eksempelvis etterforskning, eller klart definerte roller som hadde ansvar for håndtering av risiko for alvorlig vold, utenom i SARA og PATRIARK saker.

Nei, det er det ikke, utover SARA og PATRIARK og trussel.

¹⁰ Geografisk driftsenhet.

¹¹ Felles enhet for etterforskning og etterretning.

¹² Kunnskapsbasert politiarbeid

Ja, jeg tenker det at etter implementering av SARA prosess da, og PATRIARK som prosess, så har det lagt et greit grunnlag for hvem som har det som jobb.

Jeg savner egentlig en bedre oversikt over hvem er det som håndterer hvilken trussel, til enhver tid.

Men sånn som det har vært, i hvert fall hos oss nå det, så har det jo vært veldig sånn fragmentert og basert på tilfeldigheter og vilkårlighet veldig mye.

Så der er det nok absolutt behov for veldig sånn tydelig, egentlig helst nasjonal tydeliggjøring av ansvar.

På den andre side ble det også pekt på fra en informant at de hadde blitt flinkere til å identifisere hvem som hadde vist seg kapable til å ta en beslutning, men at dette også var slitsomt.

Jeg tenker vi har vært, blitt gode på å identifisere riktige personer. Som har vist seg kapabel til å ta en beslutning. Og det er jo litt sånn, for vi har spurt mange ganger, hvem er det som skal ta imot trusselen? Og så samtidig understreke at det ikke betyr nødvendigvis at man skal gjøre noe, at vi gir beslutningsstøtte. Men det er ikke soleklart det herre her. ... for det blir jo slitasje ved at man hele tiden krever noe av noen. At det skal tas beslutninger.

4.1.4 Hvordan fungerer samspillet mellom dem som identifiserer, vurderer og håndterer risiko for drap i politiet?

Det kom frem at systemet ikke var godt nok, og at det var sårbarheter i flere ledd, både i forhold til å fange opp en trussel og hvor lang tid det tar før det blir formidlet videre til rett person. En informant sa at når de hadde skrevet vurderinger, hadde de opplevd at det ikke var det samme mottaker apparatet knyttet til alvorlig vold, som på andre problemstillinger, med mindre det traff familievoldssporet.

I og med at vi ikke har ordentlige roller som har hvilke oppgaver, så føler jeg at vi må gå opp løypa hver eneste gang det kommer noe.

En av utfordringene knyttet til samspillet mellom de som identifiserte, vurderte og håndterte risiko, handlet om å formidle etterretning.

..det er jo etterretnings akilleshæl, det her med formidling av etterretningsprodukter, å få det ut i rett tid til de som blir relevante mottakere.

Flere informanter mente beslutningsstøtten fra etterretning bidro til god risikostyring, og gjorde det litt ryddigere i hodene etter den var presentert, selv om det i noen tilfeller var mer usikkert i hvor stor grad beslutningsstøtten bidro i risikostyringen.

Ja, på bakgrunn av den informasjonen som fremkommer der, så er det lettere for de å gjennomføre gode risikoreducerende tiltak. Du får på en måte fremhevet essensen, eller du finner drivere på en bedre måte som kan benyttes som tiltak da.

Og så tror jeg kanskje at noen beslutningstakere og synes det er veldig sånn trygt da på en måte, å hvile seg på beslutningen utfra den vurderingen vi har tatt. Det er sjelden de ser helt bort fra vår vurdering.

Jeg synes at, eller opplever at den risikostyringen blir bedre som følge av disse bekymringsformidlingene fra etterretning.

Her har vi lagt ned flere ukers arbeid i å produsere ei trusselvurdering, og så opplever vi at når alt kommer til alt, så var det ikke så nøye likevel. I noen tilfeller så er det sånn, nei, ja det var liksom kjekt å få en rapport, men vi har nå ikke brukt den til så mye. I andre tilfeller så har det vært, så har vi fått tilbakemelding på at, jo det var veldig nyttig og vi har brukt den konkret opp imot tiltak da som er iverksatt.

Det kom også frem at man måtte skille på faste rapporteringer via ukesrapporter som er en fast bestilling, og når det kommer bestillinger av trusselvurderinger på kjente personer.

Det går litt på hvor god den tiltakssida er da, eller hvor svak den er da, i forhold til det å klare å sette på tiltak og bestemme seg for riktige tiltak, og faktisk gjennomføre dem da.

Det ble også pekt på at de kunne gjort mange ting bedre gjennom å få mer strukturerte prosesser som ble iverksatt og som førte til bedre dynamikk både i vurderings og tiltaksprosessen. Samtidig var det forskjell på hvor godt samspillet fungerte, avhengig av i hvilken fase man var, og om det var etablert en risikoerkjennelse. Utfordringene med å ikke forstå alvorlighetsgraden når noe ikke hadde skjedd kunne gjøre det vanskelig å prioritere.

..når det kall det «smeller» og vi får en sånn informasjon, og det vurderes som høy risiko for at noe kan skje, så tror jeg vi er veldig flinke i den dynamiske prosessen..

Det var noe forskjell i hvordan informantene opplevde at det ble tatt eierskap og ansvar.

.. der er det veldig mange dyktige politiledere på nivå 2 blant annet. Som kjenner på ansvaret, og så har de et press da for å håndtere ting da.

så føles det av og til som at, dette er jo ikke våres problem, dette er jo de som jobber med SARA og PATRIARK sitt ansvar.

Samtidig ble prioriteringer av risiko for alvorlig vold gjort opp mot andre oppgaver i politiet, og kunne bli litt vilkårlig mente en informant.

Så tror jeg det at nettopp det der med, ja, enten at man ikke har / opplever eierskap, hvert fall hvis det strekker seg ut i tid. Eller at man tror at man altså på en måte, ja, vi er så vant til å få trusler, eller, så på en måte, det går nå bra. Vi har jo klart oss uten etterretning i politiet i 100 vis av år. Hvorfor skal vi starte nå?

En annen svakhet når det kom til samspill var mer av strukturell art.

I noen tilfeller når du mottar en bekymring i etterretningssporet, også ønsker etterretning at det skal foretas en SARA vurdering, så sier SARA medarbeiderne at vi kan ikke, for det er ikke opprettet straffesak.

Det ble også pekt på at det var en utfordring at organisasjonen ikke klarte å stå veldig lenge i prosessene med forebygging eller skade-begrensing / avverging. De fant ofte løsninger som tok bort trusselen, for der hadde de mye å spille på, men det var ikke stamina i forhold til å gi oppfølging over tid. Som en informant sa: «Brannsløkking ja, oppfølging nei».

4.2 Retningslinjer, kompetanse og opplæring, knyttet til identifisering og vurdering av risiko for drap

Bakgrunnen for dette forskningsspørsmålet handler om rammene etterretning i politiet jobber innenfor når det gjelder identifisering og vurdering av risiko for drap. Man kan også si det handler noe om premissene for at de gjorde som de gjorde, med tanke på føringer fra nasjonalt / sentralt hold knyttet til retningslinjer som skulle følges og opplæring, samt med

tanke på evalueringsutvalgets (Dalgaard-Nielsen et al., 2020) oppfatning av at det var behov for tydeligere retningslinjer og instruks for politiet knyttet til tipshåndtering, og at eksisterende planverk og retningslinjer derfor ikke kunne anses som tilstrekkelig.

4.2.1 Retningslinjer:

I tilknytning til retningslinjer virket det å være enighet om at det ikke forelå noe rammeverk eller føringer for å identifisere trusselutøvere eller å vurdere voldsrisiko.

Det finnes ingen nasjonal standard på trusselvurdering.

En av informantene sa også at de ikke jobbet systematisk mot enkeltpersoner og vurderte deres tilbøyelighet for å utøve vold.

..og heller ikke da valgt å fokusere på enkelt personer i politidistriktet og vurdert deres tilbøyelighet da, for å utøve vold. Det er når man er kjent med konkrete planer eller uttalelser. Og da følger vi ikke noen særlige standarder eller retningslinjer. Da er det mer en sånn «vanlig» vurdering. Da blir det ofte en sånn intensjon kapasitets vurdering, og ikke noe rammeverk utover det.

Samtidig pekte flere av informantene på at det nylig var kommet en ny nasjonal instruks for trusselutsatte som det skulle utarbeides lokale instruks på bakgrunn av. På mange måter fremstod det som at flere så på den nye nasjonale instruks for trusselutsatte som viktig i forhold til å se på arbeidet med trusselutsatte i stort. Det fremstod som at den nye instruks også kunne bidra til endringer i rutiner i forhold til å identifisere trusler, og å ha et ledd som hadde spesialist eller fenomenkompetanse i saker som krevde mer.

I et politidistrikt ble det i tillegg nevnt at de hadde to instruks som regulerer oppdrag til etterretningsseksjonen når det kommer til trusler om alvorlig vold.

vi har to instruks i ... politidistrikt som regulerer oppdrag til etterretningsseksjonen hva gjelder trusler om alvorlige vold. Det er en instruks som går på trusselvurdering hva gjelder trusler mot egne ansatte, og trusselvurdering hva gjelder mot personer i straffesak.

I sistnevnte kategori pekte informanten på at når resttrusselen for utøvelse av alvorlig vold ble vurdert som så stor av de som satt med straffesakene, ble det sendt en bestilling på trusselvurdering til etterretning. Dette kunne også skje ved akutte eller pågående hendelser.

Samtidig som at det kom frem at det ikke lå noe rammeverk eller føringer for identifisering eller vurdering av voldsrisiko, fremstod det som at det gjaldt for etterretning. Enkelte informanter pekte på at de hadde en trusselgruppe i deres distrikt. Av de distriktene som hadde det, var det forskjellig om denne var underlagt FOT, eller forebyggende avdelinger. I et distrikt var det også denne gruppen som skrev trusselvurderinger. Informanten i dette politidistriktet mente det kunne bli en målkonflikt mot andre leveranser etterretning hadde, dersom de skulle skrive trusselvurderinger. Disse trusselgruppene håndterte trusselsaker, og saker hvor det kunne være behov for vitnebeskyttelse eller beskyttelsestiltakene kode 6 eller 7. I tillegg kom det fram at det fantes retningslinjer og rammeverk for SARA og PATRIARK saker, men heller ikke der var etterretning en direkte del av disse gruppene.

Og så er det SARA PATRIARK sporet som jeg nevnte så vidt, det går jo av seg selv med egne folk som jobber med det.

Det ble også pekt på at det var ønskelig med bedre retningslinjer knyttet til andre saks kategorier enn SARA og PATRIARK. Eksempelvis var det ønskelig i tilknytning til rus og psykiatrisaker, risiko i foreldre – barn forhold, eller i tilknytning til voldsrisiko i gjeng- eller andre potente miljø. En informant sa de fulgte tett feltet kriminelle aktører med voldskapasitet og konflikter, og benyttet analyserammer utviklet av KRIPOS. Målet der var å forhindre voldelige konflikter og i verste fall drap.

Vi har jo lyst til å se det her i sammenheng, det med hvordan skal vi jobbe med SARA, og hvordan skal vi jobbe med andre typer trusler, slik som PATRIARK eller psykisk syke eller trussel utsatt i kriminelle miljø, eller andre typer som kan ende med alvorlig vold, eller drap.

En av informantene pekte på «den norske standarden», og beskrev at risikoen bestod av trussel, verdi og sårbarhet.

Den synes jeg på en måte mentalt sett fungerer som en veldig god guideline da.

Denne informanten mente det forelå noe begrepsforvirring i organisasjonen, og viste til begrepene trusselvurdering, risikovurdering, sikkerhetsvurdering og tiltaksvurdering.

Ja, altså litt forenklet da, men med trussel så vurderer en kapasitet, intensjon og muligheten eller tilgangen, alt etter som hva vi snakker om. Og med risiko så tenker jeg at den trusselen da veid opp mot hvilken verdi vi snakker om og sårbarheten, og da kan vi trekke fra de

mottiltakene som samfunnet eller politiet eller andre har kjennskap til. Eller som er tilstede, og man sitter igjen egentlig da med en restrisiko da.

4.2.2 Kompetanse og opplæring

Flere informanter sa de ikke var kjent med at det forelå noen kompetansekrav, og påpekte at det ikke finnes noen opplæring på feltet, knyttet til arbeidet med å identifisere og vurdere risiko for alvorlig vold og drap, eller det å skrive trusselvurdering. Enkelte hadde etterlyst en nasjonal opplæringspakke, og synes det var rart at det ikke var et nasjonalt krav til opplæring for dem som skal drive med trusselvurdering. Det hadde dog vært noe opplæring på egenutviklede verktøy.

Men, holdt på å si, den enkle konklusjonen er at det er jo ingen av oss på etterretningssiden som har opplæring i den her typen trusselvurderinger. Sånn at vi gjør det etter beste evne, men om det er rett det du gjør, det vil jo vise seg.

Det finnes jo ikke noe kurs.

Det finnes ikke noe opplæringsplan for min rolle.. Men jeg føler samtidig, jeg sitter igjen med en følelse av at jeg ikke strekker til egentlig. At jeg skulle hatt mer kompetanse på området.

Det kom frem at det var den generelle etterretningskompetansen og etterretningsdoktrinen som på mange måter var førende for arbeidet når det kom til trusselvurderinger generelt, og som ikke traff et spesifikt område.

Etterretningsanalytikerne som jobber med dette har jo en opplæring i analysearbeid, og strukturert analyseteknikker. De jobber jo etter etterretningsmetodikk og etterretningsanalyse

...vi har jo ikke noe annet enn etterretningsdoktrinen for å vurdere risiko, og den er jo ikke noe risikovurderingsverktøy den. Den er jo bare en arbeidsprosess for å innhente og analysere, men hvordan å analysere, sier den ingen ting om.

Det kom frem at det er kompetansekrav i tilknytning til SARA eller PATRIARK verktøyene.

Det er egne risikoanalytikere som er ansatt innenfor de to som vi har da, SARA og PATRIARK, og de har opplæring og må være godkjent til disse, til å bruke disse verktøyene.

Men jeg vil jo anslå at det utgjør jo bare 20 % av den totale voldsmengden, eller antallet voldspersoner som er i et politidistrikt.

I SARA prosess så er det jo det. Og den er jo ikke etterretningen involvert i før det er vurdert til å være skikkelig ille. Det er først da det blir skrevet en trusselvurdering.

En informant mente det var et paradoks at andre hadde så stor tiltro til etterretningens produkt på dette området med tanke på mangelen på opplæring og malverk.

Så vi har gjort det etter beste evne, men jeg savner helt åpenbart at det skulle vært en nasjonal opplæringspakke på dette her. Altså, og faktisk et krav om at de som utarbeider sånn her type trusselvurderinger har en sånn type standardisert opplæringspakke.

Det kom frem at i noen tilfeller opplevde informantene at de manglet fenomenkunnskap. Flere av informantene nevnte rus og psykiatri, og sa at de ikke hadde opplæring knyttet til psykiske lidelser og personlighetsforstyrrelser og dens relevans for voldsrisiko.

4.2.3 Tverrfaglige vurderinger

Ingen av informantene hadde utført tverrfaglige vurderinger, men enkelte hadde i noen tilfeller etterlyst informasjon eksempelvis fra barnevern eller helsetjenesten, samt søkt faglig bistand til vurderinger. Det var dog ikke noe systematisert samarbeid, og de opplevde fort å bli møtt med taushetsplikt.

Vi har jobbet med psykiatrien i et par tilfeller. Hvor vi har bedt om hjelp til å vurdere risiko. Det har fungert greit. Men da har det gjerne vært så langt inn i saken at det er nesten, en dyd av nødvendighet at vi ber om å få hjelp eller faglig bistand. Hvis du tenker på det som går gjennom kverna hver dag, så er det veldig lite innblanding av ekspertise fra utsida.

Likevel ble det pekt på at det var et behov for samarbeid med andre etater.

Så er min opplevelse at vi har gjort vurderinger, men sjøl om vi har gjort vurderingene så er vi så avhengige av andres tiltak. Så vi kjenner jo til farlige personer som er psykiatriske pasienter, men vi har ikke hjemmel til å gjøre noe med det.

.. og psykiatrien, sitter jo på nøkkelen til behandling her, men så blir det sånn at de her personene ramler mellom to stoler, når de slenges mellom politi og psykiatri. I endel av de

persontilfellene er da det gapet blitt litt tettere da, med tettere samarbeid mellom politi og psykiatri. Da har man klart å løst det ved at pasienten eller personen har fått sterkere og bedre oppfølging rett og slett.

4.3 Fremgangsmåte for identifisering og vurdering av risiko for drap.

Formålet med spørsmålene i denne kategorien handlet i stor grad om å fange opp hvordan etterretningsavdelingene faktisk identifiserte og vurderte risiko for drap. I tillegg var det et poeng å få frem om fremgangsmåten var faglig basert, eventuelt hvilken faglig tilnærming som lå bak, eller om det var vurderinger som var mer skjønnsbaserte både i forhold til fremgangsmåte og hva som ble vurdert.

4.3.1 Fremgangsmåte for identifisering

Det kom frem at informantene i stor grad forholdt seg til monitorering av politiets systemer, herunder Indicia, i forbindelse med identifisering av risiko for drap. De gikk gjennom og vurderte informasjonen som hadde kommet inn til politiet på daglig basis.

Men ellers blir det på en måte en gjennomgang av innkommende informasjon, hvert fall på FEFE så blir jo alt av informasjon som kommer inn til politiet, gjennomgått og vurdert hver dag.

Gjennom besvarelsen av den (Prioritert etterretningsbehov) og monitoreringen av politisystemene, så dukker jo disse menneskene opp da

I denne forbindelse hadde de hatt økt fokus på bruk av Indicia som verktøy, hvor etterforskere eller patrulje skriver dersom de har en bekymring knyttet til en person. I denne forbindelse ble det dog pekt på sårbarheter.

Men der er det jo selvfølgelig en sårbarhet i at den som går gjennom det her må på en måte fange opp og se risikoen for hva som skal gå videre.

Og det er nok avhengig på et vis av at noen oppfatter kapasiteten og intensjonen, og eller intensjonen, og ringer på bjella liksom. For at det skal settes igang noe da.

Det ble også pekt på at det var forskjeller i hvordan trusler ble opplevd, og at det var forskjeller på det som ble opplevd som «åpenbare trusler», eller mer vage trusler, blant annet knyttet til prioritering. De «vage» truslene virket å ikke bli opplevd like alvorlige.

Det er jo kanskje det som er litt av utfordringen her, som egentlig gjelder for alle sånn her vurderinger hvor det er lett å se de åpenbare truslene, mens hva slags indikatorsett, eller objektiv vektning har man for det som kanskje i første øyekast ikke virker bekymringsfullt. Men når vi da får for eksempel seks sju sånn her type vage trusler og samtlige av dem er henlagt for eksempel. Men når man begynner å se dette her i et større perspektiv og så setter det litt i system da, så ser man plutselig at dette er jo et mønster, det er jo all grunn til bekymring.

Flere av informantene minnet om at de ikke hadde noen opplæring på dette spesifikke området, og ikke noen systematikk basert på forskningsbaserte indikatorer som ga grunn til bekymring. Det kom frem at det var analytikeren som basert på sin erfaring, magesfølelse, og skjønn som vurderte informasjonen de hadde.

Det er jo kun på SARA og PATRIARK at vi har de her, skjematisk vurdering, et sånt indikator sett. Det hadde det nok vært behov for på flere områder.

I de fleste tilfellene så vil det handle om den skjønnsmessige vurderingen som den enkelte analytikeren gjør seg da.

Her kunne man gjerne ha savnet et sånt nasjonal liste over indikatorer, ja helst forskningsbaserte indikatorer på hva er det som kjennetegner en potensiell voldsmann. Ikke magesfølelsen til politifolkene.

Den er jo ikke nødvendigvis enhetlig, når du tar med hele risikobildet, for forutsetningen er jo at den gjøres av mange forskjellige i mange forskjellige settinger.

Det er mye skjønn i hastesaker. Men det kunne med fordel vært mer da tenker jeg, mer strukturert i type hastesaker, eller ting som kommer inn for eksempel til operasjonssentralen.

Videre pekte en informant på at det kunne være indikatorer forskning har kommet frem til som ikke fremstår som logiske for «vanlige dødelige politifolk». Informanten dro frem

eksempelet med fornærmede som ikke vil fortelle noe til politiet, for å belyse hvordan mangel på kunnskap kunne påvirke politiets handlinger.

Så er man litt sånn, «ja ja, hvis du ikke vil fortelle noe, nei da kan det ikke være så alvorlig ikke sant». Det er litt sånn klassisk oppfatning. Man har jo i den senere tid skjont at det er andre mekanismer som gjør at fornærmede ikke tør for eksempel å samarbeide med politiet, fordi, hun er redd for at det vil bare eskalere situasjonen. Det er sånn typisk sånn skal vi si forskningsbasert indikatorer som jeg tror er viktig at vi som skal gjøre disse vurderingene er kjent med.

Samtidig var det noe forskjellig kunnskapsnivå, ettersom en informant på spørsmål svarte ja til at de benyttet begrep som, risikofaktorer, stressorer, eller kunnskap om bekymringsfull atferd for å identifisere risiko. De fleste informantene som ble spurt om opplæring på risikofaktorer for vold, stressorer, triggerhendelser, bekymringsfulle atferdsmønster, psykiske lidelser eller personlighetsforstyrrelser svarte nei på om de hadde mottatt slik opplæring.

I de fleste tilfellene så vil det handle om den skjønnsmessige vurderingen som den enkelte analytikeren gjør seg da, eller etterretningsmedarbeideren gjør seg når man monitorerer kriminalitetsbildet.

I forhold til enhetlig fremgangsmåte ble det pekt på at det ble benyttet etterretningsmetodikk, og at de jobbet etter strukturerte metoder. I tillegg ble det i et politidistrikt benyttet en egenprodusert sjekklister for å bidra til å sortere ut saker de ikke skulle jobbe med, men også å sortere inn sakene de skulle jobbe med.

Metodikken som blir brukt til ulike typer etterretning, det skal jo prøve å motvirke subjektivt skjønn, men det krever og at, for det første at det blir brukt metodikk, og at de som bruker den vet hvordan de skal bruke den. På dette spesifikke området, så er det ikke noen spesiell opplæring knyttet til det, annet enn det som på en måte den opplæringen som ligger i vanlig etterretningsmetodikk da.

4.3.3 Risikokommunikasjon

Det ble poengtert at etterretning er avhengig av at andre ser for dem, uavhengig om det var publikum eller andre i samme etat. Tipsmodulen hadde ført til en forbedring i formidling av bekymringer fra publikum.

Vi klarer ikke å se, altså etterretning klarer ikke å se, vi er jo avhengig av at andre ser det for oss. Jeg vet jo ikke hvor mye som ikke kommer til oss. Hvis vi ikke vet det, så vet vi det ikke tenker jeg. Men, fra publikum, videreformidlet til etterretning, vi har jo tipsmottak i politiet som er satt litt mer i system. Den er det vi som på en måte drifter.

.. ved at vi nå har fått utpekt 4 etterretningskontakter på operasjonssentralen .. som sitter der for å prøve å overføre informasjon fra PO til Indicia.

Altså utfordringen er å få alle til å kommunisere på samme plattform.

Men når vi begynner å prate, og begynner å se på hvilke samhandlings arenaer finnes, hvor snakker vi sammen, hva er det som foregår der, så er det, så blir mønsteret bra allikevel.

Likevel ble det pekt på et behov for å tydeliggjøre at det var et mottakerapparat for bekymringer, samt at det ble vurdert.

Så det vi opplever, det er at tvert vi sier det at det er en mottaker av bekymringsmeldinger på farlige personer, så får vi respons på det. Så det er tydeligvis et behov for å være et samlingspunkt, eller mottaker punkt på sånne bekymringsmeldinger. Så det er veldig tilfeldig hvordan, hvilken vei det her tar da, som jeg sa i starten, at hvem mottar informasjonen og hva gjør de med den da. Det er jo et sentralt spørsmål. Og er det et «backoffice» her som kan ta imot ting og vurdere det systematisk.

En av informantene pekte blant annet på utfordringen med å få presentert etterretning til alle som kunne ha behov for det. Blant annet konkurrerte etterretning med alle andre «nyheter».

En annen utfordring var at i noen tilfeller kunne bekymringer og rapporter bli liggende hos toppledelsen på en GDE uten at de som hadde hatt mest nytte av å kjenne innholdet, eksempelvis innsatsledere og patruljen kanskje ikke fikk kjennskap til det.

..det er jo etterretnings akilleshæl, det her med formidling av etterretningsprodukter, å få det ut i rett tid til de som blir relevante mottakere.

Det hjelper jo ikke at vi sitter med gode trusselvurderinger og risikovurderinger opp og i mente, og at dette ligger i et lukket prosjekt i Indicia. Hvis ikke de som er i ytterste, altså første linje vet om disse. Da tenker jeg jo, da er vi fort like langt.

En informant sa de hadde en lang vei å gå på hvordan de behandlet informasjon som kom inn til politidistriktet, uansett om det kom via tips, direkte til tjenestepersoner, telefon eller sosiale medier.

Men utfordringen der er kapasitet, opplæring, få flere ansatte til å forstå hvordan formidle informasjon, på riktig plattform. Så vi har et langt stykke å gå der.

4.3.4 Fremgangsmåte for vurdering

Flere informanter mente vurderingene ble gjort basert på subjektivt faglig skjønn og risikopersepsjon, og ikke forhåndsdefinerte verktøy eller indikatorsett. Ingen av informantene fulgte noen verktøy for å vurdere risiko for drap, foruten et distrikt hvor de hadde utviklet en egen mal. De forholdt seg til kunnskapen fagpersonene har tilegnet seg, men en av informantene sa de hadde benyttet fagkunnskap utenfor politiet ved noen anledninger. En av metodene som ble benyttet var en systematisering og strukturering av informasjon som lå i etterretningsregisteret.

Det tror jeg er på eget faglig skjønn i stor grad, og ikke forhåndsdefinerte verktøy eller indikatorsett. Sånn det er pr nå. Det blir i stor grad ut fra den kompetansen og erfaringen som er tilgjengelig.

Erfaringsbasert eller kontekst basert du kan jo gjerne kalle en sånn intuitiv forståelse av voldsrisiko. ..Men med forbehold om SARA da.

Vi er nok dyktigere på andre etterretningsprodukter enn akkurat trusselvurdering.

I et distrikt hadde de utviklet en mal de benyttet.

.. den er jo ikke bygd på forskning rettet mot det å avdekke risiko for drap tenker jeg.

Det ble likevel pekt på at de benyttet strukturert analyse / etterretningsmetodikk, hvor en etterretningsanalytiker gikk inn og systematisk vurderte den informasjonen de hadde. Det ble også pekt på at de gjorde en skjønnsmessig vurdering og diskusjon av kapasitet og intensjon, vurdering av kontekst, samt bruk av trusselmatrise, med lav, moderat, høy eller ekstrem. Flere av informantene mente denne nivåsettingen ikke var særlig god.

Da er det hypotese på at vedkommende kan ha intensjon til å gjennomføre de truslene som er fremsatt, fremsatt det behøver det jo ikke være, men det kan og være hypotese på at han ikke har som intensjon å gjennomføre truslene, men han ønsker å oppnå frykt eller andre ting.

Men den store enhetlige tilnærmingen at du skal jobbe i prosessen egentlig, og at vi skal vurdere kapasiteten og intensjonen. Og så selvfølgelig beskrive da usikkerheten som er, prøve å beskrive så godt som mulig i vurderingen, fordi at den tabellen på en måte nødvendigvis ikke sier så mye, og at beslutningstakerne ser veldig fort til den da.

vi skal jo ikke reagere på data heller. Vi skal jo på en måte vurdere informasjon, så det er også viktig at vi ikke havner der at vi reagerer på lys, fordi at det var en indikator. Altså at du må se konteksten uansett, egentlig hva du får, så må du på en måte. Det må være en vurdering knyttet til konteksten som er viktig

4.3.6 Vurdering av intensjon

Flere av informantene pekte på at det i en trusselvurdering skulle vurderes intensjon og kapasitet. I tillegg hadde enkelte av informantene med begrepene; mulighet, handlingsrom og sårbarhet. Flere av informantene sa at dette var vanskelig. Som en av informantene sa: «Intensjonen er jo egentlig inne i hodet til vedkommende og der kommer vi jo aldri.» Det var lettere å vurdere kapasitet. Det kom frem at informantene ikke hadde noe verktøy på hvordan de skulle finne ut om vedkommende faktisk har vilje og intensjon om å gjennomføre det vedkommende hadde truet med. Man kunne ty til råd fra psykolog eller lege når det kom til intensjonsvurderingen, men det var sjeldent det ble gjort sa en respondent.

Det er kanskje det som på en måte er det vanskeligste å si noe om da, og særlig for enkeltpersoner, som opererer alene.

Det er jo mye lettere når du har risikovurdering som du kan regne ut matematisk, om det er flom eller om det er andre ting, men vurdering av intensjon er jo alltid det vanskeligste tenker jeg.

Det kom dog frem at noen av informantene hadde noe å gå ut fra. For å vurdere intensjonen sa en av informantene at de var opptatt av å få sammensatt informasjon om alt som kunne beskrive hvilken intensjon og plan en person måtte ha eller ønske. Det kunne være både uttalelser eller handlinger som kunne vise en form for intensjon.

Men i de tilfellene vi har gjort det så baserer det seg jo på det vedkommende selv eventuelt har sagt, både i kontakt med politiet, eller i forhold til den som er utsatt for trussel, ting som er sagt på sosiale medier, vilje vedkommende har hatt til å gjøre lignende ting tidligere for eksempel. ..Men, er det første gangen noen kommer med en alvorlig trussel og det ikke er noen historikk, så kan det være veldig vanskelig, og da har vi ikke noen gode verktøy på hvordan skal vi finne ut om han faktisk har vilje og intensjon om å gjennomføre det han truet med, ikke sant. Og der er det jo også tilbake til dette med opplæring og verktøy, og helst da sånn forskningsbasert type tilnærming, ikke sånn synsebasert, basert på politimannen sin lange erfaring som skal legges til grunn.

Men, du har jo selvfølgelig noe å gå ut fra. Har han snakket om det til andre, er det en uttalt intensjon for eksempel, eller er det faktorer som gjør at han har grunn til å ha en intensjon om det, er det kulturelle ting som ligger her som kan være med å si noe om en intensjon.

Intensjonen er jo litt sånn den vanskelige, og der er det ofte der det blir intrikat og vanskelig så er det kanskje man må ty til andre råd, hva gjelder psykolog og lege og helse og den slags, til å bistå på den intensjonsdelen.

Vi har forsøkt å bryte det ned til om intensjonen er tilfeldig, eller om den er målrettet. Så det blir liksom sånn, hvordan er vold utøvd, hvordan kontekst var den utøvd i, hvordan den er utøvd kan si noe om baktanken med handlingene da. Er det sadistisk f.eks, eller er det bare affekt basert.

Mens kanskje kan det være like, nettopp, det er jo ikke alle som verken skriver på Facebook eller sier hva intensjonen er da, men har en plan ikke sant. Og så kan det være at han ikke har mulighet.

Så den intensjonen må ses litt utifra selve handlingene du vurderer risiko på, så tenker jeg den må ses opp imot hvilken effekt man ønsker å oppnå med handlingen da.

En informant erkjente at det var vanskelig å komme med en subjektiv vurdering av hva som var sannheten, grunnet mangel på informasjon.

Men jeg synes det er utfordrende å komme med en subjektiv vurdering rundt hva som på en måte er sannheten der da. Vi må jo komme til en erkjennelse av at det er mye vi ikke vet og. Selv om vi i politiregistrene sitter på endel informasjon, så sitter ikke vi på det totale bildet.

4.3.7 Tid til å gjøre vurderinger

Flere av informantene pekte på ressursmangel, og at de derfor måtte prioritere. Det kunne føre til manglende vurderinger som følge av mangel på tid, og mangel på system som sa noe om hvilke vurderinger som skulle følges opp og når.

Men det kan jo føre til at det kanskje er noen som det burde bli skrevet vurderinger på, som det kanskje ikke blir skrevet vurderinger på. Fordi at du kanskje ikke har sett trusselen umiddelbart som stor nok.

Men jeg tenker likevel at i de alvorlige tilfellene, det handler jo på en måte om prioritering av tiden, så det vil det jo alltid gjøre, så det blir jo prioritert der vi tenker det er nødvendig å prioritere det.

Det kom også frem at man i flere sammenhenger hadde svært liten tid til å gjøre vurderinger, og at man da ikke kunne bruke mer tid enn man hadde dersom man skulle ivareta tidsriktigheten. Dette var også noe som påvirket usikkerheten i vurderingen, i tillegg til fravær av informasjon. Samtidig virket det som at det var ønskelig å bruke tid på trusselvurdering.

Du har kort tid, og da får du tidspress, og det er sånn faktisk dette er.

Det er jo ikke vits å bruke en uke på en rapport hvis du tenker at her må du levere i løpet av 5 minutt, så det kommer an på type sak.

Fordi at når vi er inne i ting vi på etterretning, så er det ofte fordi ting er litt mer saktegående. Så det er ganske høy usikkerhetsgrad på enkelte av våre trusselvurderinger. Som ikke handler om tid til rådighet, men tilgjengelig informasjon.

..det går fort en 14 dager 3 uker på å utarbeide en sånn her type trusselvurdering.

En av informantene pekte på at det var to element som påvirket prosessen i retning av å levere tidlig, det første var når noe så ut til å være nært forestående, og det andre var når beslutningstaker ønsket produktet så fort som mulig som følge av en bestilling. Når leder ønsket den tidlig, hevdet informanten at man måtte forklare begrensningene, og vurdere om de i det hele tatt kunne uttale seg om trusselnivå.

Må du ha det imorgen, så får du det imorgen, men da blir det deretter. Det må dem være fullt klar over. Så sånn sett så tenker jeg at vi av og til går på akkord da. Vi får ikke jobbet ut prosessen heller på grunn av tid.

4.5 Forbedringspunkter for identifisering, vurdering av risiko for drap

De foregående hovedpunktene har hatt som formål å frem informantenes beskrivelse av dagens situasjon. Formålet med spørsmålene under gjeldende punkt var å høre om informantene opplevde at det var behov for forbedring av rutiner, fremgangsmåter, rollefordeling eller opplæring knyttet til identifisering og vurdering av risiko for drap, og hvilke forslag de hadde til forbedring, samt de opplevde konsekvensene av å ikke gjøre eventuelle endringer.

4.5.1 Mangler ved dagens rutiner, fremgangsmåter, opplæring eller rollefordeling

Informantene pekte på flere områder hvor det var mangler. Det ble blant annet pekt på mangel på rutiner og dedikert personell, for lite systematikk når det kom til intensjons- og kapasitetsvurderinger, at etterretning gjerne var alene, og hadde lite ressurser og dermed kapasitet, samt mangler på opplæring og kompetanse. I forhold til ansvar for å følge opp vurderinger ble det pekt på at det var forvirring knyttet til hvem som hadde dette ansvaret.

Vi har ingen rutiner.

Det er mangel på systematikk for å vurdere dem. Det er litt forvirring i forhold til hvem som har ansvaret for å gjøre noe med dem.

Vi opplever jo mange ganger, «vi må ha ei trusselvurdering», «ja hvorfor det, hva skal dere bruke den til?». «Nei, er ikke helt sikker, men jeg har hørt at det er lurt at vi har det».

Utfordringene er jo hele tiden, de kapasitets utfordringene vi har generelt, det er på en måte hoved utfordringen.

Fordi at tanken om at man både skal ha noe som man har ansvar for, og at man skal levere i et annet hjul, det står i en konstant konflikt.

Så sitter jeg igjen med et inntrykk av at jeg ikke har nok kompetanse til å, ut fra min egen vurdering da, til å tilstrekkelig kunne fange opp, kall det et sånn sikkerhets nett da, at vi fanger opp den informasjonen som er viktig for politiet å fange opp.

Men akkurat på ROP, så ser vi jo at det er en voksende grad av rus og psykiatri som en fellesnevner i alvorlig type vold. Akkurat derfor mener jeg at vi bør jobbe opp gode strukturer, gode tannhjul.

Men det er jo litt sånn, det oppleves jo kanskje litt skjørt, altså litt sånn i og med at det ikke er så mange som har det som jobb i et politidistrikt.

I tillegg til det overnevnte, kom det fram at det var et forbedrings potensiale når det kom til informasjonshåndtering, og rammer for god informasjonshåndtering, samt tilgang på informasjon.

Ja det handler mer rett og slett om hvordan gjør du, både få kontroll på de tipsene og den informasjonen som politiet sitter med, som kommer til politiet, eller som vi registrerer selv i våre systemer, og det å få på plass et mer ansvar, roller da for å vurdere den informasjonen som ligger der mer systematisk, også for konkrete enkelt informasjoner, og gjøre vurderinger om noen må følges opp operativt.

det som er erfaringen i trusselvurderings jobben vi gjør, det er at ofte mangler vi den informasjonen vi trenger for å gjøre trygge vurderinger da.

Det ble også pekt på at informasjonsgrunnlaget til politiet ikke var bredt nok idag.

.. så mener jeg at i politidistriktet så mangler vi gode kommunikasjonslinjer og utveksling av informasjon med kommunen.

4.5.2 Forslag til forbedring av rutiner, fremgangsmåter, opplæring eller rollefordeling

Det var flere områder hvor man kunne gjøre forbedringer ifølge informantene. Det ble blant annet foreslått å få på plass rutiner og en rollefordeling som bidro til at ting ble gjort likt, helt fra den initielle fasen når politiet ble kjent med informasjonen. Flere informanter var også opptatt av å etablere faste strukturer som har fokus på fenomen som går igjen.

Men akkurat når det kommer til rus og psykiatri så er i alle fall min personlige mening, og det tror jeg gjelder de fleste andre som jobber her med meg etter den jobben vi har gjort, at det å bedre tiltakene politiet gjør sammen med kommune og helse underveis med å ha en egen bolk, eget tannhjul, eller egen gruppe, gode strukturer, om det er en person på tjenestested som holder ved sånne saker og bygger kompetanse over tid. Akkurat hvordan det organiseres det

er klart kunne sikkert vært veldig diskutert, men at det i alle fall er noen som har et fokus innenfor dette.

Et hovedpoeng var å få en organisering som sikret at det ble fokus slik at noen hadde fokus på utfordringen. Da kunne man bli bedre i stand til å gjøre mildere tiltak for å forebygge underveis. Enkelte av informantene var opptatt av dette fokuset på individnivå, mens andre også var opptatt av fokuset på et mer strategisk nivå.

Ja, altså ikke systematiske vurderinger mot enkeltindivider, men hvordan politiet, politilederne, basert på kunnskap gjør prioriteringer, og jobber kunnskapsbasert innenfor et veldig alvorlig felt da. Som vold i nære og trusselutsatte, gjeng gjengkriminalitet, miljøer som bruker vold, og drap psykiatri. At det er egentlig de mere strategiske lange linjene, på sånn på sikt forebygger og liksom bidrar til at det blir færre drap...

På det strategiske nivået ble det også tatt opp at det burde være et tettere samarbeid mot andre etater, eksempelvis psykiatrien, samt at man burde se på hjemmelsgrunnlag. Ofte var man avhengige av andre etaters tiltak ble det pekt på.

I forhold til kompetanse kom det fram at det var ønskelig at faget kom inn på Politihøgskolen. Det ble også foreslått at det ble utviklet et verktøy, eventuelt en sjekkliste, samt at etterretningsansatte fikk opplæring.

Jeg tenker på det å få faget inn på PHS¹³ i forhold til opplæring ville vært bra. Tydeligere retningslinjer nasjonalt, felles maler.

.. skulle jeg kanskje sett at man slapp å finne opp hjulet alle steder på hvordan, altså at en eller annen må skrive en eller annen bok snart i hvert fall. Om hvordan å utarbeide trusselvurderinger eller etterretningsprodukter generelt sett. Du har jo etterretningsdoktrinen, den gir jo ikke noe fullgodt svar på dette. Den er veldig overordnet sånn sett.

Så jeg tror at tidsperspektivet vil også blitt redusert, hvis man hadde hatt en sånn standard opplæringspakke, hatt en standardisert mal, ei sjekkliste, da tror jeg man mye raskere kunne

¹³ Politihøgskolen

ha skimmet gjennom og gjort ei sånn grovvurdering ganske raskt. Kontra slik som jeg opplever det nå der jeg føler vi finner opp kruttet hver gang vi skal gjøre dette her.

En annen informant sa at man måtte enes om en standard for hva risiko er, og risikoindikatorer på vold og drap. Det ble også foreslått at de kunne hatt personer som spesialiserte seg på trusselvurderinger på aktør i politiet.

jeg tror at man må i hvert fall klare å enes om en standard for hva som er risiko. Og risikoindikatorer på vold og drap.

Det kom også frem at det måtte komme tydeligere retningslinjer nasjonalt med felles maler, samt at rutinene måtte forbedres, også på innhold. De ønsket derfor å få på plass en instruks, egentlig et sånn faglig oppslagsverk der en skisserte hva en trusselvurdering skulle inneholde og hvorfor.

Tydeligere retningslinjer nasjonalt, felles maler.

Så vår intensjon er for øyeblikket er først å fremst å få på plass en instruks, breit og egentlig et sånn faglig oppslagsverk, der en skal skissere hva en trusselvurdering inneholder og hvorfor liksom.

Instruksfestingen og utviklingen måtte også ta for seg de forebyggende tiltakene kom det frem. I den forbindelse var det viktig å ikke forveksle tiltak med handlekraft ved eksempelvis å sette seg såkalte «SMART» mål sa en informant.

Da er som sagt, det er ikke det der med «SMART» mål da. Det der at det skal være så veldig sånn, du skal kunne «tick of the box». Tror jo jeg, altså man overlever nok «VG tester» og høringer og alt mulig med det. Men i forhold til samfunnsoppdraget med å hjelpe noen, så er ikke det nødvendigvis det samme da.

Det kom også frem at dem som bestilte trusselvurdering måtte ha «bestiller kompetanse», slik at det kom tydelig frem hva de hadde behov for. Av andre forslag, kom det fram et ønske om å slå sammen politiets datasystemer til en hoved database, slik at man unngikk å jobbe i siloer. Det ble også foreslått å etablere tekniske løsninger som utløste vurderinger.

4.5.3 Mulige konsekvenser av å ikke utføre endringer

Flere av informantene var opptatt av at konsekvensen av å ikke utføre endringer generelt, var at det kunne skje drap som kunne vært forebygget. Dette kunne være som følge av at det ikke ble gjort vurderinger, at vurderingene var ufullstendige eller gjort på sviktede grunnlag, eller at rutinene gjorde at de glapp på informasjon de burde tatt tak i.

Konsekvensen er jo at man risikerer at det skjer drap som kunne vært unngått for eksempel. Ja og potensielle konsekvenser er jo da at vi glipper på informasjon som burde ha blitt tatt tak i, og i ytterste konsekvens, så kan vi stå igjen med et drap. Fordi at rutinene våre ikke var gode nok.

Nei, det er jo som jeg sa innledningsvis det er jo fatalt. Du risikerer jo at noen blir tatt livet av, fordi en ikke gjør ei vurdering eller gjør ei ufullstendig eller ei vurdering på sviktende grunnlag rett og slett.

I forhold til rus og psykiatri spesielt sa en informant:

Det blir for personstyrt på hvem som vurderer det enkelte tilfellet, og selv om etterretning ukentlig briefes om aktuelle personer som kan begå, og som det er knyttet store bekymring til, så er vi foreløpig for dårlig til å jobbe forebyggende med gode effektive tiltak. Så jeg tror at det vil medføre ganske store konsekvenser å ikke gjøre noe spesielt innenfor dette fagfeltet.

4.6 Oppsummering av empiri

Oppsummert kom det fram at det var noe delte mening blant informantene i forhold til hvem som hadde ansvar for identifisering av voldsrisiko i politiet. Majoriteten av informantene helte likevel mot av etterretning hadde et hoved ansvar. Når det kom til vurdering av risiko for drap, kom det frem at det ikke ble gjort av etterretning i såkalte SARA og PATRIARK saker. Der var det eget personell som vurderte risikoen ved bruk av egne verktøy. Politiets etterretning hadde i liten grad opplæring i evidensbaserte metoder for å vurdere voldsrisiko. De etterlyste opplæring og kunnskap knyttet til fremgangsmåte og fenomenkunnskap. Likevel benyttet de etterretningsmetodikk som de opplevde bidro til god risikostyring, til tross for at mye av vurderingene var basert på subjektiv skjønn. Informantene kom med flere forslag til forbedring av rutiner, fremgangsmåter, opplæring og rollefordeling, og pekte på potensielle konsekvenser av å ikke gjøre forbedringer.

5.0 Drøfting

I dette kapittelet vil jeg se funn fra intervjuene opp mot relevant teori og andre dokumenter det er henvist til gjennom oppgaven, for å svare på oppgavens problemstilling: «*Hvordan og i hvilken grad benytter politiets etterretning faglig forankrede fremgangsmåter for identifisering og vurdering av risiko for drap?*». Kapittelet er inndelt etter de fire forskningsspørsmålene som er benyttet under hele oppgaven.

Problemstillingen handler på flere måter om å belyse risikoanalyseprosessen frem til risikohåndteringsfasen. Bakgrunnen for å belyse problemstillingen handler om politiets samfunnsoppdrag, sett opp mot skifte fra et reaktivt fokus til risikohåndtering også i politiet, slik blant annet Ratcliffe (2016) har belyst. I tillegg er det tatt utgangspunkt i Evalueringsutvalgets funn etter terrorhendelsen i Al-Noor moskeen 2019, knyttet til rutiner opp mot tipshåndtering, samt forskningsrapporter og medieoppslag som har pekt på mulige utfordringer i forhold til identifisering og vurdering av risiko for drap. Forebygging er politiets hovedstrategi (POD, 2020), og etterretningsdoktrinen har visualiserte sammenhengen mellom etterretningsprosessen, prioritering, styring og tiltak gjennom «8 – tallet» (figur 2).

5.1 Er det klart definerte roller innen politiet, knyttet til ansvar for identifisering, vurdering og beslutningstaking i forhold til risiko for drap?

Som vist i Schiefloes (2011) modell for samfunnssikkerhet handler gjeldende oppgave om fasen som innbefatter å oppdage og å legge til rette for å forhindre uønskede hendelser. Denne oppgaven må ses opp mot mandatet politiet er gitt gjennom sitt samfunnsoppdrag, som er definert i Politiloven § 1, og utdypet i § 2. Her gis politiet ansvar for å beskytte personer i faresituasjoner og ivareta deres sikkerhet. Retten til frihet og sikkerhet er også nedfelt i den Europeiske menneskerettskonvensjonen artikkel 5, og retten til liv er nedfelt i samme konvensjon artikkel 2. Samtidig fremgår det av Grunnlovens § 113 «Myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov». Den ontologiske oppgaven blir dermed å skaffe kunnskap om når noens frihet, sikkerhet eller liv er truet, og om forhold ved kilden til risikoen hjemler inngrep mot risikokilden.

I oppgavens teoridel ble det vist til Fein & Vossekuil (1999) når det kom til å sette opp en organisering innen politi eller sikkerhetsorganisasjoner som skulle utføre det de kalte «protective intelligence». De mente at man ved en slik konseptualisering først måtte definere

problemet, sette opp funksjoner og etablere mål, før man deretter vurderte hvilke kapasiteter det er behov for, for å implementere essensielle funksjoner som kan fortsette over tid. Dette er i tråd med risikoanalyser prosessen som vist til basert på ISO 31000, som sa at planleggingsfasen bestod av to elementer; 1. Problemdefinisjon, informasjonsinnhenting og organisering, og 2. Valg av analysemetode. Fein & Vossekuil (1999) sa at det er tre nøkkelfunksjoner som skal ivaretas; identifisering av personer som kan utgjøre en trussel, vurdering av personer som er identifisert som en potensiell trussel og håndtering av personer eller grupper som man mener utgjør en trussel mot en beskyttet person. Aven et al., (2017) pekte også på at spørsmålet om ressursbruk er viktig i planleggingsfasen, med tanke på hvilke ressurser som kreves i forhold til personell, erfaring, tid, data, dokumentasjon med mer. Denne inndelingen er også i tråd med risikoanalyse prosessen som inngår i risikostyringsprosessen (figur 6). Både Fein & Vossekuil (1999) og Aven et al., (2017) pekte på at det var viktig med problemdefinisjon og organisering. Problemdefinisjonen er viktig for å avklare hvorfor risikoanalysen skal gjennomføres, og hva som skal analyseres slik at det gir hjelp til å fatte beslutninger.

Enkelte svar informantene gav kunne tyde på at problemdefinisjonen ikke var helt klar i politiet. Blant annet hadde en informant opplevd at en bestiller av trusselvurdering hadde begrunnet bestillingen med at han hadde «hørt det var lurrt». Dette kan ha vært et enkelttilfelle, og i andre sammenhenger virket det å være en mer tydelig problemdefinisjon. Som eksempel kom det frem at beslutningstakere kunne være tydelige på når de måtte ha beslutningsstøtte. Det andre punktet i planleggingsfasen, hvor Aven et al., (2017) pekte på at det måtte avklares hvilke ressurser som kreves i forhold til personell, erfaring og tid, og hvor Fein & Vossekuil (1999) pekte på at det måtte settes opp funksjoner og vurderes hvilken kapasitet det var behov for, fremstod å ikke være «ferdig». Dette begrunnes med at ingen av informantene mente opplæringen var tilstrekkelig i forhold til å identifisere og vurdere risiko for drap, og at det heller ikke var noe kompetansekrav. Det kom også frem at trussel- og risikovurdering var en oppgave blant mange oppgaver etterretning skulle gjennomføre. I forhold til nøkkelfunksjonen med håndtering av trusler, kom det frem at informantene i noen tilfeller måtte finne beslutningstakere.

Samtidig tydeliggjorde etterretningsdoktrinen sammenhengen mellom etterretningsprosessen, prioritering, styring og tiltak visualisert som et 8 tall (figur 2), hvor oppgavene var fordelt rundt på 8 tallet.

5.1.1 Ansvar for identifisering

Rundt halvparten av informantene mente at etterretning hadde et særskilt ansvar for å identifisere trusler eller trusselaktører, mens en av informantene mente at etterretning ikke hadde dette ansvaret, men at det lå til forbyggende eller etterforskning. Det kom også frem at den enkelte polititjenesteperson hadde et ansvar. I sum kan det likevel sies at flere var involvert i arbeidet med å identifisere voldsrisiko, og hadde forskjellige roller knyttet til identifiseringsfasen. Etersom flere roller var involvert kan man argumentere for viktigheten av kommunikasjon i risikostyringsprosessen slik at man unngår såkalte «unknown knowns». Det vil si at det var kjent for noen, men ikke andre. Calhoun & Weston (2016) kalte utfordringen med at informasjon ikke ble delt, for informasjons *siloer*, og hevdet at gode trusselhåndterere visste å unngå dette. Det er en spesiell stor sårbarhet dersom risiko for drap ikke blir kjent for dem som skal vurdere, gjøre beslutninger eller håndtere risikoen.

I politiets etterretningsdoktrine går det frem at det er viktig at etterretningsenheten jevnlig monitorerer og periodisk vurderer om det er andre personer, grupper eller fenomener som bør prioriteres. I tillegg går det frem at etterretningsenhetene må ha fokus på «unknown unknowns», for å sikre at ukjente personer, grupper eller fenomener som kan utgjøre en trussel, blir fanget opp i størst mulig grad (POD, 2014). Man kan si at politiets egne føringer tillegger politiets etterretning et ansvar knyttet til å identifisere trusler fra grupper eller enkeltpersoner.

5.1.2. Ansvar for vurdering

Når det kom til hvem som hadde ansvar for vurdering av risiko for drap i politiet kom det frem at det var forskjellige rutiner i forskjellige politidistrikt. I noen politidistrikt ble det pekt på etterretning, mens det i andre politidistrikt ble pekt på en trusselkoordinator / trusselgruppe. Det var flere informanter som mente at ansvaret var uklart. Fein & Vossekuil (1999) argumenterte for at det blant annet måtte svares for hvem som skulle gjøre oppgavene når man skulle sette opp det de kalte «trusselvurderings program». Det fremstod som at det ikke var en enhetlig tildeling av denne oppgaven på tvers av politidistriktene.

5.1.3 Ansvar for beslutningstaking

Politiet har gitt retningslinjer knyttet til beslutningstaking, blant annet visualisert i politiets etterretningsdoktrine (POD, 2014) i skjæringspunktet mellom etterretningsfasen og tiltaksfasen i «8-tallet» (figur 2). I tillegg kommer det frem i rapporten «I forkant av

kriminaliteten – Forebygging som politiets hovedstrategi (2021-2025)(POD, 2020) at «Ledere prioriterer, beslutter og leder arbeidsprosesser på grunnlag av etterretningsprodukter, øvrige analyser samt annen erfarings- og forskningsbasert kunnskap.».

I Aven (2017) s. 18, presenteres en modell for beslutningstaking som tar utgangspunkt i et beslutningsproblem som kan løses på alternative måter. Ulike analyser og vurderinger gir underlag for beslutningstaker for å sortere og velge løsning blant alternativene, med begrensning som ligger i underlaget og gitte prioriteringer og mål. Til slutt må beslutningstaker ta en beslutning. Det kom frem i intervju at dette var et nytt område i politiet, som krevde mer aktiv ledelse av tiltak. Det var også nytt for rollen som beslutningstaker å prioritere etter risiko i henhold til en informant. Dette førte til at prioriteringen av risiko for alvorlig vold kunne bli vilkårlig. I noen tilfeller opplevde de at mottakerne av beslutningsstøtten ikke forstod hva de skulle bruke vurderingene til, og for noen var det vanskelig å forstå alvorlighet på noe som ikke hadde skjedd. Det fremstod som at det for beslutningskontekster utenom SARA og PATRIARK saker, i flere politidistrikt var endel uklarhet knyttet til hvem som var beslutningstaker. Det kunne føre til slitasje hos etterretningspersonellet å finne eierskap og kreve noe av andre.

5.1.4 Samspill mellom dem som identifiserer, vurderer og håndterer risiko for drap i politiet
Modellen for risikostyringsprosessen (figur 6) viser tydelig sammenhengen mellom rollene og oppgavene. Det vises også hvordan kommunikasjon og overvåking følger fra planlegging via risikovurdering til risikohåndteringsfasen. I henhold til Fein & Vossekuil (1999) må det i forbindelse med å utføre trusselvurderinger og å sette opp et trusselvurderingsprogram svares ut hvem som skal gjøre oppgavene og ønsket kunnskapsnivå / ekspertise. Det var kun en informant som mente at det var klart hvem som hadde ansvar for hva i deres distrikt. I flere av de andre distriktene kom det frem at mangel på tydelige roller førte til at de måtte gå opp løypa hver gang. Videre var det også en utfordring med formidling av risiko, som kunne påvirke effektiviteten og tidsriktigheten i arbeidet. Mangel på opplæring, kunne også føre til manglende identifisering, vurdering eller håndtering. Det fremstod med andre ord som at samspillet var påvirket av flere faktorer, som alle kunne føre til en vesentlig dårligere oppfølging av risikostyringsprosessen og dermed ivaretagelsen av samfunnsoppdraget. Samtidig sa flere informanter at beslutningsstøtten fra etterretning bidro til god risikostyring. Det kom også frem at samspillet var veldig godt i det som kunne oppfattes som akutte

situasjoner, hvor det var en etablert risikoerkjennelse i organisasjonen. Dette kan ha sammenheng med politiets erfaring med håndtering av pågående hendelser.

5.2 Hvilke retningslinjer / rutiner, opplæring og kompetansekrav gjelder for politiets etterretning knyttet til identifisering av trusselaktører og vurdering av risiko for drap?

5.2.1 Retningslinjer / rutiner

I etterkant av at Manshaus tok livet av sin søster, og begikk angrep på Al-Noor moskeen i Bærum i 2019, så evalueringsutvalget (Dalgaard-Nielsen et al., 2020) hen til eksisterende planverk, rutiner og retningslinjer av særlig relevans. Etter sin gjennomgang konkluderte de med at: «Selv om disse dokumentene i kombinasjon gir noen føringer for hvordan tips skal håndteres i politiet, er det utvalgets oppfatning at det er behov for tydeligere retningslinjer og instruksjoner for politiet på dette området, og at eksisterende planverk og retningslinjer derfor ikke kan anses som tilstrekkelig.» (s. 234). Denne evalueringen kom samme år som jeg startet på masteroppgaven, og det var således relevant å undersøke om det hadde skjedd endringer i retningslinjene og rutineene, samt hvilken opplæring som ble gitt.

I Norge er det utviklet en standard knyttet til sikringsrisikostyring, NS 583X serien. Dette er en standard som blant annet er anbefalt av politidirektoratet (NSM, POD & PST, 2015). I henhold til NS583X serien går det frem hvordan sikringsrisikoanalysen gjennomføres, og hvilke faktorer som skal vurderes, samt hvordan dette inngår i sikringsrisikostyringen. Risikoen blir presentert som en risikotrekant, hvor forholdet mellom verdien som skal beskyttes, trussel mot verdien og sårbarheten til den beskyttede verdien utgjør den samlede risikoen. Det gis ikke en detaljert fremgangsmåte for trusselvurdering, men det fremgår at relevante faktorer for en trusselvurdering kan være; historikk, tilstedeværelse, intensjon og kapasitet. Informantene viste ikke til denne standarden konkret, men viste til elementer fra standarden, eksempelvis begrepene risiko, trussel, verdi og sårbarhet, samt at det skulle vurderes historikk, intensjon og kapasitet. Enkelte av informantene fortalte at de i noen grad forholdt seg til begrep fra standarden, men det fremstod ikke som at det forelå en føring knyttet til å følge denne. Det var likevel tydelig at de inkluderte vurdering av intensjon og kapasitet når det kom til vurdering av trussel. Utfordringen som det ble pekt på var at dette ikke var nok, ettersom intensjon spesielt, ble sett på som vanskelig å vurdere.

Når det gjelder SARA og PATRIARK saker ble det sagt at det var utviklet egne verktøy. Dette er mer detaljerte verktøy hvor evalueringen vurderer aktuelle risikofaktorer for en

forhåndsdefinert utfordring. Det kom frem at ingen av etterretningsavdelingene vurderte risiko for vold i SARA eller PATRIARK saker. Dette er saker hvor det gjerne er nær relasjon mellom offer og gjerningsperson. For den typen saker var det rammeverk, men det ble ivare tatt av andre i politiet. Samtidig pekte Kripos sin nasjonale drapsoversikt på at det kun var nær relasjon mellom offer og gjerningsmann i 42 % av sakene. Flere informanter etterlyste lignende verktøy og strukturer også med tanke på risiko for andre typer drap, eksempelvis i forbindelse med rus og psykiatri og i forhold til kriminelle miljø. Med tanke på UNODC (2013) klassifisering av intensjonelle drap (figur 8), er det ikke unaturlig å tenke at det både er risiko for drap, og at det skjer drap også i tilknytning til «annen kriminell aktivitet», og «andre interpersonlige drap». Dette ville også være i tråd med Cornell & Datta (2016) som viste til at det var tre hoved «pathways» mot vold som burde vurderes i en trusselvurdering.

Informantene mente i stor grad at det manglet standarder, rammeverk, føringer og malverk for hvordan man skulle gå frem for å identifisere og vurdere risiko for drap generelt. Det kom også frem at det også var endel begrepsforvirring i etaten. Dette hadde muligens sammenheng med manglende opplæring. På grunn av det opplevd manglende retningslinjene og rutinene, førte det til at det i flere tilfeller ble gjort en subjektiv vurdering av trusselen. I tillegg ble det i noen distrikt utviklet egne skjema eller standarder for vurdering av trusselen.

5.2.2 Opplæring og kompetansekrav

I henhold til Van der Meer og Diekhuis (2014) er utdanning, erfaring og fagkompetanse et av fire element som er viktig for å sikre god kvalitet på trusselvurderingen. Borum et al., (1999) hevdet at trusselvurderinger krever en ny måte å tenke på og et nytt kompetansesett for politifagpersoner ettersom man skal gjøre undersøkelser som involverer analyse av en persons atferd og undersøkelse av mønster av atferd som kan resultere i et angrep på et konkret offer. I teori kapittelet ble det også gjort rede for beskyttelsesfaktorer og trusselforsterkere, samt motivatorer, hemningsreducerere og destabilisatorer som kan bidra til å påvirke en persons beslutning om å begå vold, eller veilede vurderingen av om en person utgjør en risiko for å begå vold mot en annen person. Heilbrun et al., (2021) beskrev 6 viktige hensyn ved valg av risikovurderings verktøy, og Guy et al., viste hvordan man kunne velge ut hvilke saker man skulle vurdere.

Informantene hevdet at det ikke forelå noe kompetansekrav knyttet til arbeidet med å vurdere voldsrisiko. De hevde også at det ikke var opplæring på det å skrive trusselvurderinger, trusselforsterkere eller psykiske lidelser / personlighetsforstyrrelsers eventuelle relevans mot voldsrisiko. I enkelte politidistrikt hadde de utviklet egne verktøy til bruk for trusselvurdering. Videre kom det frem et ønske om at det ble etablert som et fag på politihøgskolen og at det ble skrevet en bok om praktisk utarbeidelse av etterretnings produkter og trusselvurdering. Enkelte av informantene hadde i noen tilfeller hentet kompetanse og bistand utenfra i forbindelse med risikovurdering, men det var ingen av respondentene som hadde utført tverrfaglige vurderinger. Det ble med andre ord påpekt på et kompetansebehov, som er i tråd med Borum et al., (1999) sin påstand om at trusselvurderinger krever et nytt kompetansesett for politifagpersoner.

Informantene benyttet dog sin generelle etterretningskompetanse og i noen grad strukturerte analyseteknikker i arbeidet med trusselvurdering. Samtidig kom det frem at denne fremgangsmåten var tidkrevende, noe som kunne utfordre kravet til tidsriktighet. Samtidig fremstod utfallet av vurderingene som ble gjort som en type anamnesiske vurderinger, uten at det nødvendigvis fremkom en vurdering av eventuelle trusselforsterkere som var aktuelle i den vurdertes liv pr. nå. Det fremkom også som noe tilfeldig hva som utløste en trusselvurdering og hvilke hensyn som ble tatt ved valg av verktøy. Guy et al., (2015) viste til tre metoder for identifisering av voldsrisiko- og utvelgelse av saker for videre vurdering (og håndtering), hvor triage ble særskilt beskrevet som en metode basert på alvorlighetsmarkører. Ettersom det ikke virket å være klare markører for hva som utløste en vurdering, og deretter en naturlig håndtering, er det grunn til å anta at det kunne være en fare for at saker som burde vært vurdert (gitt politiets samfunnsoppdrag) ikke ble det, samtidig som at det ble brukt ressurser på saker hvor det i utgangspunktet ikke var behov for det.

5.3 Hvilken fremgangsmåte benytter politiets etterretning for å identifisere trusselaktører med risiko for å begå drap?

Identifisering av personer som kan utgjøre en trussel er en av tre nøkkelfunksjoner knyttet til «beskyttelses etterretning» (Fein & Vossekuil, 1999). Politiets etterretningsdoktrine sier etterretningsenhetene må ha fokus på «unknown unknowns», for å sikre at ukjente personer, grupper eller fenomener som kan utgjøre en trussel, blir fanget opp i størst mulig grad (Politidirektoratet, 2014 s. 14). Schiefloe (2012) kalte oppdagelses elementet for sensitivitet,

og forklarte det med å kunne være i stand til å fange opp, kombinere og tolke informasjon eller signaler som indikerer at noe er under utvikling. I oppgavens kontekst vil det være at en person begår vold mot en eller flere andre. Aven et al., (2017) pekte på at denne delen av analysen er noe av det viktigste man gjør, og mente det var viktig at det ble gjort på en strukturert og systematisk måte og involverte personer med nødvendig kompetanse. De viste til at det man ikke har identifisert, kan man ikke håndtere.

I teorien kom det frem at noen trusselutøvere selv-identifiserte seg gjennom å komme med trusler. Samtidig kom det frem at det er en forskjell på å utgjøre en trussel, og å komme med en trussel. Som Fein & Vossekuil (1999) sa, så er det ofte at personer som utgjør en trussel ikke kommer med trusler, spesielt direkte trusler. Dermed blir prinsippene til Fein et al., (1995) stående som viktige å huske, nemlig at noen som kommer med trusler før eller siden utgjør en trussel, noen som utgjør en trussel kommer aldri med trusler, og at mange som kommer med trusler utgjør ikke en trussel. For å bidra med å sortere blant potensielle trusselutøvere ble det vist til vist til Calhoun & Weston (2016) og deres inndeling i «hunters» og «howlers». De mener «howlers» ønsker oppmerksomhet og derfor begår mer åpenlys atferd og kommunikasjon, mens «hunters» lener mot diskresjon, og ikke ønsker at deres planer skal avbrytes. For å identifisere sistnevnte mener de at man kan bruke kunnskapen om atferd forbundet med de forskjellige stegene i «pathway to violence» for å identifisere individ som har faktisk voldelig intensjon.

5.3.1 Fremgangsmåte for identifisering

Det fremstod som at etterretning i politiet hadde fokus på å identifisere risiko for vold, men at de også skulle identifisere risiko for annen kriminalitet. Fremgangsmåten som ble nevnt var å monitorere politiets systemer, samt at de håndterte politiets tipsmottak. Dermed hadde de mulighet til å fange opp informasjon fra flere potensielle «avdekkings aktører» internt og eksternt. I henhold til informantene ble det ikke benyttet en konkret systematikk, men det kom frem at det var analytikerens som basert på sin erfaring, magefølelse, og skjønn som vurderte informasjonen de hadde. Sårbarhetene som ble pekt på, var at de var avhengige av at andre hadde fanget opp risikoen, og at dette var ført i politiets systemer. Sett i forhold til eksempelvis Bø Vatnar (2015) Partnerdrapstudien, hadde etterlatte erfart at hjelpeapparatet ikke forstod alvoret da de varslet sin bekymring. Dette ble også problematisert av en av informantene som pekte på utfordringen med «vage trusler» kontra «åpenbare trusler», og at de i noen tilfeller etter å ha fått «seks sju» vage trusler, og så det i et større perspektiv,

plutselig så et mønster som ga grunn til bekymring. I de tilfellene det var mer vag informasjon og ikke så mange indikatorer, så kunne det være at situasjonen ikke opplevdes alvorlig nok. De «åpenbare truslene» var mulig det Calhoun & Weston (2016) kategoriserte som «howlers». Sett i forhold til at informantene sa de ikke hadde opplæring i eksempelvis bekymringsfull atferd, er det grunn til å anta at opplæring ville spille en sentral rolle knyttet til å identifisere personer som utgjør en trussel.

I følge Guy et al., (2015) finnes det verktøy utviklet for å veilede seleksjons beslutninger (Watt & Hart, 2013), og som dermed kan bidra til å ivareta offentlig sikkerhet, spare ressurser, beskytte rettighetene og friheten til dem som blir vurdert samt å ivareta ansvaret for dem som tar beslutningene. Triage ble fremstilt som en logisk måte å gjøre seleksjon på, fremfor «tracking» eller «screening». Metoden tar utgangspunkt i informasjon om tilstedeværelse av definerte varselsignal som benyttes for å avgjøre alvorligheten av saken og gjøre en sortering. Sortering førte deretter til veiledning om prioritering og midlertidig håndterings strategi. På bakgrunn av ønsket om å utvikle et verktøy for å «fange risikomoment» på en bedre måte, kan det indikere en usikkerhet om hvilke verktøy og metoder som allerede er utviklet. Etersom det også ble pekt på at det ikke var noe fag på politihøgskolen, eller fantes særskilte fremgangsmåter kan man også argumentere for at det ikke er «rart» at informantene eventuelt ikke kjente til hvilke metoder som allerede er utviklet.

5.3.2 Benyttes en faglig basert fremgangsmåte

Når det gjelder politiets beslutningskontekst er det viktig å huske at de vurderer trusselutøvere i «ukontrollerte miljø» ute i samfunnet, fremfor i et miljø hvor det er en form for kontroll slik som i sikkerhetsavdelinger i helse, eller i et fengsel. Meloy et al., (2014) viser til (Fein & Vossekuil, 1998b) som sier at etter at en trussel er identifisert, gjøres en innledende vurdering for å avgjøre om en formell undersøkelse er nødvendig og at det formuleres en håndteringsplan, noe som er i tråd med Guy et al, (2015) sin argumentasjon knyttet til seleksjon av saker for vurdering. Dette er også i tråd med Meloy et al., (2014) sin presentasjon av likheter og forskjeller mellom trussel vurdering og voldsriskovurdering, (figur 10). Der fremgår at politiet i trusselvurderings konteksten har en hurtig prosess, som har et idiografisk individfokus og at man benytter en induktiv (abduktiv) fremgangsmåte med større fokus på situasjonelle, motivbaserte og dynamiske faktorer. Det fremgår også at det er enighet om at metoden bør være evidensbasert og økologisk.

Det kom frem at informantene ikke benyttet en form for systematikk basert på forskningsbaserte indikatorer. En informant sa de benyttet en sjekkliste som de selv hadde utviklet. Noen viste til risikotrekanten og pekte på at noen måtte oppfatte intensjonen og kapasiteten. Det fremstod som at de fleste mente at det ikke ble gjort på en enhetlig måte, men at det var opp til analytikerens erfaring, magefølelse og skjønn å ta stilling til risikoen. Samtidig kom det frem at det da var en sårbarhet for å glippe på det som ikke fremstod som logisk. Dette kan potensielt gjøre den som vurderer mer sårbar for å havne i fallgruvene som O'Toole & Bowman (2011) pekte med å normalisere, rasjonalisere, eller ignorere atferden, eventuelt å forklare det bort, og som kanskje var noen av mekanismene som viste seg i Bø Vatnar (2015) sin partnerdrap studie, hvor det ble pekt på at hjelpeapparatet inkludert politiet måtte gjennom flere nye bekymringsfulle hendelser før det ble etablert en erkjennelse av risiko.

Det kom også frem fra informantene mente det var mangel på opplæring på området. De benyttet dog etterretningsmetodik. Spørsmålet er likevel om den generelle etterretningsmetodikken som de viste til har begrensninger knyttet til identifisering av voldsrisiko. Det fremstod som at fremgangsmåten de viste til var tidkrevende, og at det var utfordrende for dem å levere trusselvurderinger på kort tid. Som den ene informanten sa: «vil du ha den imorgen, får du den imorgen, men da blir den deretter». Ettersom beslutningskonteksten man står i er usikker, og man skal veilede operative beslutninger på kort sikt, bør man i følge Meloy et al. (2014) ha større fokus på situasjonelle, dynamiske og motivbaserte faktorer. I flere tilfeller fremstod trusselvurderingen respondentene beskrev som en form for anamnesisk vurdering, som kan ses på som en mer langsiktig voldsrisiko vurdering, og som er best egne for andre mer sikre og langsiktige beslutningskontekster.

5.3.3 Risikokommunikasjon

Som tidligere nevnt forklarte Schiefloe (2011) «oppdagelses elementet» med å kunne være i stand til å fange opp, kombinere og tolke informasjon eller signaler som indikerer at noe er under utvikling. PST kom i 2020 ut med en rapport om hvordan terrorangrep avverges. I denne rapporten sier de at de er avhengig av hjelp utenfra, inkludert fra publikum for å avdekke terrorhandlinger. Man kan anta at dette også gjelder for drap som ikke er av sosio-politisk karakter. Dermed kan man argumentere for at det er en avhengighet knyttet til

kommunikasjon, fra informasjon om risiko blir kjent for politiet til eventuell risikostyring er iverksatt. Dette er også visualisert i risikostyringsprosessen (figur 6).

Det ble pekt på at det var et økt fokus på at politipersonell skulle bruke Indicia for å rapportere, samtidig som at man var avhengige av at informasjon ble forstått og skrevet ned på riktig måte. Det kan derfor argumenteres for at det er viktig at de som i første omgang fanger opp signaler har nødvendig opplæring slik at de også kan rapportere selv om informasjonen for noen kan fremstå som vag. Dette ville muliggjøre at etterretningspersonell kunne sette informasjonen i kontekst og utvikle kunnskap og etterretning jf. Figur 7 - DIKI continuum (Ratcliffe, 2016). Kvaliteten på etterretningsproduktene ville dog påvirkes av fenomenkunnskapen til etterretningspersonellet. I et politidistrikt hadde de opplevd at det ble økt rapportering da de sa de skulle opprette et voldsprosjekt. En mulig forklaring på dette kan være en opplevelse av at det er uklart når det skal rapporteres og på hva.

Når det kom til kommunikasjon ut fra etterretning ble det pekt på at «formidling er etterretnings akilleshæl», og at dette således var en viktig problemstilling for etterretning. Fein & Vossekuil (1999) hevdet at det i forbindelse med «protective intelligence» program innen politi, må det svares på hvem som skal gjøre oppgavene, ønsket kunnskapsnivå og rutiner for informasjonshåndtering. I de tilfellene etterretningspersonell måtte søke beslutningstakere, kunne det tyde på at det ikke var klart hvem som skulle gjøre oppgavene. Dersom det medfører riktighet, vil det også naturlig nok kunne påvirke rutinene for informasjonshåndtering.

Når det gjaldt risikokommunikasjon mellom politiet og andre etater ble det pekt på at det kunne være utfordringer knyttet til taushetsplikt. Samtidig er det i innledningen av masteroppgaven pekt på behovet for tverrfaglig vurdering, eksempelvis i tilknytning til at enkelte personer med psykiske lidelser som kan medføre økt voldsrisiko, etter endringen i lov om psykisk helsevern av 2017, vil kunne oppleve en symptomforverring mens de er ute i samfunnet. Som det ble skrevet var lovgiver klar over denne sårbarheten, og uttrykte derfor viktigheten av tilstrekkelige farevurderinger. I denne sammenhengen er det to forskjellige etater som trolig vil kunne ha forskjellig ansvar som med fordel vil kunne løses gjennom et tverrfaglig samarbeid. Politiloven § 1 og § 2, legger forøvrig opp til samarbeid med andre etater.

5.3.4 Forhold som hemmer identifisering av risiko for drap

Det kom frem flere forhold fra intervjuene som potensielt kunne hemme identifisering av risiko for drap i tillegg til det som tidligere er nevnt knyttet til ansvar for identifisering. Et av forholdene som ble pekt på av informantene, var at etterretning hadde et stort mandat, og begrenset kapasitet. Risiko for vold var et av flere forhold de skulle identifisere.

Det ble også pekt på at det var varierende grunnlag for å gjøre vurderinger, og mangel på kunnskap generelt knyttet til voldsrisiko. Det kunne dermed virke som at det ikke var tatt stilling til hvilket kunnskapsnivå politiet generelt, og etterretning spesielt skulle ha knyttet til å utføre «protective intelligence». Det ble også pekt på juridiske rammer, som et forhold som kunne hemme identifisering av risiko for drap, herunder taushetsplikt og manglende samarbeid med andre etater. Samtidig kan det diskuteres hvilket behov for informasjon man har i en identifiseringskontekst i forhold til en vurderingskontekst.

Guy et al., (2015) viste til Watt & Hart (2013) og bruk av triage verktøy. Dette er relevant både i diskusjonen knyttet til kunnskap, og prioritering på bakgrunn av stort mandat og begrenset kapasitet. Verktøyet handler om å sortere saker basert på alvorlighetsmarkører som primære varselsignal og dernest vurdering av sekundære varselsignal. I de sakene som ble sortert som «positive» førte det til en grundigere vurdering, prioritering og eventuelt implementering av en midlertidig håndterings strategi. Ved å jobbe på en slik måte, vil man i utgangspunktet ha behov for kunnskap om manifesterte primære og eventuelt sekundære varselsignal. I mange tilfeller er dette observerbare forhold som blir varslet til politiet, men som krever kunnskap til å sammenligne informasjonen med de definerte varselsignalene i verktøyet. Et slikt «sorteringsverktøy» ville også kunne bidra opp mot den uttalte kapasitets utfordringen, gjennom å bidra til å gjøre vurderinger kun i de tilfellene det identifiseres et behov gjennom sorteringen.

Et siste punkt som ble pekt på av informantene, var at det var manglende struktur knyttet til voldskategorier i forhold til rus og psykiatri, sammenlignet med SARA og PATRIARK. Etersom etterretning også hadde et stort mandat i forhold til kapasitet, kan det argumenteres for at en manglende struktur, kan bidra til manglende prioritering. I tillegg er det grunn til å anta at dersom man hadde strukturert arbeidet, kunne det også bidra til å identifisere et kunnskapsbehov, og mulig implementering av risikovurderings verktøy.

5.4 Hvilken fremgangsmåte benytter politiets etterretning for å gjennomføre trussel- eller risikovurdering knyttet til risiko for drap?

5.4.1 Fremgangsmåte for vurdering

Guy et al., (2015) pekte på verktøy for å selektere i hvilke saker man skulle gjennomføre en grundigere vurdering. Heilbrun et al., (2021) sa at det var 6 viktige hensyn når det gjaldt valg av risiko vurderingsverktøy. Hensynene var, konteksten, formålet, parametere, tilnærming til risikovurdering og anvendelighet. I forhold til politiets kontekst, pekte Meloy et al., (2014) på at trusselvurderings tilnærmingen gjerne har et større fokus på evidensbaserte situasjonelle / motivbaserte og dynamiske faktorer som er idiografiske og som benyttes induktivt, enn voldsrisiko vurderingstilnærmingen. Formålet vil i politikonteksten være å ivareta politiets samfunnsoppdrag. Dermed er det risiko håndtering som blir formålet fremfor prediksjon. Politiet har i henhold til politiloven et ansvar for å beskytte person og ivareta borgernes trygghet, samt yte borgerne hjelp og tjenester i faresituasjoner. Dette medfører et ansvar for risiko håndtering knyttet til risiko for flere kategorier av intensjonelle drap både knyttet til annen kriminell aktivitet, interpersonlig eller sosiopolitisk. Dette gjør også at populasjonen som skal vurderes potensielt har store forskjeller, noe som påvirke hvilke parametere som bør vurderes og hvilken tilnærming til risikovurdering man ideelt sett bør benytte.

Det var ingen av respondentene som benyttet noen form for verktøy knyttet til vurdering av risiko for drap, utover et distrikt som hadde utviklet en egen mal. I flere tilfeller benyttet de etterretningsmetodikk, deriblant strukturert analyse, men ingen av dem benyttet evidensbaserte tilnærming rettet mot risiko for drap. I stedet benyttet de seg i stor grad av egen kunnskap og eget faglig skjønn, fremfor forhåndsdefinerte verktøy eller indikatorsett. Van der Meer & Diekhuis (2014) beskrev 4 element som var viktig for å sikre god kvalitet på en trusselvurdering; 1. utdanning, erfaring og fagkompetanse, 2. tilgang til tilstrekkelig informasjon, en grad av sikkerhet knyttet til om den mottatt informasjonen er til å stole på, og 4. en faglig objektiv vurdering av tilgjengelig materiell. Flere av informantene pekte på mangler ved utdanning og fagkompetanse, som trolig også kan påvirke vurderingen av det andre punktet, nemlig om man har tilstrekkelig informasjon. Samtidig bidrar fasene i etterretningsprosessen (POD, 2014) hvor innhenting av informasjon nevnes spesielt, til at man settes i stand til å vurdere om man har tilstrekkelig informasjon og eventuelt må innhente mer informasjon. 6 x 6 vurderingen fra etterretningsdoktrinen (POD, 2014) bidrar også til en objektiv vurdering av tilgjengelig informasjon. Utfordringen i forhold til Van der Meer &

Diekhuis (2014) sine 4 element for å sikre god kvalitet på trusselvurderinger var trolig mangel på utdanning og verktøy eller enhetlig faglig tilnærming. Dette påvirker trolig den faglige objektive vurderingen av tilgjengelig materiell.

Heilbrun et al. (2021) hevder at ustrukturert faglig vurdering alene ikke lengre er nyttig eller nødvendig tilnærming til å vurdere voldsrisiko. Dette blant annet med hensyn til utviklingen av risikovurderings tilnærminger, som er mer korrekte og vitenskapelig støttede, har bidratt til bedring av struktur både i valg av risikofaktorer og hvordan de blir rangert og kombinert. Dette kan også brukes i argumentasjonen for etterretningspersonell, både i forhold til risikovurderings tilnærminger, og i forhold til eksempelvis risikofaktorer.

Etterretningsmetodikken generelt bidro dog til å unngå at de reagerte på data, men at de vurderte informasjonen opp mot kontekst. Dette er også i tråd med hvordan Ratcliffe (2016) viste til at etterretning i henhold til DIKI continuum har en økt evne til å generere handling enn data (figur 7). Samtidig kan det diskuteres om etterretningen hadde fått enda bedre evne til å generere handling dersom man i kunnskapsbyggingsfasen benyttet evidensbasert kunnskap fremfor subjektivt skjønn. Informantene opplevde at fremgangsmåten de idag benyttet bidro til å redusere usikkerheten om risiko og til å gi økt kunnskapsstyrke, samtidig som de sa at grunnlaget for vurderingene kunne være usikkert, spesielt siden intensjon sjelden var tydelig kommunisert. Askeland et al., (2017) pekte på at usikkerheten var stor dersom fenomenet ikke var godt forstått, modeller ikke finnes, det manglet data eller den ikke var til å stole på, antakelser som ble gjort var sterke forenklinger eller at det var mangel på enighet blant eksperter. Etersom informantene ikke benyttet en evidensbasert fremgangsmåte, er det grunn til å tro at også usikkerheten kan reduseres ytterligere dersom de hadde benyttet en slik tilnærming.

5.4.2 Hoved grupper av indikatorer for risiko- eller trusselvurdering

I forbindelse med vurdering av trussel eller risiko knyttet til drap sa informantene at de vurderte intensjon, kapasitet, mulighet, handlingsrom og sårbarhet. I tillegg sa de at de så hen til historikk på personen de vurderte. Dette er både i tråd med Singer's trusselmodell¹⁴, og tilleggs parameterne for vurdering av ikke-statlige trusselaktører som diskutert av Vandeppeer (2011). Samtidig er det noe usikkert i hvilken grad de fanger opp risiko for affektiv vold eller

¹⁴ Threat-Perception = Estimated Capability x Estimated Intent, I Vandeppeer (2011) s. 16.

eventuelt instrumentell vold. Douglas et al., (2013) pekte på at risikobegrepet er dynamisk og kontekstuel ettersom farer oppstår og eksisterer under gitte betingelser. Dette kan også medføre at intensjonen varierer i tråd med om de gitte betingelsene er tilstede eller ikke. Vandeppeer (2011) viste til Samuel Huntington (1957), som argumenterte for at militær personell var kvalifisert til å vurdere kapasitet, men ikke intensjon. Med andre ord er vurdering av intensjon problematisert av flere, samtidig som beslutningsteori perspektivet som ble beskrevet i oppgaven ga et grunnlag for å vurdere forhold som kunne påvirke intensjonen. Man kan også si at Calhoun & Weston (2016) sin «pathway» modell, og andre nevnte typer av «bekymringsfulle atferd» kan vurderes som en manifestasjon av intensjon.

5.4.3 Vurdering av intensjon

I henhold til Guy et al., (2015) tenker med få unntak alle folk før de begår vold, hvorpå de velger personen de vil utføre vold mot, når de vil begå volden og hvilken type vold de vil begå. Vold i beslutningsteorien blir derfor sett på som viljestyrt atferd. Flere informanter sa at det var vanskelig å vurdere intensjon. De hadde ikke opplæring eller verktøy å følge for å gjøre denne vurderingen, og vurderingen ble på bakgrunn av mangel på struktur overlatt til den skjønnsmessige vurderingen til personen som foretok vurderingen. Samtidig pekte informantene i sum på flere momenter som ble vurdert.

Det ble pekt på uttalt eller utvist intensjon, uttalt eller indirekte trusler, om personen hadde snakket om det til andre, om det var utløp for frustrasjon mer enn reell intensjon, om det var planlagt eller affektbasert vold, eller om det var andre faktorer som påvirket intensjonen, herunder kultur. Det ble også nevnt at man kunne ty til råd fra psykolog, lege eller helse. Flere av momentene som ble nevnt, er i tråd med de teoretiske betraktningene som er nevnt i teorikapittelet. Eksempelvis kan kultur bidra som en motivator for å begå vold, mens sykdom i noen tilfeller kan destabilisere en persons beslutningsevne (Hart & Logan, 2011 og Van Brunt, 2015). I tillegg kan det sies at det som informantene peker på knyttet til uttalte eller indirekte trusler, samt vurdering om trusselen er et utløp for frustrasjon heller enn reell intensjon er noe av det som Calhoun & Weston (2016) peker på når de snakker om «hunters» & «howlers». Det ble også tatt opp om personen hadde snakket om det til andre, noe som er definert som en type bekymringsfull atferd kalt «lekkasje-atferd» (Meloy et al., 2012). Utfordringen er at til tross for at informantene var innom flere forhold knyttet til vurdering av intensjon som er i tråd med teori, så var dette «i sum» etter utdrag fra 10 informanter. Det knyttet større usikkerhet til hvor mange av de nevnte teoretiske momentene som ville blitt

vurdert av forskjellige analytikere hos politiets etterretning, med mangel på et faglig grunnlag gjennom opplæring.

5.4.4 Tidsbruk knyttet til risiko- eller trusselvurdering

Informantene pekte på at de måtte prioritere grunnet ressursmangel, samt for å kunne levere tidsriktige produkter. Dermed utfordres man på å ikke bruke mer tid enn nødvendig på arbeidsoppgaver, samtidig som at man bruker tid der det er nødvendig og unngår å bruke tid der det ikke er nødvendig. Denne utfordringen ble belyst av Ratcliffe (2016) som sa at økonomiske begrensninger i politiet kunne skape et behov for etterretning til å informere triagerings prosesser slik at mindre alvorlige trusler kan legges til side slik at mer alvorlige trusler kan prioriteres. Guy et al., (2015) viste til hvordan man på en faglig basert måte kunne benytte triage for å sortere saker i positive, mulige eller negative, basert på en vurdering av alvorlighet, nylighet og eskalering av varselsignal. Denne sorteringen veiledet også prioritering og eventuell midlertidig håndteringsstrategi også mens en grundigere vurdering utføres. På denne måten vil politiets krav til å beskytte person (Lov om politiet) kunne ivaretas både kortsiktig, samtidig som det legges til rette for en mer langsiktig håndtering, gjennom utarbeidelse av trussel- eller voldsrisikovurdering i de sakene som er triagert som «positive».

Når det kom til hvilken tid informantene mente de hadde til rådighet, pekte de på at det ble påvirket av hvor nært forestående et forhold kunne være, og i noen tilfeller ønske fra beslutningstakeren ønsket levering av beslutningsstøtte. Det fremstod som at enkelte av informantene opplevde det utfordrende å skulle levere en trusselvurdering med kort tidsfrist. Blant annet sa en informant at de gjerne brukte 14 dager på en trusselvurdering, mens annen sa at *«dersom du vil ha den imorgen, skal du få den imorgen, men da blir den deretter»*. Meloy et al. (2014) viste til at trusselvurdering i politikontekst skulle veilede operasjonelle handlinger som en «hurtig» prosess, utført med en induktiv (abduktiv) vurdering av evidensbaserte faktorer. En forutsetning for å kunne gjøre dette er at den som gjennomfører vurderingen er kjent med de evidensbaserte faktorene. En informant sa at tidsbruken kunne ha blitt kortet ned dersom de hadde hatt opplæring eller en standard mal / sjekklister de kunne benytte. Det er grunn til å anta at det å ha opplæring i, samt benytte en faglig basert seleksjonsprosess slik som Guy et al., (2015) pekte på, eller en fremgangsmåte som Meloy et al. (2014) pekte på ville gitt en kortere tidsbruk enn det enkelte informanter pekte på at de benyttet.

5.5 Er det mangler ved dagens rutiner, fremgangsmåter, opplæring eller rollefordeling knyttet til identifisering og vurdering av risiko for drap, og hva kan eventuelt gjøres for å utbedre disse manglene?

Informantene pekte på mangler knyttet til rutiner, systematikk for vurderinger, kapasitet til å utføre oppgavene, rammene for informasjonshåndtering, roller og ansvar, opplæring og tverrfaglig samarbeid.

5.5.1 Forslag til utbedring av påpekte mangler.

Det ble av noen informanter foreslått instruksfesting med rutinebeskrivelser og rollefordeling. Dette kan tyde på at konklusjonen fra evalueringsutvalget (Dalgaard-Nielsen, 2020), på intervjutidspunktet ikke var fullt ut utbedret. Samtidig pekte flere informanter på at det var kommet en ny nasjonal instruks for arbeidet med trusselutsatte, og at denne kunne medføre endringer i hvordan arbeidet ble utført.

Det ble foreslått faglige utbedringer gjennom å få faget inn på Politihøgskolen, og at det ble gitt opplæring. Dette ville vært i tråd med hvordan Meloy et al., (2014) peker på at både trusselvurderings- og voldsrisikovurderings tilnærmingene er enige om å være evidensbaserte. I 2011 gjennomførte Storey, Gibas, Reeves & Hart (2011) et studie knyttet til virkningen av voldsrisiko vurderings opplæring gitt til aktører innen strafferettssystemet inkludert politi og aktorat. Opplæringen dekket prinsipper knyttet til voldsrisikovurdering, psykiske lidelser og deres sammenheng med voldsrisiko, og bruk av diverse SPJ risikovurderings instrument. Sammenligning av før / etter trening, viste signifikante forbedringer knyttet til kunnskap om risikovurdering, ferdigheter knyttet til risiko analyse basert på saks oppsummeringer, og opplevd selvtillit ved gjennomføring av voldsrisiko vurdering. Funnene i studien støttet bruk av voldsrisikovurderings trening for aktører i strafferettssystemet og bruk av SPJ voldsrisikovurderings instrument generelt (Storey et al., 2011).

Det ble også løftet et forslag om å få faste strukturer på fenomen som gikk igjen, eksempelvis rus og psykiatri. I flere sammenhenger ble det vist til at det var en fast struktur knyttet til familie vold og æresrelatert vold. Disse strukturene bidro til at de som skulle vurdere risikoen hadde forhåndsdefinerte verktøy å forholde seg til, og forhåndsdefinerte roller knyttet til identifisering, vurdering og håndtering. Det er dermed grunn til å anta at slike strukturer også for andre fenomen, ville kunne hente ut noe av de positive aspektene man har sett ved såkalt

SARA og PATRIARK struktur, og dermed også unngå noen av de negative konsekvensene av å ikke ha slik struktur. En slik struktur ville også vært i tråd med de tre nøkkelfunksjonene knyttet til «protective intelligence» som påpekt av Fein & Vossekuil (1999).

5.5.5 Konsekvenser av å ikke gjøre utbedringer

Aven et al., (2017) sa at det ofte sies av «det du ikke har identifisert, kan du heller ikke håndtere», og at nettopp av den grunn er den delen av analysen noe av det viktigste som gjøres. Når da informantene pekte på at konsekvensen av å ikke gjøre endringer kunne føre til at det ikke ble skrevet vurderinger der det burde gjøres, kan det ses i sammenheng med eventuell manglende identifisering. Informantene hevdet at en annen konsekvens var at produktene ikke ble gode nok, ufullstendige eller gjort på sviktende grunnlag. I den forbindelse er det vist til viktigheten av å gjøre evidensbaserte vurderinger som er informert av relevant teori og forskning. Samtidig vil det være stor usikkerhet knyttet til risikoen ettersom det er mange faktorer som påvirker den. Den største konsekvensen som ble pekt på av informantene, var at det kunne skje drap som kunne vært forebygget.

6.0 Konklusjon

Formålet med denne masteroppgaven har vært å besvare problemstillingen: *Hvordan og i hvilken grad benytter politiets etterretning faglig forankrede fremgangsmåter for identifisering og vurdering av risiko for drap?* Bakgrunnen for problemstillingen var blant annet evalueringer og forskningsrapporter som pekte på utfordringer knyttet til både identifisering og vurdering av risiko for drap.

Ut fra det første forskningsspørsmålet knyttet til problemstillingen ble det funnet at politiet generelt har et ansvar for å forebygge kriminalitet inkludert drap, og beskytte person, mens etterretning i politiet spesielt har et ansvar for å gi kunnskap om personer som kan skape kriminalitet. Dermed kan man si at etterretning har et ansvar når det kommer til identifisering og vurdering av risiko for drap. Samtidig ble det funnet at det var viktig med et samspill med andre avdelinger i politiet spesielt knyttet til identifiserings fasen og når det kom til mottak av vurderinger for videre håndtering. Det ble også funnet at vurderinger knyttet til risiko for drap var delvis spredd på forskjellige avdelinger i politiet blant annet etter kategori på risikoen. Her kan nevnes at risiko for partner vold og æresrelatert vold ble vurdert av andre avdelinger enn etterretning.

Det andre forskningsspørsmålet hadde fokus på retningslinjer og kompetanse i politiet, knyttet til identifisering og vurdering av risiko for drap. Dette ble inkludert for å belyse premissene for vurderingene som ble gjort. Tipshåndtering handler i stor grad om identifisering og vurdering av risiko. Evalueringsutvalget som ble nedsatt etter terror-hendelsen i Bærum 10. august 2019 fant at det var behov for tydeligere retningslinjer og instruksjoner for politiet knyttet til tipshåndtering, og at det eksisterende planverket og retningslinjene ikke kunne anses tilstrekkelig. Gjennom intervju med informanter som jobbet innen etterretning i politiet, fant jeg at det fremdeles var et ønske om tydeligere og mer detaljerte retningslinjer knyttet til identifisering, vurdering og håndtering av risiko for drap. Det kom også frem at informantene ikke hadde opplæring i faktorer som kunne belyse og eventuelt påvirke risikoen for drap, og det var heller ikke et fag på Politihøgskolen. I mangel på slik fenomenkunnskap ble vurderingene av faktorer som var relevante for vurdering av risiko foretatt etter subjektivt skjønn. Dermed er det grunnlag for å si at retningslinjene knyttet til identifisering, vurdering og håndtering av risiko for drap fremdeles hadde et forbedrings potensiale. Det er også grunn til å anta at det er et opplæringsbehov både for etterretning som skal identifisere og vurdere

risikoen, og derav gi kunnskap / etterretning til beslutningstakere i politiet, men også i en bredere forstand, til ansatte som jobber med første mottak av informasjon som kan indikere truende kommunikasjon eller atferd. Disse kan være polititjenestepersoner som jobber på operasjonssentralen, som operative eller som etterforskere. Opplæring av disse gruppene og rutiner for rapportering, vil kunne bidra til at de fanger opp og forstår alvoret, for deretter å rapportere dette videre. På denne måten vil man kunne unngå at publikum som melder om bekymringer opplever at alvoret ikke blir forstått slik Bø Vatnar (2015) pekte på, samtidig som man unngår informasjons siloer (Calhoun & Weston, 2016) ved at informasjonen blir «known» for dem som mottar den, men «unknown» for dem som har ansvar for videre vurdering og håndtering. Samtidig ble det pekt på av informantene, at det var kommet en ny instruks for trusselutsatte. Det er foreløpig ikke kjent i hvor stor grad denne instruks vil kunne ivareta et opplevd behov knyttet til rutiner og retningslinjer.

Det tredje forskningsspørsmålet hadde fokus på hvilken fremgangsmåte politiets etterretning benyttet for å identifisere trusselaktører og for å gjennomføre trussel- eller voldsrisikovurdering knyttet til risiko for drap. Gjennom spørsmålene i denne kategorien fant jeg at etterretning per intervju tidspunktet ikke benyttet verktøy for å identifisere voldsrisiko eller selektere hvilke saker som skulle undergå en grundigere vurdering. Guy et al., (2015) pekte på at det fantes verktøy som var utviklet for dette formålet, og triage ble fremhevet som en tilnærming politiet kunne benytte i denne sammenheng. Bruk av et slikt verktøy ville også kunne bidra til å ivareta politiets samfunnsoppdrag gjennom retningslinjer for identifisering, og et verktøy for å prioritere. Dette ville trolig dekke et behov ettersom informantene pekte på at de hadde begrenset kapasitet. Når det kom til vurdering av risiko, benyttet informantene generell etterretningsmetodikk, og de forholdt seg i noen grad til fremgangsmåten for vurdering av risiko fra NS583x serien. Disse fremgangsmåtene bidro til en strukturert gjennomgang av informasjon, og at det ble gjort en gjennomgang av historikk, og nåværende intensjon og kapasitet. Utfordringen var at mangelen på evidensbasert fenomenkunnskap kunne gjøre at enkelte risikofaktorer ikke ble vektlagt, eventuelt vurdert annerledes enn man hadde gjort gjennom bruk av spesifikke vurderingsverktøy, eller dersom man hadde hatt opplæring i «trusselforsterkere», samt teorier knyttet til vold. I tillegg virket fremgangsmåten å være tidkrevende. Mangelen på spesifikke verktøy for identifisering av voldsrisiko og verktøy for å vurdere voldsrisiko / trussel, manifesterte seg også gjennom at informantene fortalte at de enten hadde utviklet egne maler, eller kontaktet andre politidistrikt som hadde utviklet maler som inspirasjon. Det var også i stor grad overlatt til analytikerens skjønn å

vurdere faktorer de fant relevante. Konklusjonen knyttet til dette forskningsspørsmålet er at det fremstod som å være et behov for vurderingsverktøy for flere voldskategorier, samt at det ble bygget et repertoar av fremgangsmåter for forskjellige beslutningskontekster politiet kan stå i.

Informantene opplevde at det var mangler ved dagens rutiner, fremgangsmåter og delvis rollefordeling. De hadde også flere forslag til forbedringer. Blant annet ble det foreslått å få det inn som et fag ved Politihøgskolen. Det ble også foreslått å etablere strukturer for andre voldskategorier enn familievold og æresrelatert vold. Opplæring og etablering av strukturer ville være i tråd med Aven et al., (2017) beskrivelse av «risikoanalyseprosessen» som bestod av hovedelementene planlegging, risikovurdering og risikohåndtering. Fra planleggingsfasen kan nevnes spesielt organisering inkludert ressursbehov, og valg av analysemetode.

På bakgrunn av det overnevnte kan man si at politiets etterretning per idag benytter generell etterretningsmetodikk som delvis er påvirket av NS 583x serien, som fremgangsmåte for å identifisere og vurdere risiko for drap. Det ble også i noen grad benyttet noe som kunne ligne på en «anamnesisk vurdering» ved at de samlet informasjon om et individs voldshistorie for å identifisere faktorer som hadde gjentatt seg på tvers av voldelige handlinger.

6.1 Forslag til videre forskning

I masteroppgaven er det pekt på at det bør vurderes kontekst, formål (prediksjon / risikohåndtering), populasjon, parametere, tilnærming til risikovurdering og anvendelighet som grunnlag for å velge vurderingsverktøy. Det er også pekt på verktøy for å identifisere voldsrisiko. Av disse grunnene mener jeg det vil være viktig å gjøre undersøkelser for å finne hvilke kontekster norsk politiet står i, og derav hvilke verktøy som passer populasjoner vi har i Norge. Slik undersøkelse ville kunne bidra til å identifisere relevante verktøy og fremgangsmåter. I tillegg mener jeg at det burde gjennomføres forskning på sammenheng mellom trusler og vold i en norsk kontekst. Forskning burde da gjennomføres for flere trussel kontekster, slik at man kunne finne om eksempelvis intimitetseffekten også var gjeldende i Norge. Videre mener jeg det burde gjennomføres forskning knyttet til bekymringsfull atferd, manifestert i norske saker. Dette ville kunne vise om eksempelvis «Pathway modellen» til Calhoun & Weston var valid for å vurdere risiko for målrettet vold i Norge.

7.0 Litteraturliste

Alminnelig tjenesteinstruks for politiet (Politiinstruksen). Av 26.06.1990. Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet 27.06.2021 fra

<https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1990-06-22-3963?q=politiinstruksen>

Amman, M., Bowlin, M., Buckles, L., Burton, K. C., Brunell, K. F., Gibson, K. A., Griffin, S. H., Kennedy, K., Robins, C. J. (2017) *Making Prevention a Reality: Identifying, Assessing, and Managing the Threat of Targeted Attacks*, U. S. Department of Justice, Federal Bureau of Investigation

Askeland, T., Flage, R. & Aven, T. (2017). *Moving beyond probabilities – Strength of knowledge characterizations applied to security*. Reliability Engineering and System Safety 159 (2017) 196-205. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ress.2016.10.035>

Aven, T. (2015). *Risikostyring*. Oslo: Universitetsforlaget.

Aven, T., Røed, W., & Wiencke, H. S. (2017). *Risikoanalyse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Blaikie, N. & Priest, J. (2019). *Designing social research*. Cambridge & Medford: Polity Press.

Borum, R., Fein, R., Vossekuil, B. & Berglund, J. (1999). *Threat Assessment: Defining an Approach for Evaluating Risk of Targeted Violence*. Behavioral Sciences and the Law 17: 323-337.

Borum, R. & Reddy, M. (2001). *Assessing Violence Risk in Tarasoff Situations: A Fact-Based Model of Inquiry*. Behavioral Sciences and the law 19: 375-385. DOI: 10.1002/bsl.447.

Busmundrud, O., Maal, M., Hagness Kiran, J., Endregard, M. (2015). *Tilnærminger til risikovurderinger for tilsiktede uønskede handlinger*. Forsvarets forskningsinstitutt.

Bø Vatnar, S. K. (2015). *Partnerdrap i Norge 1990-2012*. Oslo: Oslo Universitets Sykehus, Kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri for Helseregion Sør-Øst.

Calhoun, F. S. & Weston, S. W. (2016). *Threat Assessment and Management Strategies – Identifying the Howlers and Hunters*. Boca Raton: CRC Press, Taylor & Francis Group.

Cornell, D. & Datta, P. (2016). *Threat Assessment and Violence Prevention*, s. 353-371. I Wilson, L. C. (edited): *The Wiley Handbook of the Psychology of Mass Shootings*. John Wiley & Sons.

De Becker, G. (1997). *The Gift of Fear*. New York: Dell Publishing.

Douglas, K. S., Hart, S. D., Webster, C. D. & Belfrage, H. (2013). *HCR-20¹³ Voldsrisikovurdering*. Mental Health Law, and Policy Institute Simon Fraser University.

Douglas, K. S. & Otto, R. K (2021). *Handbook of Violence Risk Assessment*. New York & London: Routledge. Taylor & Francis Group.

Engen, O. A., Kruke, B. I., Hempel Lindøe, P., Olsen, K. H., Olsen, O. E. & Pettersen, K. A. (2016). *Perspektiver på samfunnssikkerhet*. Cappelen Damm AS.

Dalgaard-Nielsen, A., Eriksen, J. R., Hansen, M. L., Ilum, J., Ishaq, B., Ravndal, J. A. & Renå, H. (2020). *Evaluering av politiets og PSTs håndtering av terror-hendelsen i Bærum 10. august 2019*.

Difi-rapport 2019:1. *Evaluering av nærpolitireformen – Statusrapport 2018*. Direktoratet for forvaltning og ikt.

Fein, R. A. & Vossekuil, B. (1999). *Protective Intelligence and Threat Assessment Investigations: A Guide for State and Local Law Enforcement Officials*. U.S. Department of Justice.

Fein, R. A., Vossekuil, B. & Holden, G. A. (1995). *Threat Assessment: An Approach to Prevent Targeted Violence*. U.S. Department of Justice.

Grøndahl, P. (2019). *Om drap*. Dimograf, Polen: Gyldendal Norsk Forlag.

Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.

Guy, L. S., Douglas, K. S. & Hart, S. D. (2015). *Risk Assessment and Communication*, s. 35-86. *APA Handbook of Forensic Psychology: Vol. 1. Individual and Situational Influences in Criminal and Civil Contexts*, B. L. Cutler and P. A. Zapf (Editors-in-Chief).

<http://dx.doi.org/10.1037/14461-003>

Hart & Logan (2011) I boka «Forensic Case Formulation» Edt. Stumey & McMurrin, 2011. John Wiley & Sons, Ltd.

Heilbrun, K., Yasuhara, K., Shah, S. & Locklair, B. (2021). *Approaches to Violence Risk Assessment: Overview, Critical Analysis and Future Directions*, s. 3-27. I Douglas, K. S. & Otto, R. K (2021). *Handbook of Violence Risk Assessment*. New York & London: Routledge. Taylor & Francis Group.

Jenkins, D. M. (2016). *Appendix: When Should Threats Be Seen as Indicative of Future Violence? Threats, Intended Violence and the Intimacy Effect*, s. 211-249. I Calhoun, F. S. & Weston, S. W. (2016). *Threat Assessment and Management Strategies – Identifying the Howlers and Hunters*. Boca Raton: CRC Press, Taylor & Francis Group.

Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Totem, Polen: Abstrakt forlag AS 2016.

Jore, S. H. (2017). *The Conceptual and Scientific Demarcation of Security in Contrast to Safety*. DOI 10.1007/s41125-017-0021-9.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2019). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal.

Kripos (2021). *Nasjonal Drapsoversikt 2020. Drap i Norge 2011-2020*.

Lee, B. X. (2019). *Violence – An Interdisciplinary Approach to Causes, Consequences, and Cures*. USA: John Wiley & Sons, Inc.

Lov om politiet (Politi-loven). Lov av 01.10.1995. Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet 27.06.2021 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53?q=politiloven>

Lov om straff (Straffeloven). Lov av 20.05.2005. Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet 27.06.2021 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28?q=straffeloven>

Lov om psykisk helsevern (Psykisk helsevernloven). Lov av 01.01.2001. Helse- og omsorgsdepartementet. Hentet 27.06.2021 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-62?q=lov%20om%20psykisk%20helsevern>

Meloy, J. R., Hoffmann, J, Guldimann, A., James, D. (2012). *The Role of Warning Behaviors in Threat Assessment: An Exploration and Suggested Typology*. Behavioral Sciences and the Law 30: 256-279. Wiley Online Library, DOI: 10.1002/bsl.999.

Meloy, J. R. & Hoffmann, J. (2014). *International Handbook of Threat Assessment*. New York: Oxford University Press.

NOU 2010:3. *Drap i Norge i perioden 2004-2009*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.

NOU 2012:14. *Rapport fra 22. juli-kommisjonen*. Oslo: Departementenes servicesenter Informasjonsforvaltning.

NOU 2013:9. *Et politi – rustet til å møte fremtidens utfordringer. Politianalysen*. Oslo: Departementenes servicesenter Informasjonsforvaltning.

NSM, POD & PST (2015). *Terrorsikring, En veiledning i sikrings- og beredskapstiltak mot tilsiktede uønskede handlinger*.

O'Toole, M. E. & Bowman, A. (2011). *Dangerous Instincts*. New York. Penguin Group.

Psykisk helsevernloven med kommentarer. Rundskriv (2020). Oslo: Helsedirektoratet

Ratcliffe, J. H. (2016). *Intelligence-led policing*. London & New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Repstad, P. (2019). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitets forlaget.

Storey, Gibas, Reeves & Hart (2011), *Evaluation of a violence risk (threat) assessment training program for police and other criminal justice professionals*. Criminal Justice and Behavior, Vol. 38 No. 6. DOI: 10.1177/0093854811403123

Siegel, A & Victoroff, J. (2009). *Understanding human aggression: New insights from neuroscience*. International Journal of Law and Psychiatry 32 (2009) 209-215.

Simons, A. & Meloy, J. R. (2017). *Foundations of Threat Assessment and Management*. I Van Hasselt, V.B., Bourke, M.L. (eds.) *Handbook of Behavioral Criminology*. S. 627 - 644. Springer International Publishing AG 2017. DOI 10.1007/978-3-319-61625-4_36

Singh, J. P, Bjørkly, S. & Fazel, S. (2016). *International Perspectives on Violence Risk Assessment*. New York. Oxford University Press.

Standard Norge (2014). Norsk Standard NS 5832:2014. *Samfunnssikkerhet. Beskyttelse mot tilsiktede uønskede handlinger. Krav til sikringsrisikoanalyse*. Lysaker: Standard Norge & Standard Online AS.

NRK Brennpunkt (2013). *Et varslet drap*.
<https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/2013/MDUP11001113>

UNODC (2013). *Global Study of Homicide 2013*. Wien: United Nations Office on Drugs and Crime

Schiefløe, P. M. (2011). *En modell for samfunnssikkerhet*. Oslo. 22. juli-kommisjonen.

Stortingsmelding nr. 42 (2004-2005). *Politiets rolle og oppgaver*. Det Kongelige Justis- og Politidepartementet.

Politidirektoratet (2014). *Etterretningsdoktrine for politiet*

Politidirektoratet (2020). *I forkant av kriminaliteten – Forebygging som politiets hovedstrategi (2021-2025)*

PST (2020). *Hvordan avverges terrorangrep?* Den sentrale enhet.

Van der Meer, B.B. & Diekhuis, M. L. (2014). *Collecting and Assessing Information for Threat Assessment*. I Meloy, J. R. & Hoffmann, J. (edited) (2014). *International handbook of Threat Assessment*, s. 54-66. Oxford University Press.

Vandeleur, C. (2011). *Rethinking Threat: Intelligence Analysis, Intentions, Capabilities, and the Challenge of Non-state Actors*.

Van Brunt, B. (2015), *Harm to Others. The Assessment and Treatment of Dangerousness*. Alexandria: American Counseling Association.

Warren, L. J., Mullen, P. E., McEwan, T. E. (2014). *Explicit Threats of Violence*. I Meloy, J. R. & Hoffmann, J. (edited) (2014). *International handbook of Threat Assessment*, s. 18-38. Oxford University Press.

Watt, K., Storey, J. E. & Hart, S. D. (2018). *Violence Risk Identification, Assessment, and Management Practices in Inpatient Psychiatry*. *Journal of Threat Assessment and Management*. <http://dx.doi.org/10.1037/tam0000099>

8.0 Vedlegg

Vedlegg 1: Spørsmålsguide

Retningslinjer, kompetanse og opplæring, knyttet til identifisering og vurdering av risiko for drap

1. Hva slags faglige retningslinjer (råd, verktøy, standarder) gjelder for politiet knyttet til identifisering av trusselaktører, og trussel- eller voldsrisikovurdering av risiko for drap?
 - a. I hvilken grad gis opplæring i aktuelle verktøy eller standarder?
 - b. Gis etterretningspersonell opplæring i strukturerte voldsrisikovurderingsverktøy (inkludert screening eller triageringsverktøy)?
2. Foreligger det kompetansekrav knyttet til arbeidet med indentifisering og vurdering av risiko for drap?
 - a. Gis etterretningspersonell opplæring i risikofaktorer for vold, stressorer / triggerhendelser, eller atferdsmønstre som kan indikere forhøyet voldsrisiko / intensjon om å begå drap.
 - b. Har politiets etterretningspersonell kunnskap om psykiske lidelser eller personlighetsforstyrrelser og deres relevans for voldsrisiko?
3. Foreligger krav til tidsriktighet og notoritet, for identifisering og vurdering av risiko for drap?
4. I hvilken grad gjøres tverrfaglige vurderinger av risiko for drap?

Er det klart definerte roller i politiet knyttet til ansvar for identifisering, vurdering og beslutningstaking i forhold til risiko for drap?

1. I hvilken grad er politiets etterretning ansvarlig for identifisering av trusler og trusselaktører som utgjør en risiko for å begå drap? Evt. hvem andre er det som identifiserer og vurderer risiko for drap?
2. I hvilken grad er det etterretning som utfører trusselvurdering eller voldsrisikovurdering av trusselaktører som vurderes å utgjøre en risiko for drap?
3. Er det klart definerte roller i politiet som har ansvar for håndtering av risiko for drap?
4. Er det klart definert hvem som er beslutningstakere når det gjelder risiko for drap, og som dermed er mottakere av beslutningsstøtte fra politiets etterretning?

- a. Opplever du at beslutningstakere synes beslutningsstøtten de mottar fra etterretning knyttet til risiko for drap er relevant?
 - b. Opplever du at beslutningsstøtten fra etterretning bidrar til risikoerkjennelse hos beslutningstakere?
 - c. Opplever du at beslutningsstøtten bidrar til god risikostyring?
5. Bidrar dagens rollefordeling til effektiv og tidsriktig risiko kommunikasjon?
 6. Hvordan fungerer samspillet mellom roller som identifiserer, vurderer, beslutter og håndterer risiko for drap i politiet?

Fremgangsmåte for identifisering av risiko for drap.

1. Hvordan går dere frem for å identifisere trusselaktører som utgjør en risiko for å begå drap?
2. I hvilken grad opplever dere at fremgangsmåten er effektiv i forhold til å identifisere trusselutøvere (sanne positive), og å sortere ut de som ikke utgjør en trussel (sanne negative)?
3. I hvilken grad benyttes enhetlig og faglig basert fremgangsmåte til identifisering av risiko for drap, og i hvilken grad er slik vurdering overlatt til vurdererens subjektive skjønn og risikopersepsjon?
4. Er politipersonell utenom etterretning kjent med hvordan de kan bidra til effektiv og tidsriktig identifisering av risiko for drap?
 - a. Foreligger rapporteringsrutiner som motvirker informasjonssiloer?
 - b. Blir bekymringer fra publikum videreformidlet til etterretning?
 - c. Opplever du at øvrig politipersonell har fokus på risiko for drap?
5. Opplever du at det er forhold ved fremgangsmåten politiets etterretning benytter idag, som hemmer identifisering av risiko for drap?
6. I hvilken grad vektlegges faglig baserte indikatorer knyttet til risiko for drap ved identifisering av trusselaktører med risiko for drap? (eksempelvis risikofaktorer, stressorer eller bekymringsfull atferd?)

Fremgangsmåte for vurdering av risiko for drap.

1. Hva slags fremgangsmåte benyttes for å vurdere risiko for drap?
 - a. I hvor stor grad er fremgangsmåten basert på vurdererens subjektive skjønn?
 - b. I hvor stor grad er fremgangsmåten basert på forhåndsdefinerte indikatorer eller strukturerte verktøy (eks: intensjon, kapasitet)?

- c. I hvilken grad er fremgangsmåten validert for å vurdere risiko for drap?
 - d. Opplever du at fremgangsmåten bidrar til å redusere usikkerhet om risikoen på bakgrunn av økt kunnskapsstyrke?
2. Hvilke hovedgrupper av indikatorer vektlegges ved vurdering av risiko for drap?
3. På hvilken måte ivaretas en enhetlig tilnærming til vurdering av risiko for drap?
4. Bidrar dagens fremgangsmåte for vurdering av risiko for drap til å belyse trusselaktørens intensjon?
 - a. Hva vektlegges når man skal gi en vurdering av en trusselaktørs intensjon?
5. Hvor mye tid har dere til rådighet for å gjennomføre en trussel- eller voldsrisiko vurdering?
6. Opplever dere at dere må balansere tid til rådighet for å gjøre tidsriktige vurderinger opp mot tilstrekkelig med informasjon til å gjennomføre en TV / RV?
7. I hvilken grad er arbeidet med vurderingene en pågående prosess (dynamisk), i forhold til «snapshot» vurderinger?

Forbedringspunkter.

1. Opplever du at det er mangler ved dagens rutiner, fremgangsmåter, opplæring eller rollefordeling knyttet til identifisering og vurdering av risiko for drap?
2. Har du forslag til forbedring i forhold til dagens rutiner, fremgangsmåter, opplæring eller rollefordeling knyttet til identifisering og vurdering av risiko for drap?
3. Hvilke konsekvenser mener du det har å ikke gjennomføre foreslåtte endringer?

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Hvordan og i hvilken grad benytter politiets etterretning faglig forankrede fremgangsmåter for identifisering og vurdering av risiko for drap?»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvilken faglig tilnærming politiets etterretning benytter for å identifisere og vurderer risiko for drap. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Jeg har i noen år deltatt på en erfaringsbasert mastergrad i risikostyring og sikkerhetsledelse ved Universitetet i Stavanger og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Jeg har valgt identifisering og vurdering av risiko for drap som tema, og vil ha fokus på hvordan og i hvilken grad etterretning i norsk politi benytter faglig basert fremgangsmåte for å løse disse oppgavene. Jeg har valgt personer med rolle som etterretningsledere fra hele Norge som respondenter. Det er i kraft av din stilling som etterretningsleder i politiet, at du er valgt ut respondent til masteroppgaven. Ressurspersoner fra Politidirektoratet, Politihøgskolen eller Kripos vil muligens også intervjues for å gi utfyllende informasjon om fag og / eller retningslinjer.

Din deltagelse er selvfølgelig frivillig og du kan når som helst avbryte intervjuet uten å begrunne dette nærmere. Opplysningene om deg vil bare brukes til formålet jeg har fortalt om i dette skrevet. Oppgaven vil være åpen og ugradert men intervjuet vil gjennomføres anonymt slik at identiteten din er unntatt fra offentligheten. Opplysninger behandles konfidensielt og anonymiseres. Samtykkeskjema med navn, vil jeg lagre på mitt hjemmeområde på min arbeidsgivers krypterte nett. Hjemmeområdet er tilgangsstyrt, og det er kun meg som har tilgang til nevnte hjemmeområde. Opplysninger om min arbeidsgiver gjøres kjent gjennom forespørsel om å delta på intervju.

For å kunne gjengi intervjuene så korrekt som mulig vil jeg benytte lydopptaker og ta hjelpenotater underveis i intervjuet. Notatene makuleres straks etter intervju. Lydopptaker vil lagres innelåst. Hvert intervju vil gis et nummer. Liste som knytter nummer til navn vil lagres på mitt hjemmeområde på min arbeidsgivers krypterte nett. Disse opptakene vil bli slettet og makulert når oppgaven er fullført innen utgangen av mai- 2021. Det er kun student (og evt. veileder på forespørsel), som vil ha tilgang på personidentifiserende data. Aidentifiserte transkriberte intervju vil lagres med nummer (uten navn) på privat Macbook med aktivert brannmur og Filevault. Disse vil slettes når oppgaven er fullført.

Dersom du vil delta på intervjuet, er det fint om du bekrefter dette ved å underskrive gjeldende skjema, og sende underskrevet skjema til undertegnede pr. mail. Muntlig samtykke vil i tillegg innhentes like i forkant av intervju. Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hvis det er noe du lurer på kan du kontakte meg på 99099385 eller sende en e-post til kenneth.boro@politiet.no. Du kan også kontakte min veileder Sissel Haugdal Jore ved Universitetet i Stavanger på telefonnummer 51 83 18 30 eller e-post: sissel.h.jore@uis.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk senter for forskningsdata A/S. Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Kenneth Borø

Student, Universitetet i Stavanger

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av «*Hvordan og i hvilken grad benytter politiets etterretning faglig forankrede fremgangsmåter for identifisering og vurdering av risiko for drap?*», og ønsker å stille til intervju.